

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı

147323

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ VE PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLAR

T-147323

Öner ÇELİKKALELİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2004

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN

Üye.....

Prof. Dr. Ünsal YETİM

Üye.....

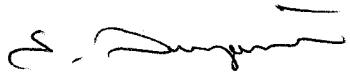
Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU

(Danışman)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2004

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma, liselerde okumakta olan öğrencilerin, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini ve Psikolojik İhtiyaçların ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın verileri, Mersin İl Merkezinde Dumlupınar Lisesi, Turizm Meslek Lisesi, MTSO Anadolu Lisesi, Mersin Fen Lisesi ve Mersin Endüstri Meslek Lisesinden seçilen birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta okumakta olan toplam 396 öğrenciden elde edilmiştir. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyine İlişkin verileri elde etmek için Bilgin (1996) tarafından geliştirilen Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği; Psikolojik İhtiyaçları belirlemek için ise, Edwards (1964) tarafında geliştirilen ve Kuzgun (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan Edwards Kişisel Tercih Envanteri kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 7.5 Paket Programı kullanılmıştır. Lise türlerine göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin ve Psikolojik İhtiyaçların değişip değişmediğini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile Psikolojik İhtiyaçlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Tüm örneklem için Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yordayan Psikolojik İhtiyaçları tespit etmek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Post-hoc test olarak Tukey testi yapılmıştır. Hata payı üst sınırı $\alpha \leq 0.05$ olarak alınmıştır.

Araştırma verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre;

- 1- Lise Türlerine Sosyal Yetkinlik Beklentisi farklılaşmaktadır.
- 2- Lise türlerine göre Psikolojik İhtiyaçlar farklılaşmaktadır.
- 3- Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi, Düzen, Sebat ve Uyarlık Psikolojik İhtiyaçları ile negatif korelasyon göstermektedir.

- 4- Psikolojik İhtiyaçların bir biriyle ilişkili olduğu, bazılarının kendi aralarında pozitif; bazılarının da negatif korelasyon gösterdiği gözlenmiştir.
- 5- Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi, Düzen Psikolojik İhtiyacı tarafından yordanmaktadır.

Araştırma bulguları, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve Psikolojik İhtiyaçlar ile ilgili daha önce yapılmış araştırmaların bulguları ile birlikte tartışılıp yorumlanmış ve bulgular doğrultusunda geleceğe yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Öğrenme, Yetkinlik Beklentisi, Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Psikolojik İhtiyaçlar.

SOCIAL SELF-EFFICACY AND PSYCHOLOGICAL NEEDS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

The present study was aimed to examine the relationship Social Self-efficacy and Psychological Needs.

The data of the study was gathered from 396 1., 2. and 3. grade students who attend to Dumlupınar, Tourism Vocational, MTSO Anatolian, Mersin Science and Mersin Industrial Vocational High School in Mersin city. The data were gathered by Social Self-efficacy Scale developed by Bilgin (1996), and Edwards Personal Preference Schedule developed by Edwards (1964) and adapted to Turkish culture by Kuzgun (1985).

SPSS 7.5 software was used for the statistical analyses of the data. In order to test whether Social Self-efficacy Levels and Psychological Needs differed according to high schools, separate one-way ANOVA were administered to the data. To determine the relationship between Social Self-efficacy Level and Psychological Needs, Pearson Product Moment Correlation Coefficient was computed. To determine the Psychological Needs which predict the Social Self-efficacy Level, Linear Regression Analysis was applied. Tukey test was used as Post-hoc test, and significance level was 0.05 for all analyses.

The result of the study showed that:

- 1- Social Self-efficacy Expectation Levels differs according to high schools.
- 2- Psychological Needs differs according to high schools.
- 3- Social Self-efficacy Level was negatively correlated with Order, Endurance and Deference Psychological Needs.
- 4- Some of the Psychological Needs correlated within each other and some of them showed negative correlation within each other.

5- Social Self-efficacy Levels was predicted by Order Psychological Need.

The findings were discussed in relation with the related literature, and some recommendations were made based on the discussion.

Key words: Social Learning, Self-efficacy, Social Self-efficacy, Psychological Needs.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ONAY.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix

I. BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
I. 1. Problem.....	3
I. 2. Alt Problemler.....	3
I. 3. Sayılıtlar.....	3
I. 4. Sınırlılıklar.....	4
I. 5. Tanımlar.....	4
I. 6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	4

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
II. 1. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	7
II. 1. 1. Sosyal Öğrenme Kuramının Temel İlkeleri.....	8
II. 1. 2. Sosyal Öğrenme Kuramının Temel Kavramları.....	10
II. 1. 3. Yetkinlik Beklentisi.....	13
II. 1. 3. 1. Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Araştırmalar.....	30
II. 2. Psikolojik İhtiyaçlar.....	36

II. 2. 1. Psikolojik İhtiyaçlar ile İlgili Araştırmalar	49
---	----

III. BÖLÜM

YÖNTEM	54
III. 1. Araştırma Kapsamına Giren Bireyler.....	54
III. 2. Veri Toplama Araçları	54
III. 2. 1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği	55
III. 2. 1. 1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Geçerliliği.....	56
III. 2. 1. 2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Güvenirliği	56
III. 2. 2. Edwards Kişisel Tercih Envanteri	56
III. 2. 2. 1. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Geçerliliği	57
III. 2. 2. 2. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Güvenirliği.....	57
III. 2. 2. 3. Edwards Kişisel Tercih Envanterinin Puanlanması ve Yorumlanması	58
III. 3. İşlem Yolu.....	59
III. 4. Verilerin Çözümlemesi	59

IV. BÖLÜM

BULGULAR.....	61
IV. 1. Araştırmaya Katılan Tüm Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	61
IV. 1. 1. Araştırmaya Genel Lise'den Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	62
IV. 1. 2. Araştırmaya Fen Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	63

IV. 1. 3. Araştırmaya Turizm Meslek Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	64
IV. 1. 4. Araştırmaya Anadolu Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	65
IV. 1. 5. Araştırmaya Endüstri Meslek Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	66
IV. 2. Lise Türlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri Arasında Fark Olup Olmadığına İlişkin Bulgular.....	67
IV. 3. Lise Türlerine Göre Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları Arasında Fark Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	68
IV. 4. Tüm Liselerde Okunmakta Olan Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanları ile Psikolojik İhtiyaçların Kendi Arasındaki Gösterdikleri Korelasyonlar.....	75
IV. 5. Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçlarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulgular	78

V. BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM.....	79
V. 1. Lise Türlerine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	79
V. 2. Lise Türlerine Göre Psikolojik İhtiyaçların Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	80
V. 3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile 15 Farklı Psikolojik İhtiyaç Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	93

V. 4. Psikolojik İhtiyaçlar Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanlarının Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	115
---	-----

VI. BÖLÜM

VARGI VE ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	121
EKLER.....	137
EK-1 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Yönergesi ve Madde Örnekleri.....	137
EK-2 Edwards Kişisel Tercih Envanterinin Yönergesi ve Madde Örnekleri.....	139

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
1. Alderferder'in Maslow'un Kuramından Etkilenerek Geliştirdiği İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	48
2. Araştırmaya Tüm Okullardan Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler.....	61
3. Araştırmaya Genel Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler.....	62
4. Araştırmaya Fen Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler.....	63
5. Araştırmaya Turizm Meslek Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	64
6. Araştırmaya Anadolu Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler.....	65
7. Araştırmaya Endüstri Meslek Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	66
8. Lise Türlerine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Değişip Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi.....	67
9. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Kaynağını Bulmak İçin Yapılan Tukey Testi.....	67
10. Lise Türlerine Göre Psikolojik İhtiyaçların Değişip Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi	68
11. Psikolojik İhtiyaç Puanlarına Uygulanan Tukey Testi	69
12. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve 15 Psikolojik İhtiyaç Arasındaki Korelasyon Katsayıları	75
13. Psikolojik İhtiyaçların Sosyal Yetkinlik Beklentisi Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Eşitliği.....	78

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Toplum içerisinde bireyler, çevreleriyle sürekli bir iletişim ve etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Normal bir gelişim sürecinde birey daha az problem yaşamakta ve gelişim sürecine devam etmektedir. Ancak bazı bireyler bu süreci diğerlerinden farklı yaşamakta ve sosyal çevreleriyle ilişkilerinde daha yoğun sorunlarla yüz yüze kalarak, bilişsel ve duygusal olarak problem yaşamaktadırlar. Sosyal çevreleri ile iletişim ve etkileşimde sağlıklı veya sorunlu olan kişilerin, kendilerini sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi açısından farklı olarak algıladıkları gözlenmiştir. Bu nedenlerden dolayı kişilerin gelişim süreçleri, kendilerini yetkin hissettikleri alanlara doğru eğilim göstermektedir. İnsan davranışlarının belli bir gereksinmeye dayalı olarak ortaya çıktığı ve gereksinmelerin çeşitli amaçların gerçekleşmesini sağladığı söylenebilir (Ergin, 1993).

Yetkinlik beklentisi Bandura (1977) tarafından “kişinin belirli bir davranışı başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceğine ilişkin inançları” olarak tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak Sosyal Yetkinlik Beklentisi ise; bireyin çevresindeki diğerleriyle başarılı ilişkiler başlatabilmesi ve bu ilişkilerini sürdürebilmesi olarak tanımlanabilir.

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireylerin yaşadığı çevreyle ilişkilerinin yüksek veya düşük olmasında önemli bir yer tutmaktadır. Gresman (1984) bu konuda “sosyal yetkinlik veya çevre üzerinde etkili olma duygusu insan davranışının önemli güdüleyicilerinden birisidir” demektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini etkileyen bir çok faktörden söz edilebilmektedir. Bu faktörlerden psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçların

(needs); stres, depresyon, varlığın korunmasına yönelik davranışlar, duygusal yönelimler, saldırganlık, cinsel ilişki, açlık gibi bir çok davranış üzerinde önemli etkiye sahip olduğu yapılan bir çok araştırmayla kanıtlanmıştır. Psikolojik ihtiyaçlar (psychological needs) yaşamımızda önemli bir yere sahiptir ve çeşitli alanlara olan yönelimlerimizi etkilemektedir. Doyumlarımız veya doyumsuzluklarımız yönelimlerimizin şiddetini etkilemektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi bir tür davranış olarak ortaya çıktığı için, sosyal yetkinlik algımızın düzeyi ile psikolojik ihtiyaçlarımız arasında önemli bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Morgan (1984) ihtiyacı, bireyin içindeki fizyolojik ve sonradan edinilmiş eksiklik ya da yetmezlik olarak tanımlamakta ve genellikle dürtü ve güdüyle eş anlamda kullanılması gerektiğini ileri sürmektedir. İhtiyaç kavramı psikolojide, insanın gelişimi ve çevresiyle bir ilişki kurabilmesi için gereken önemli koşulların eksikliği olarak tanımlanmaktadır. İnsanın tüm davranışları bir gerilimi, bir sıkıntıyı gidereceği düşünülen bir hedefe yöneliktir. İhtiyaç adı verilen ve organizmada bazen bir yoksunluktan bazen de fazlalıktan kaynaklanan bu gerginlik ve sıkıntı, uygun objenin elde edilmesi ile biter ve organizma homeostatik dengesine kavuşur (Kuzgun, 2000).

Bir başka yönden, Roe (1956) ya göre, hiç doyurulmayan ya da çok az doyurulan ihtiyaçlar birer güdü haline gelir. Bu durumda, aile ortamında sevgiye doyamamış olan kişi, ya insanlardan uzaklaşıp nesnelere uğraşmayı ya da sevgi ihtiyacını doyuracak araçlar olarak insanlarla uğraşmayı tercih edecektir (Akt: Kuzgun, 2000).

Yukarıda verilen bilgilere ve yapılmış araştırmalara dayalı olarak, farklı okullardaki bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin farklı olabileceği sonucuna varılabilir. Buna bağlı olarak, farklı okullardaki öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ve psikolojik ihtiyaçları arasında bir ilişki olabileceği önesürülebilir.

1. 1. Problem

Mersin il merkezinden seçilen liselerde okumakta olan öğrencilerin, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri, psikolojik ihtiyaçlara ve okullara göre farklılaşmakta mıdır?

1. 2. Alt Problemler

1. Lise türlerine göre, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

2. Lise türlerine göre, Psikolojik İhtiyaçlar farklılaşmakta mıdır?

3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile Psikolojik İhtiyaçlar arasında ilişki var mıdır?

4. Psikolojik İhtiyaçlar Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yormamakta mıdır?

1. 3. Sayıtlar

Bu araştırmanın temel sayıtları şunlardır:

1. Araştırmada kullanılacak ölçekler, Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeyini ve Psikolojik İhtiyaçları ölçmektedir.

I. 4. Sınırlılıklar

1. Araştırma Mersin İl merkezinden seçilecek lise öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma verileri kullanılacak ölçme araçlarının ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

I. 5. Tanımlar

Yetkinlik Beklentisi: Kişinin belirli bir davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceğine ilişkin yeteneği hakkındaki inancıdır (Bandura, 1977b).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi: Sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerilerini gösterebilmektir (Connolly, 1989).

Psikolojik İhtiyaç: Murray (1938) psikolojik ihtiyaçları, beyne baskı yaparak kişiyi davranışa geçiren uyarıcılar olarak tanımlamıştır (Akt: Yücel, 1995).

1. 6. Araştırmanın Gereçesi ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, liselerde okumakta olan öğrencilerin, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Psikolojik İhtiyaçlarla ilişkisini, okullara göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığını, Psikolojik İhtiyaçların okullara göre farklılaşp farklılaşmadığını ve öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Düzeylerinin Psikolojik İhtiyaçlar tarafından yordanıp yordanmadığını araştırmaktır.

Bandura (1986)'ya göre bireylerin kendilerine ait algıları, onların psiko-sosyal işlevlerindeki etkinliklerinde önemli bir yere sahiptir. Kişinin kendine ait yetkinlik beklentisi inancı yaşamını büyük bir oranda etkiler. Bu durum çoğu zaman hayatı etkileyen olayları kontrol etmektedir. Başarılı davranışlar için bilgi ve beceri gereklidir, fakat yetersizdir. İnsanlar çoğu zaman ne yapmaları gerektiğini bilseler de uygun bir biçimde davranış gösteremeyebilirler. Çünkü kendilerine ilişkin kimlik düşüncesi, bilgi ve davranış arasında bir köprü işlevi görür. Yetkinlik beklentisi inancı bireyin davranışa yönelimini ve davranışını etkiler.

Bandura (1977), kendini yetkin görme ve davranış değişikliği arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalarda ve literatür incelendiğinde görüldüğü gibi Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile çevre ile sağlıklı ilişkiler kurmak, olumlu iletişimde bulunmak, başarılı ilişkiler kurmak ve sürdürmek arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur. Örneğin; Wheeler ve Ladd (1982) yaptıkları araştırmada, kendini sosyal olarak yetkin görme ile sosyal kaygı arasında $-.63$ ve $-.41$ düzeyinde ilişki olduğunu bulmuşlardır. Yani, sosyal yetkinlik seviyesi düşük olanlarda kaygı düzeyi yükselmektedir. Böyle bir durumda kişiler kendileri hakkında "yeteneksiz" duygusunu geliştirmekte ve bu da performanslarında düşme meydana gelmesine neden olabilmektedir. Ergenlerde oluşan kaygının önemli kaynaklarından biri sosyal kökenlidir (Connolly, 1989). Aynı şekilde Matsushima ve Shiomi (2003), yaptıkları araştırmada kişilerarası sosyal yetkinlik beklentisi ve ergenlerin stresleri arasında negatif yönde ilişkiden söz etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında bir çok sorun yaşamakta olan lise çağındaki bireylerin sosyalleşme sürecindeki sosyal yetkinlik beklentileri düzeyleri ve psikolojik ihtiyaçları ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmak, problemlere daha bilimsel bir çerçeveden bakabilme olanağı sağlayacaktır.

Ayrıca, Yetkinlik düzeyleri ile ilgili olarak psikolojide, tıpta ve spor alanlarında birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Buna paralel olarak öğrencilerin yetkinlik beklentileri, bu inançların davranışa etkileri ve diğer psikolojik yapılarla ilişkileri konusunda önemli bir bilgi birikiminin olduğu gözlenmektedir (Bıkmaz, 2004). Liselerde okumakta olan öğrencilerin yetkinlik düzeylerini ve bunları etkilemekte olan psikolojik ihtiyaçları hakkında bilgiye sahip olmak bu alanda çalışan kişilere bir çok veri sağlayacaktır.

İnsan davranışının bir çok yönünü etkileyebilecek olan Sosyal Yetkinlik düzeyinin hangi faktörlerden etkilendiğini araştırmak ve bulmak önemlidir. Bu araştırma ile Psikolojik İhtiyaçlar ile okul farkının Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeyini belirlemedeki önemi incelenecektir. Araştırma sonuçları danışmanların, öğretmenlerin, okul idarecilerinin ve ailelerin çocuklarının sosyalleşme süreçlerini etkileyen psikolojik ihtiyaçları ile bilgilerini arttırmalarına ve böylece onların karşılaştıkları problemlere daha bilinçli yaklaşabilmelerine katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Literatürün incelenmesi sonucunda, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve Psikolojik İhtiyaçların birlikte araştırıldığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu durumun, bu iki değişkenin ilişkisini araştırmanın önemini daha da arttırdığı düşünülmektedir.

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

II. 1. Sosyal Öğrenme Kuramı

İnsanlar çevrelerindeki olayları gözleyerek öğrenirler, gözlediği şeyleri örnek alırlar ve gözlemediği şeyler onun için model oluşturur. İnsan davranışlarının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan gözlemler bilerek yapılmazlar, hayatın normal akışı içerisinde oluşurlar yani dolaylı yoldan öğrenilirler (Bandura, 1977). Gözleyerek öğrenme, özellikle çocukların çevrelerindeki yetişkinlerin hareketlerine, çevresinde olup bitenlere bakarak yeni bilgiler öğrenmesidir (Selçuk, 1995). Bandura (1977)'ya göre, davranışlar, sözel olarak ifade edilen davranışların gözlemlenmesi yoluyla veya başkaları tarafından gösterildiği zaman öğrenilir. Çocuklar tarafından gözlenen davranışlar adeta çocukların zihninde resmedilir ve daha sonra hemen hemen aynen tekrar edilir (Akt: Kazancı, 1989).

Sosyal Öğrenme Kuramı, davranışçıların ortaya koyduğu bir çok kavramı kabul etmekle birlikte, bilişsel kuramların üzerinde durduğu zihinsel süreçlere de önem vermektedir. Bandura (1986)'ya göre öğrenme, sadece bir kişinin diğer kişilerin etkinliklerini basit olarak taklit etmesi değil, çevresindeki olayları bilişsel olarak işlemeyle kazanılan bilgilerdir. Diğer bir deyişle; Bandura (1986)'ya göre öğrenilen davranışların saklanabilme, değiştirilebilme ve gerektiği zaman hatırlanma gibi özelliklerinden dolayı öğrenmenin bilişsel boyutları önemlidir (Akt.Erden ve Akman, 2001).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre öğrenmede en önemli faktör çevredir. Genellikle model almada diğer insanların davranışları pekiştirir. Bu durum aşağıda belirtilmiş olan birkaç değişik şekilde olmaktadır.

1. Bireyin davranışı gözlemci tarafından pekiştirilir. Örneğin; kılık kıyafetini, belirli bir gruba uyacak şekilde değiştiren bir öğrenci büyük bir olasılıkla grup tarafından kabul edilir ve böylece bu davranışı bu grup tarafından pekiştirilir.

2. Gözlemci üçüncü bir şahıs tarafından pekiştirilir. Gözlemci, bir başkasının hareketlerini model alıyor olabilir. Eğer gözlenen bireyin davranışı üçüncü kişi tarafından pekiştirilirse gözlenenin davranışı gözlemci tarafından model alınır.

3. Taklit edilen davranışın kendisi, pekiştirici sonuçlar doğurur. Başkalarından öğrenirken çoğu davranış tatmin edici ya da pekiştirici sonuçlar doğurur. Örneğin; bir öğrenci, sınıf arkadaşlarının ders dışı çalışmalarından nasıl zevk aldıklarını gözlemleyebilir. Gözlemi yapan öğrenci de ders dışında çalışmalar yapabilir ve bundan hoşlanabilir.

4. Model alınan kişinin yaptığı davranışların sonuçlarını gözleyen bir kişinin davranışları bu sonuçlarda etkilenebilmektedir. Bu da dolaylı pekiştirme olarak bilinmektedir. (teachnet.edb.utexas.edu/lynda abbot/social, 2004).

II. 1. 1. Sosyal Öğrenme Kuramının Temel İlkeleri

İnsan davranışlarını açıklamada önemli bir yeri olan Sosyal Öğrenme Kuramının insan davranışları ile ilgili bazı temel açıklamaları bulunmaktadır. Bu temel ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1. İnsanlar diğer insanların davranışlarını ve bu davranışların ürünlerini gözleyerek öğrenirler. Eğer model, yetenek, zeka, güç, popülerlik, güzellik v.b özellikleri

ile gözlemci tarafından çekici özelliklere sahip ise gözlemci modelin davranışlarını taklit etmeye başlar.

2. Performans ile öğrenme farklıdır. Davranışta herhangi bir değişme olmaksızın da öğrenme meydana gelebilir. Gözlemcinin davranışı kazanımı ile performansı arasında bir fark vardır. Gözlemci davranışı göstermeksizin, öğrenebilir ve gözlemlediği bu davranışı harekete geçirici bir durumla karşılaştığında öğrendiği davranışı gösterebilir.

3. Bilişsel süreçler öğrenmede önemli bir rol oynar.

4. Modelin davranışının ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması, davranışın üretilmesini etkiler. Eğer model olan davranış ödüllendirilirse, gözlemci ödüllendirilmiş davranışı daha çok üretme eğiliminde olacaktır. Buna karşı, model alınan davranış cezalandırılırsa, gözlemci aynı davranışı daha az yapma eğiliminde olacaktır.

5. Gözlem yoluyla öğrenme, öncelikle model alınan davranışın sembolik olarak organize edilmesi, tekrarın yapılması ve daha sonra onu açık bir şekilde ortaya koymayla sağlanır. Model alınan davranışın, kelime, sembol vb. şekillerde kodlanması, onları hatırlamak ve zihinde tutmak açısından önemlidir.

6. Dikkat ve hatırlama öğrenmeyi, model alınan davranışı üretme ve motivasyon ise performansı kontrol eder.

7. İnsan gelişimi içerisinde, davranışları ve çevresi ile sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bireysel faktörler, bireyin davranışı ve çevresi karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir ve bu etkileşim de bireyin sonraki davranışına etki etmektedir.

8. Gözlem yoluyla öğrenmede, bireylerin sembolleştirme, öngörü, dolaylı öğrenme, öz düzenleme ve öz yargılama kapasiteleri önemli bir rol oynar (Bandura,1977, Senemoğlu, 1997).

II. 1. 2. Sosyal Öğrenme Kuramının Temel Kavramları

1-Kendi Kendini Denetleme: Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, bireyler davranışlarını büyük ölçüde kendi kendilerine düzenlerler. Bireylerin davranışları sadece dışsal pekiştiriciler ve cezayla kontrol edilemezler. Kendi kendini (öz) denetleme - davranışlarımızı kontrol etme- kişiliğimizin diğer önemli bir noktasıdır. Bireyin, kendi davranışlarını düzenleyip, kendi ölçüleriyle karşılaştırarak yargıda bulunması ve gerekiyorsa davranışlarını uygun hale getirmesini içermektedir. Kendini denetleme değişik biçimlerde olabilmektedir. Bunlar;

Bireyin Kendini Şartlarını ve Amaçlarını Belirlemesi: Birey bir aşamada davranışlarını düzenlemek için gözlemlere dayanarak sınırlamalarda bulunur ve kendisine uygun kriterler oluştururlar. Bu aşamada kendisine ulaşabileceğinden çok yüksek performans standartları belirlerse, kendini değerlendirme sırasında bunlara ulaşamadığını görür, mutsuz olur ve kendini değersiz hissetmeye başlar.

Kendi Kendini Gözleme: Birey bu aşamada yaşamı içerisinde kendisini gözler ve davranışlarının kendi standartlarına ve amaçlarına uygunluğuna karar verir. Eğer bireyin kendi performansı daha önceden geliştirdiği standartlara uygunsa kendi kendisini pekiştirir. Birey kendi davranışlarına bakar ve onları kontrol altına alır.

Kendi Kendini Yargılama: Bu aşamada birey kişisel standart ve amaçları doğrultusunda kendi davranışlarını değerlendirir veya geleneksel standartlarla kendi performansını karşılaştırır.

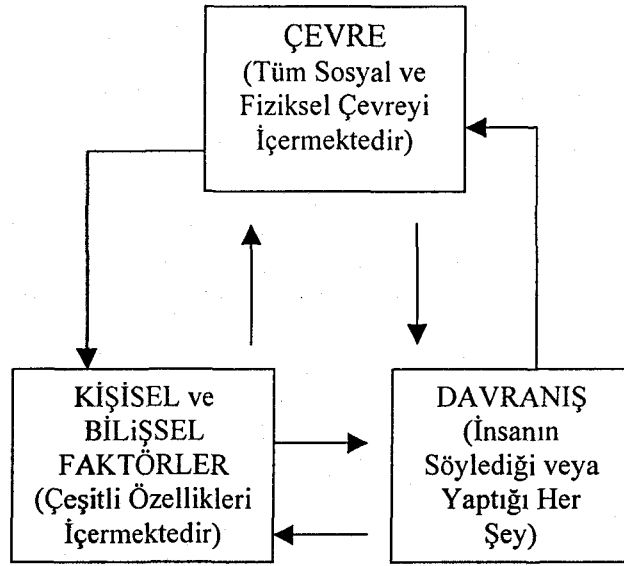
Kendi Kendini Yanıtlama: Birey davranışlarını dış standartlarla veya kendi standartlarıyla karşıladıktan sonra eğer iyi sonuçlar almışsa kendi kendini pekiştirici bir yanıt verir. Kendi kendine verilen bu yanıtlar bilinenden daha gizil olana doğru değişiklik

gösterir (Bandura,1896; Senemoğlu, 1997). Bandura (1986)'ya göre birey kendini değerlendirmesi sonucunda davranışlarını içsel olarak pekiştirir. Davranışın düzenlenmesinde, içsel pekiştirmeler başkalarından aldığı dışsal pekiştirmelerden daha etkilidir.

Sosyal Öğrenme Kuramı'nda, tüm içsel ve dışsal faktörler önemlidir. Çevresel durumlar ve kişisel faktörler, davranış öğrenme süreci içinde birbirleriyle etkileşim içindedirler. Kişisel faktörler (inançlar, beklentiler, davranış tarzı ve bilgi), çevre (kişinin sahip olduğu olanaklar, eylemlerin doğurduğu sonuçlar ve fiziksel durumlar) ve davranışların tümü (bireysel eylemler, seçme davranışı ve zihinsel durumlar) süreç içerisinde kendi aralarında hem etkileşir hem de diğerlerini etkilerler. Bandura eylemler arası etkileşimi karşılıklı nedenselliğin gücü olarak adlandırılmıştır (Woolfolk, 1980).

Bandura aktif olarak öğrenme ve diğerleri ile olan iletişim sonucunda meydana gelen öğrenme arasındaki farktan söz etmektedir. Aktif öğrenme, yaparak ve eylemlerden edinilen deneyimler sonucu olan öğrenmedir. Bu durum edimsel koşullanmaya benzemektedir ama aralarındaki sonucun rolü konusundaki farklılaşmadan dolayı aynı değildir. Edimsel koşullanmanın temelinde zayıf ya da güçlü davranışların rolüne olan inanç vardır. Katılımcı (enactive) öğrenmede, aynı zamanda, sonuçlara uygun eylemlerle ilgili verilen bilgiler, yaratıcı beklentiler ve motivasyonun etkili olduğu görülmektedir (Schunk, 1996).

Çevre, kişisel-bilişsel faktörler ve davranışlar arasındaki etkileşim şekilde görüldüğü gibi gerçekleşmektedir.

Kişi-Davranış Etkileşimi: Bireyin psikolojik ve zihinsel yapısının, bir davranışı yapabilmesi ya da yapamaması durumlarına uygun olması gerekmektedir. İnsanlar kollarını çırpsa bile uçamaz, burada kişilerin ne kadar çaba harcadığı değil, fiziksel durumunun buna uygun olması önemlidir. Gösterdiğimiz çaba ancak fiziksel olarak güçlenmemizi sağlayabilmektedir. Kendimizi kontrol edebilmek (diyet, düzenli egzersizler vb.) biyolojik yapımızda değişiklikler yapabilecek davranışlarımızdır.

Çevre-Kişi Etkileşimi: Toplumsal yüklemeler ya da verilmiş roller hem sosyal çevrenin şekillenmesinde etkili hem de sosyal çevrenin bir sonucu olabilmektedir. Dayanıklı, saldırgan veya alıngan olarak bilinen genç yetişkinler, utangaç, güçsüz ve çekingen olan yetişkinlerden daha çok kendi özelliklerine sahip yaşlılarından etkilenirler.

Davranış-Çevre Etkileşimi: Çevresel etkiler uygun ya da uygun olmayan davranışların harekete geçmesinde veya gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bir sınıfta öğrencilere bir şeyler vermek, büyük ölçüde öğrencilerin davranışlarına bağlıdır. (Bu davranışlar içinde; dikkatsizlik, dikkatli ancak rüyalar aleminde olma, dikkatli ancak

katılımcı olamamak, tartışmalara aktif olarak katılma, dikkatli olmak sayılabilir.) İnsanlar çevreleri tarafından etkilenirler.Çevre farklı insanlarda farklı etkiler yapar. Güneşli bir hava bir turist için çekici/güzel olabilirken bir çiftçi için endişe uyandıran bir durum olabilmektedir (Muuss, 1996).

Benzer bir şekilde, Ford ve Larner (1992) sosyal ve ahlaki değerlerin, toplumda, okulda ve çalışma alanlarındaki gruplarda ve aile içerisindeki ilişkileri düzenlediklerini vurgulamaktadırlar. Değerlendirici düşünce, davranışın düzenlenmesi için içsel bir kaynak sağlar. “Ben ne yapıyorum?”, “Ben ne yapmalıyım?”, “Bu iyi mi?” veya “Bu kötü mü? vb. Bu tür değerlendirmeler ve değerlendirici düşünceler insanların, davranışları ve gelecekte yapabilecekleri davranışları değerlendirebilmelerine yardımcı olmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı'nın bir diğer önemli kavramı ise Yetkinlik Beklentisi'dir (self-efficacy). Aşağıda bu kavram ayrıntıları ile açıklanmıştır.

II. 1. 3. Yetkinlik Beklentisi

Yetkinlik beklentisi kavramı, Bandura (1977b) tarafından “kişinin belirli bir davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceğine ilişkin yeteneği hakkındaki inancı” olarak tanımlanmıştır. Bir davranışın başlatılması, başlanılan bir davranışın başarılı bir şekilde yapılabilmesi için gerekli çabanın harcanması, davranış gerçekleştirilirken kişinin önüne çıkan engelleri aşmaya çalışmasındaki ısrarı, kişinin kendisini o konuda ne kadar yetkin gördüğüyle ilişkilidir.

Bandura (1986) daha sonra “insanların yapmak istedikleri herhangi bir iş için gerekli olan davranışı sergileyebilmeleri, bu davranışları organize edebilmeleri ve gerekli davranış biçimleri konusunda kendileri ile ilgili yargıları ” olarak bir tanım daha yapmıştır.

Bandura (1989) yetkinlik beklentisinin yeterli düzeyde öğrenilmiş ve kullanımında doğallık kazanılmış günlük basit becerilerden çok, yeni becerilerin kazanılması ve düzenlenmesinde belirleyici olduğunu belirtmektedir.

Yetkinlik beklentisi ile ilgili dört bilgi kaynağı belirtilmektedir. Bunlar;

Tamamlanmış Performanslar: (Accomplished Performances) Yetkinlik beklentisi başarılar tekrarlandıkça gelişir ve başarısızlıkların olumsuz etkileriyle düşer. Israrlı davranışlarla/çabalarla bireyler başarısızlıklarını yenebilir ve çok zor şartlarda da olsa zorlukları aşma alışkanlıkları kazanabilir. Ancak tüm bu çabalara rağmen başarısızlık yaşanmışsa bu bireyin yetkinlik düzeyinin düşmesine neden olur (Bandura, 1997).

Birey birbirine benzeyen durumlar karşısında, herhangi bir olay ile kazanmış olduğu yetkinlik beklentisini kullanabilir. Örneğin; bir kişinin çok yakın bir arkadaşıyla olan ilişkisinde yetkinlik beklentisi yüksek olursa, bu durum kişinin sosyal ilişkilerdeki yetkinlik beklentisine olumlu etkisi olmaktadır (Bandura, 1977). Başarılı performanslar, Katılımcı Modelle (Participant Modeling), Performans Duyarsızlaştırması (Performance Desensitization), Performansla Yüz yüze Kalma (Performance Exposure) ve Kendi Kendine Öğrenme Performansı (Self-Instructioned Performance) ile geliştirebilir (Bandura, 1977).

Yetkinlik beklentisinin bu kaynağı, bireyin kendi yaşantılarına dayalı olduğu için önemlidir. Başarılı yaşantılar yetkinlik beklentisini yükseltir. Yeni yapılmaya başlanmış bir işteki başarısızlık ise o konuda kişinin yetkinlik düzeyini düşürür. Sürekli bir başarı durumunda nadiren meydana gelen başarısızlıklar yetkinlik düzeyinde bir değişikliğe neden olmamaktadır (Bandura, 1977).

Dolaylı Öğrenme: (Vicarious Experience) Dolaylı öğrenme, başarılı performanslar kadar olmasa da bireylerin yetkinlik beklentisini önemli ölçüde etkilemektedir. Yani, bazı konulardaki yetkinlik beklentisi düzeyleri gerçek yaşantıları gözlemleyerek arttırılabilmektedir. Birey başkalarını yapabildiklerini gözlemleyerek aynı başarıyı (performansı) gösterebileceği konusunda kendisiyle ilgili güven geliştirebilmektedir. Bunun tersi de söz konusu olabilir. Burada önemli olan şey; bireyin gözlem öncesi kendisine ilişkin inancıdır. Ayrıca birey, yetkinlik beklentisini değerlendirirken, içinde bulunduğu grubu da kendisine ölçüt olarak almaktadır (Bandura, 1986). Diğer bir deyişle, modeli izleyerek elde edilen yetkinlik beklentisi, başarılı performanslara göre daha zayıftır ve olumsuz yaşantıdan daha kolay etkilenme eğilimindedir (Bandura, 1977).

Schunk (1983a)'unda belirttiği gibi; kişinin karşılaştığı ya da yaşantı geçirdiği kişiler çok önemlidir. Bireylerin kendilerine model aldığı kişiler o bireyin kendisiyle ilgili inancını geliştirmesinde, yaşamlarını yönetmesinde ve gelecekte yapacaklarına karar vermede kendisine yardımcı olabilmektedir. Diğer taraftan, bireyin diğerleriyle yaşadığı ilişkiler sonucunda edindiği yaşam deneyimleri, sosyal karşılaştırmalar da içermektedir. Bu karşılaştırmalar –yalnız kendisine eş modeller için- bireyin bir görevi/işi yapabilmesiyle ilgili olarak inancının gelişmesinde güçlü bir etkiye sahiptir (Schunk, 1983).

Kişiler arası karşılaştırmalar farklı kişilerde farklı sonuçlar meydana getireceği için karmaşık bir yapıya sahiptir. Örneğin; kişi sahip olduğu yeteneği ile modeli arasında bir karşılaştırma yaptığında –modeli yüksek bir yetkinlik düzeyine sahipse- modeli başarısızlık gösteriyorsa bu o gözlemi yapan kişinin yetkinlik beklentisi üzerinde olumsuz bir etki yapacaktır. Ancak, gözlemi yapan kişi model aldığı bir kişi ile kendi yetkinlik düzeyinin aynı olduğuna karar verirse, modelin bir konudaki başarısızlığı, gözlemi yapan

kişinin yetkinlik düzeyi üzerinde olumsuz bir etki göstermeyecektir (Brown ve Inouge, 1978).

Sözel İkna: (Verbal Persuasion) İnsanlar bir işi başarıp başaramama konusunda çevrelerinden gelen, kendilerine ilişkin değerlendirmelere önem verirler. Bir işi başaracağına inanılan kişi daha fazla çaba gösterir. Diğerlerinden alınan onayın gerçekçi boyutta olması, bireyin yetkinlik düzeyini arttırmaktadır. Ancak gerçekçi olmayan yetkinlik beklentisi bir başarısızlık durumunda büyük bir hayal kırıklığı yaşanmasına neden olur (Bandura, 1986).

Bir başka ifade ile, sözel ikna insanların davranışlarını önemli bir ölçüde etkiler. Sözel ikna, kendini yetkin görme beklentisinden daha çok, ürün beklentisini arttırmaya hizmet eder. Sözel ikna ile insanlar daha önce yapamadıkları bir işi/görevi yapabileceklerine inandırılabilirler. Başarılamayan bir iş/görev sonucunda kolayca yok olabilirler (Bandura, 1977). Bu durumda insanlar, yaptıkları başarılı bir iş karşılığında çok istedikleri bir sonucu alacakları konusunda ikna edilebilirlerse, bu durum işi başarıma konusunda daha çok çaba göstermelerine neden olacaktır.

Aynı şekilde, Zeldin ve Pajares (1997)'e göre, kişiler diğerlerinden aldıkları onay ve sözel telkinlerin bir sonucu olarak yetkinlik beklentilerini geliştirebilirler veya herhangi bir konuda yetkinliklerini yaratabilirler. Sözel ikna yetkinlik kaynağı olarak, temel yaşam deneyimleri ve diğer deneyimlerinden daha zayıf bir kaynaktır, ancak kişilerin kendilerine olan inançlarını geliştirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Fizyolojik Durum: (Physiological State) Bireylerin yetkinlik düzeyleri ile ilgili olarak diğer bir bilgilendirici kaynak da fizyolojik tepkilerdir. Kaygı durumu yaşayan birey, bedensel tepkilerini yetersizlik gibi algılayabilir. Çünkü yüksek kaygı bireyin

performansını düşürebilmektedir. Bireyler fazla gergin ve huzurlu değilse kapasitelerini iyi kullanamayabilirler (Bandura, 1986).

Stres ve zorlamalı durumlar fizyolojik olarak da gözlemlenebilmektedir. Zorlanma anında görülen yetkinlik algısındaki zayıflama fizyolojik belirtileri de ortaya çıkarabilmektedir. İnsanlar yaşadıkları stres ve kaygı durumlarında başarılı olamayacağını düşünür, bu da stres ve kaygı durumunu iyice yükseltir ve birey bu durumun etkisiyle gerçek dışı bir başarısızlıkla yüz yüze kalabilmektedir (Bandura, 1977). Ayrıca, Shelton (1990)'un belirttiği gibi başarı ancak; kendini yetkin görme, istenilen sonucu üretmek için başarılı davranışlar yapma isteği ile olabilir. Kendini yetkin görme beklentisinin yüksek olduğunu gösteren en önemli unsurlardan biri, güçlüklerle karşılaşıldığında oluşan sabretme ve çabalama süresinin uzunluğudur.

Ayrıca Zeldin ve Pajares (2000), bireyde oluşan stres ve gerilimin genellikle başarısızlık işareti olarak yorumlandığını ve bireyin ruh halinin yetkinlik inançlarını etkilediğini belirtmektedirler. Buna göre, olumlu ruh halinin yetkinlik beklentisi inancını güçlendirdiği, buna karşın depresyon ve umutsuzluk duygusunun bireyin yeteneklerine olan inancını azalttığını belirtmektedirler.

Yüksek yetkinlik beklentisi olumsuz zor durumlardan çıkmak için gerekli davranışları seçme konusunda belirleyici olması nedeniyle önemli olmaktadır. Kendini yetkin gören birey gerilim ve zorlamalı durumlarda kendini olumlu olarak yargılar ve yetkinlik düzeyinin yüksek olması bireyin değişik aktiviteler seçmesine, çabalarında ısrarcı olmasına ve böylece başarılı olmasına neden olur (Bandura, 1984).

Bireylerin davranışlarının gelişim yönü yetkinlik algısına bağlı olarak bireyden bireye değişiklik gösterebilmektedir. Bu konuda, Bandura (1977a) algılanan yetkinlik

düzeyinin davranışın yönünü değiştirdiği ve yeni davranışlar kazanmada etkili olduğunu belirtmiştir. Kendini yetkin görme, bireyin yeni davranışlar karşısında stres ve kaygı gibi duygusal reaksiyonlarını etkilemektedir. Algılanan yetkinlik beklentisi bireylerin nasıl davranacaklarını, etkinlik seçimlerini ve bu etkinliklerdeki devamlılığını ve kısmen duygusal tepkilerini belirtmektedir (Larson ve diğerleri 1992).

Diğer taraftan kişilerin kendileri ile ilgili yetkinlik inançları, motivasyonlarını yükseltir, kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlar ve kişisel başarıların meydana gelmesini sağlar. Buna karşın, yetkinlik beklentileri düşük olan bireyler çalışmalarının ve davranışlarının sonuçlarının istedikleri gibi olmayacağını düşünerek, hedeflerini gerçekleştiremeyecekleri varsayımıyla daha az çaba harcarlar ve daha az direnç gösterirler (Bandura, 1986).

Pajares (2002)'e göre yetkinlik beklentisi inancını yaratma ve bunu kullanma süreci sezgiseldir. Bireyin yaptığı bir eylemin sonucuna ilişkin yorumu, daha sonra benzer bir görevi yerine getirebilme konusunda kendi yeteneklerine olan inancının oluşmasında ve geliştirilmesinde kullanılabilir. Yetkinlik beklentisi bir bireyin, bir davranışı yapıp yapamayacağını, davranışı tamamlamak için ne kadar çaba harcayacağını ve zorluklar karşısında ısrar derecesini belirler. Yetkinlik beklentisi bireyin başarılı ve başarısız deneyimlerini, başarılı veya başarısız deneyimleri de yetkinlik beklentisini belirler (Sharpley ve Ridgaway, 1993).

Yine aynı konuda, Holden (1991) yetkinlik beklentisi inancının insan merkezli olduğunu belirtmektedir. Eğer insanlar istedikleri sonuçları üretebileceklerine inanmazlarsa, bir amaçlarını gerçekleştirebilme yolunda karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmek için daha az istekli olurlar. Diğer faktörler motive edici olsalar da, bir kişinin etkili

bir biçimde üretici güce sahip olmaması çevresinde model olarak aldığı diğerlerinin aynı durumlar karşısındaki sonuçları ile ilişkilidir.

Bireyin psikolojik yapısı, inançları, başkaları için yaptıkları ve performansına bakılarak kendini yetkin görme beklentileri hakkında bilgi elde edilebilir. Kişinin kendi performansları, yetkinlik beklentisi hakkında bilgi almak için güvenilir bir ipucudur. Genelde başarı, yüksek bir yetkinlik beklentisi gerektiren bir işle ilgili duyulan düşük bir korku ile belirlenebilir (Bandura, 1977 ve Schunk, 1989a).

Bireyin yetkinlik beklentisi düzeyi bir çok insan davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Bandura (1989)'ya göre, bireyin yetkinlik algısı, defalarca tekrarladığı ve kurduğu hayallerden etkilenmektedir. Hayalinde başarılı senaryolar kurarak oluşturulmuş yüksek yetkinlik duygusu, bilişsel tekrarlar yoluyla başarılı performanslar sergilemesi ve problem çözmesinde önemli bir rehberlik sağlar. Buna karşın, birey başarısız senaryolar oluşturmuşsa bu da bireyin yetkinlik düzeyini düşürür ve başarısız performanslar sergilemesine neden olur. Yetkin olmayan düşünce bireylerin motivasyonlarını düşürmektedir. Yüksek yetkinlik beklentisi algısı, aksine motivasyonu yükseltmektedir.

Yetkinlik beklentisi düşük olan kişiler, küçük bir sorun karşısında büyük problemler yaşarken, güçlü yetkinlik beklentisi inancı olan kişiler, sorunlara rağmen dayanıklılık gösterebilme özelliğine sahiptirler (Bandura, 1977). Bu durumda yetkinlik beklentisinin derecesi "kişilerin kendilerini özel bir etkinliği gerçekleştirmede yeterli görme düzeyleri olarak açıklanabilir" (Bandura, 1982).

Bandura (1986)'ya göre yetkinlik beklentisinin üç boyutu vardır. Bunlar; düzey, genelleme ve dayanıklılıktır. **Düzyey** (magnitude): Öğrenilen davranışların basit, kolay, zor ya da karmaşık olmasıdır. **Genelleme** (generality): Sahip olunan yetkinlik

beklentisinin belli bir alana ya da çeşitli alanlara aktarılabilmesi olarak tanımlanabilir. Bireylerde bilişsel becerilerin geliştirilmesi, yetkinlik inancını artırarak ortaya daha geliştirilmiş ve uzun süre etkililiğini sürdürebilecek bir yetkinlik beklentisi çıkaracaktır.

Dayanıklılık (strength): Bir kişinin yetkinlik beklentisi algısının düşük ya da yüksek olmasıyla ilgilidir. Algılanan yetkinlik beklentisi, bireyin yeteneklerini zor alanlarda nasıl kullanacağına bakılarak ölçülebilir. Örneğin kişilerin arabayı kullanabilme becerisinde yetkinlik beklentisinin gücü arabayı sağa veya sola döndürebilmesi ve durdurabilmesine bakılarak değil, yoğun bir trafikten çıkabilmesi ve virajlı dağ yollarında kullanabilmesine bakılarak ölçülebilir.

Yetkinlik beklentisi ile davranış yapıp yapamama arasında üst düzeyde bir ilişki vardır. Bununla ilgili olarak Bandura (1986), kişinin üretime yönelik düşünmesi, kişinin kendisini zayıf hissetmesi, iyimser ya da kötümser olması, kendisini daha iyi motive edebilmesi, zorluklarla korkmadan yüzleşebilmesi, strese veya depresyona girip-girmemesi, yaşamları ile ilgili seçme davranışı yapabilmesi gibi davranışların yetkinlik düzeyi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca, Bandura (1986) yetkinlik beklentisinin davranışların doğrudan belirleyicisi olmadığını belirtmektedir. Bunun yerine bireyin belli bir alanda, yüksek yetkinlik beklentisi algısına sahip olması, kendilerini yetersiz olarak algılayan kişilerden farklı düşünmesine yol açmakta, hissettirmekte ve davranmasına neden olmaktadır. Yetkinlik beklentisinin düzeyini yükseltmenin yolları (başarılı performans, sözel ikna vb.) var olan becerilerin kullanılabilmesini zorlaştıran engellerin aşılması için gerekli olan geliştirilmiş bir yetkinlik algısının geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

İnsanların davranışları birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Yaşamları boyunca üzerlerine aldıkları görevlerdeki başarıları veya başarısızlıkları, bireylerin yapmak

istedikleri işlere karar verirken onları doğal olarak etkileyecektir. Aynı zamanda kişilerin neyi yapmayı seçip, neyi seçmeyecekleri konusunda sahip oldukları beceri ve bilgi de kritik bir rol oynamaktadır (Pajares, 1996). Aynı şekilde Pajares (2002)'e göre yetkinlik inancı düzeyi kişinin başarılı olma ve iyi olma (well being) halini bir çok yolla arttırabilmektedir.

Diğer taraftan, Bandura (1977) yetkinlik düzeyleri ile insan davranışları arasındaki ilişki ile ilgili olarak, motivasyon durumu, duygusal durum ve davranışların inanılardan çok gerçeğe dayanmasının kişinin yetkinlik düzeyi ile ilişkili olduğunu, bundan dolayı, yetkinlik beklentisinin, insanların ileride nasıl davranabilecekleri, gerçekte neler yapabileceklerinden daha çok kapasitelerine olan inançlarına bakılarak daha iyi yordanabileceğini belirtmektedir” (Bandura, 1997).

Bandura (1986)ya göre yetkinlik beklentisi kişilerin yaşamlarında önemli bazı davranışlarını etkilemektedir. Bu davranışlar:

Seçme davranışı: İnsanlar, kendilerini yetkin gördükleri alanlarda görev alma, yetkin olmadıkları alanlarda ise görev almaktan kaçınma eğilimindedirler. Seçme davranışının doğru yapılabilmesi de, yetkinlik beklentisinin doğru ölçülüp-değerlendirilmesiyle ilişkilidir. Eğer yanlış bir değerlendirme yapılırsa; yüksek yetkinlik beklentisi olan bireyler, düşük yeterlilik gerektiren işlere veya düşük yetkinlik beklentisi olan bireyler ise yüksek yeterlilik gerektiren işlere yönlendirilebilecek ve ileride onarılması imkansız istenmeyen sonuçlara neden olabilecektir.

Kendini yetkin hissedenden kişi kısıtlı bir zamanda yapılması için kendisine verilen bir işle ilgili olarak ne yapması gerektiğine karar verebilir ve bu karar doğrultusunda davranış sergileyebilir. Seçme davranışının meslek planlamasındaki öneminden söz eden

Lent ve Hakett (1987), insanların kendilerinin hangi meslek alanında başarılı olabileceklerine inanırlarsa, bu doğrultuda seçeceklerini belirtmişlerdir.

Karar verilen bir davranışı gerçekleştirmede çaba gösterme ve ısrar etme davranışı: Kişinin kendisiyle ilgili güçlü bir yetkinlik algısının olması, karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmek, değişik çözüm yolları üretebilmek ve başarılı olmak için daha gayretli ve sürekli bir çaba içinde olmasında etkili olmaktadır.

Düşünce kalıpları ve duygusal tepkilerle ilgili davranışlar: Düşük yetkinlik beklentisi olan bireyler çevrelerindeki olaylara gerçekliklerinden daha fazla inanma eğilimindedirler. Bu durum, bireyin karşılaştığı problemlerle ilgili çözüm yolları bulmasında ve araştırmasında stres yaratır ve bireyin problemlere geniş bir çerçeveden bakabilmesine engel olur. Buna karşılık olarak yüksek yetkinlik beklentisi olan bireyler, ilgilerini ve güçlerini kullanarak, ısrarcı davranarak, değişik çözüm yolları bulup kararlarını vererek kendileri için engel oluşturan durumlardan kurtulmayı başarabilirler. Yüksek yetkinlik beklentisi olan bireyler nedensel düşünme biçimini benimserler. Pajares (1997)'e göre yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan birey, zor bir akademik görev karşısında daha soğukkanlı ve sakin olabilirken, yetkinlik düzeyi düşük olan birey bu görevi gerçekte olduğundan daha zor olarak algılayabilmekte ve bu inancı onun hem stres ve kaygılarını arttırmakta, hem de problemlere uygun çözüm yollarını bulma konusundaki bakış açısını sınırlandırmaktadır.

Üretici olma davranışı: İnsanlar düşük veya yüksek yetkinlik algılarına göre üretici veya sadece gelecekle ilgili tahminler yürüten insanlar olarak ikiye ayrılırlar. Pajares (2002)'e göre insanların yetkinlik beklentisi inançları ile verdikleri kararların sonucunda üretici/başarılı davranışlar göstermeleri bizi şaşırtmamalıdır. Kendisine güveni olan ve kendisini değerli gören bireyin başarılı olması doğaldır. Sosyal konularda kendine

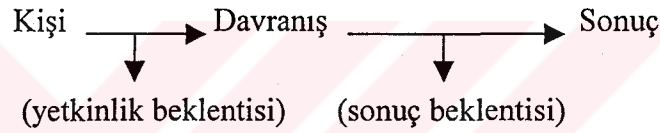
güveni gelişmiş bir öğrencinin, sosyal etkileşimlerde başarılı olması beklenmelidir. Bu güven duygusunun olması durumunda akademik çalışmalarda da başarılı olacağı, bundan da kişisel ve akademik olarak yarar sağlayacağı beklenmelidir.

Bunların dışında kişilerin başarılı olmalarını etkileyen değişik faktörler bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak, Pajares (2002), bireylerin kendileriyle ilgili inançları ile gerçekliklerinin çok nadiren birbirleriyle eşleştiğini belirterek, kişilerin dünya ile iletişimlerinde gerçeklerden daha çok inançlarından etkilendiklerini vurgulamaktadır. Bu durumda da, insanların başarıları genel olarak daha önceki bilgileri ve becerilerinden daha çok, kişinin kendisi ile ilgili yetkinlik inancı ile açıklanabilir. Kişinin kendisine güveninin az olması ya da kendini değerlendirme becerisini düşük değerlendirmesi, kişinin becerisini-bilgisini kullanabilmesini ve gerçekten bir işte başarılı olabilmesini etkileyecektir.

Bandura (1989)'ya göre, yeteneklerine şüphe ile bakan insanlar zor işlerden kaçınmaktadırlar. Amaçlarına ulaşmak için yeterli kararlılığa sahip değildirler. Bir engelle karşılaştıklarında kişisel etkinliklerinde, görevin zorluğu ve başarısız olduklarında hangi olumsuz durumlarla karşılaşabilecekleri gibi konulara odaklaşırlar. Bu şekilde düşünceleri onların dikkatlerini etkinliklerini en iyi nasıl yapabileceklerinden çok, kişisel eksiklikleri ve olası tersliklere çekerek daha çok kaygı yaşamalarına neden olur. Yaşadıkları kaygı, onların gösterebilecekleri çabalarını ve analitik düşüncelerini engeller. Başarısız yaşantılar motivasyonlarını düşürerek zorluklar karşısında hemen pes etmelerine neden olur. Yetersiz performanslarını yetersizlikleri olarak yorumlamaya eğilimli olduklarından, yeteneklerine olan inançları kaybetmeleri için daha fazla başarısızlığa gerek yoktur. Kolaylıkla kaygıya kapılıp kaygının olumsuz sonuçlarını yaşarlar.

Bandura(1993)'ya göre başarılı performanslar sergileyebilmek için, bilgi ve beceri yanında, bunları etkili bir biçimde kullanabilme gücü veren bireysel yetkinlik inançları da gerekmektedir. Bu nedenle diğerleriyle aynı bilgiye ve beceriye sahip olan bir kişi, yetkinlik beklentisindeki değişmelere bağlı olarak, bilgi ve beceri düzeyine uygun, daha alt düzeydeki ya da yüksek düzeydeki performansları sergileyebilir. Buna karşın bireyler, yeterli bilgiye sahip olmadıklarında ya da yeterli beceriyi sağlayacak yetkinlik duygusundan yoksun oldukları zaman başarısız olabilmektedirler.

Yetkinlik beklentisinin davranış üzerindeki etkisini bir diyagram ile gösterilebilir (Bandura 1977).

Bir davranış değişikliği ve sürdürmede davranış yapıldıktan sonraki sonuç beklentisi ve bireyin davranış yapmadan önce yetenekleri ile ilgili beklentileri etkilidir. Sonuç beklentisi, davranışın bir sonuca yönelik olduğuna inanmayı, bireyin davranışa başlamasını ve davranış yapabileceği konusundaki ısrarını içerir. Yetkinlik beklentisi ise, bireyin bir sonuç verebilecek davranış yapabileceği hakkındaki inancı ve bu sonuca ulaşmak için başladığı davranış sürdürürken karşılaştığı sorunlarla mücadele etme ve ısrarcı olup olmamasını belirler. Yetkinlik beklentisi tek başına etkili olamaz ama olası başarı beklentisini ve başlamak için gerekli çabayı belirler (Bandura, 1977).

Sonuç beklentisi, özel bir eylemin beklenen sonuçları vereceğine olan inançtır. Buna karşın yetkinlik beklentisi, kişinin özel görevleri yapabileceğine ve iyi performanslar gösterebileceğine olan inancıdır. Yani, bir kişinin yaptığı bir davranışın beklenen bir davranış doğuracağına farkında olunmasıdır (Bandura, 1992).

Kişinin yaptığı bir davranış sonucunda başarılı veya başarısız sonuçlar alması onun bundan sonra yapacağı davranışları da etkileyecektir. Bununla ilgili olarak Bandura (1993), başarılı olmanın veya başarısız olmanın nedenlerinin, sonuç beklentilerinin ve bilişselleştirilen hedeflerin bireyin motivasyonunu etkilediğini söylemektedir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip kişiler başarısızlıklarının nedenlerini yetersiz çabaya bağlarken, düşük yetkinlik beklentisine sahip kişiler başarısızlıklarının nedenlerini yeteneksiz olmalarına bağlarlar. Bireylerin yaptıkları davranışların belli ve istenilen sonuçları doğuracağını bilmesi yani sonuç beklentisi onun motivasyonunu arttırmaktadır. Birey, ulaşabileceği hedefler sonucunda yaşadığı doyumun etkisiyle, amaçladığı diğer hedeflere de ulaşabilmek için ısrarcı bir çaba ile performansını arttıracaktır.

Yetkinlik beklentisinin davranış üzerindeki bir diğer etkisi ise Bandura (1993) tarafında, yetenek ve bilişsel işleyişle ilgili yetkinlik beklentisinin, bilişsel yeteneği arttırarak ve çözümlenmeli düşünmeyi olumlu etkileyerek bireylerin performansını arttırdığı şeklinde açıklamaktadır. Yeteneğe geliştirilebilir bir özellik olarak bakmak, uygun rekabet ortamı ve uygun kişi ile kendini karşılaştırmak ve düzenli geribildirimler ile kendinde yaşadığı olumlu gelişimin farkında olmak, bireyin olumlu ve etkili düşünmesini, kişisel doyumunu ve performansı etkileyerek bireyin başarısını arttıran bir yetkinlik duygusunun gelişimine yardımcı olur. Bireyin yetersizliğinin sürekli olarak kendisine yansıtılması/hissettirilmesi bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçlerini olumsuz yönde etkileyerek performansın düşmesine ve başarının azalmasına neden olur.

Bireylerin farklı alanlar için farklı yetkinlik düzeyleri geliştirmeleri beklenmelidir. Yani yetkinlik beklentisi özel konulardaki yetkinlik olarak algılanmalıdır. Matematik alanında yüksek yetkinlik beklentisi düzeyine sahip kişinin diğer konularda da

yüksek yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olmasını beklemek yanıltıcı olabilir. Bu nedenle yapılan çalışmalar genel bir yetkinlik düzeyini ölçmeden daha çok özel bir alanla ilgilidir.

Yetkinlik beklentisinin en önemli boyutlarından birisi olan sosyal yetkinlik beklentisi, bireylerin toplumsal davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilecek değişkenlerden birisidir. Sosyal yetkinlik inancı Bandura (1997) tarafından, bireylerin kişilerarası etkileşim durumlarında kendi yetenekleri ile ilgili benlik algısı olarak tanımlanmıştır.

Sosyal yetkinlik beklentisinin gelişiminde, bireyin kişilerarası iletişim sürecinde sergileyebileceği sosyal davranışlarla ilgili bilgiye sahip olması, davranışlarını kontrol altına alabileceği konusunda kendisi ile ilgili güven geliştirebilmesi ve bireyin sosyal çevresinin birey bir davranışı yapmaya çalışırken kendisine destek olacağı inancı belirleyici olmaktadır (Bandura,1986). Sosyal yetkinlik beklentisinin oluşması büyük oranda bireyin çevresindeki kişilerle olan deneyimlerine, özellikle duygusal olarak yakın olduğu kişiler ile olan yaşantılarına dayanmaktadır. Yapılan bir çok araştırma ergenlerin sosyal yetkinlik düzeylerinin önemli bir belirleyicisinin ebeveynleri ile olan yaşantıları olduğunu göstermektedir (Coleman, 2003).

Sosyal yetkinlik veya çevre üzerinde etkili olma duygusu insan davranışının önemli güdüleyicilerinden birisidir (Gresham, 1984). Sosyal çevresiyle etkileşim içerisinde olan bireylerin yeterlilik algılarının düzeylerine göre davranış geliştirmeleri beklenmektedir. Sosyal yetkinlik, insanların başkalarıyla ilişki kurabilmesi ve bu ilişkilerin uzun süre geçerliliğini koruyabilmesi becerilerini kapsamaktadır. Kişilerarası iyi ilişkilerin yanı sıra bir işi yapabilmek için bir takım oluşturabilme, takım ruhunu

sağlayabilme ve bu takımı yönetme becerisini gösterme de sosyal yetkinlik becerisine ne kadar sahip olduğuna bağlıdır (Becerem,2004).

Schunk (1983)'a göre ise, sosyal yetkinlik beklentisinin gelişiminde dolaylı yaşantılar ve sosyal karşılaştırmalar iki önemli değişkendir. Sosyal karşılaştırmalar, akran modelleri de dahil, yeteneklerimize ilişkin bireysel algılarımızın gelişmesini etkilemektedir. Burada önemli olan nokta, bireylerin kendilerine verilen bir görevi yapıp yapamayacaklarına ilişkin herhangi bir yargıları yoksa ya da bu konudaki deneyimleri sınırlı ise bu durumda dolaylı yaşantılara daha duyarlı olmalarıdır. Yani, sosyal ilişkilere girerken ailelerinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden gördükleri sosyal yaşantı örnekleri onların kendileri ile ilgili sosyal yetkinlik düzeyi geliştirmelerinde önemli bir rol oynayacaktır.

Bir başka yönden, Sosyal yetkinlik beklentisi çocuk ve ergen ruh sağlığında da önemli bir yere sahiptir. Sosyal yetkinlik beklentisi “kişilerarası ilişkilerde bireysel beceriye bağlı olarak gösterilen performans hakkında bireyin kendilik beklentisi” olarak tanımlanabilir. Sosyal yetkinlik beklentisi bireyin kendisini sosyal ilişkilerde başarılı olarak değerlendirmesine yardım eder (Bandura, 1977). Sosyal yetkinlik beklentisi yüksek olan bireyler, sosyal atılganlık, genel ilişkilerde yüksek performans, bir grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerileri gösterebilmektedir (Connolly, 1989). Ayrıca, Corcoran ve Mallinckrody (2000), sosyal yetkinlik düzeyi yüksek olan kişilerin diğerleri ile yaşadıkları çatışmaları çözme konusunda daha becerikli olduklarını söylemektedir.

Bandura (1989)'ya göre, esnek ve gerekli düzeyde yetkinlik beklentisi birçok durumda sosyal bilişsel davranışı arttırmaktadır. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip

insanlar, zor görevleri kaçılması gereken bir durum gibi görmek yerine, bu durumun aşılması gereken bir engel olduğunu ve bu engelin aşılmasının mümkün olduğunu düşünmektedirler. Bu olumlu yaklaşım onların aktivitelere etkili bir şekilde katılmalarına yardımcı olmaktadır. Bu kişiler kendilerine zor amaçlar belirlerler ve ulaşmak için var olan bilgilerini etkili bir şekilde kullanabilirler ve analitik düşünebilirler. Başarısızlık ya da engellerle karşılaştıklarında çabalarını arttırırlar. Başarısızlıklarının nedenini yetersiz çabaya bağlarlar. Başarısızlık ya da sorun yaşadıklarında yetkinlik algılarını kısa sürede yeniden kazanırlar. Olaylara bu şekilde yaklaşmaları onların bilişsel işlevlerini ve performanslarını arttırır ve streslerini azaltır. Kısaca söylemek gerekirse, sosyal yetkinlik beklentileri yüksek olan insanlar, sosyal yaşamda karşılaştıkları problemleri pasif olarak izlemektense bir şeylerin değişebilmesi için sürece müdahale ederek sorunu çözebilirler.

Bunun yanında, Bandura (1977b)'ya göre yeni tepkilerin oluşmasında daha önceden öğrenilenlerin etkisi vardır. Çevrelerini algılayabilen, yeterliliklerinin farkında olan birey önceden öğrendiği bilgilerden yararlanarak karşılaştığı problemleri aşmasında kendisine yardımcı olacak çözüm yolları aramaktadır. Birey önceden öğrendiği bilgileri bilişsel olarak sembollerle kodlar ve saklar. Eski öğrenilenleri çağrıştıran uyarıcılarla karşılaştığında sembolleştirerek sakladığı materyali kullanır. Bütün bunları istem dışı ve bilinçsiz olarak yapar. Birey gözlemleyerek öğrendiği tepkiler arasındaki bağlantıyı, gösterdiği performansa ilişkin aldığı geri-bildirimler sayesinde kendiliğinden oluşan bir ilişki kurarak sağlar. Sosyal yetkinliğin meydana gelmesinde temel deneyimlerin yaşandığı aile ortamının önemli bir rol oynadığı yapılan araştırmalarla görülmüştür. Bu konuda, Verschuren ve Marcoens (1999), aileleriyle güvenlik içinde yaşayan ergenlerin, güvenlik içinde yaşamayan yaşlılarına göre diğerlerini kabul edici davranışları daha çok sergilediklerini, daha olumlu psikososyal davranışlar gösterdiklerini, daha popüler

olduklarını, daha az saldırgan davranışlar sergilediklerini, okulda yaşadıkları stresli ortamlardan daha az etkilendiklerini, yüksek öz-saygıya sahip olduklarını, kendilerini olumlu olarak değerlendirdiklerini belirtmektedirler.

Aynı şekilde Blake ve Rust (2002), benlik saygısı ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında pozitif bir ilişki gözlemlemişlerdir. Sosyal yetkinlik veya çevre üzerinde etkili olma duygusu insan davranışının önemli güdüleyicilerinden birisidir (Gresman, 1984). Sosyal yetkinlik çocuk ve ergen ruh sağlığında önemli bir yere sahiptir. Sosyal yetkinlik beklentisi bireyin kendisini sosyal ilişkilerde başarılı olarak değerlendirmesine yardımcı eder. Sosyal yetkinlik beklentisi ergenin etkili sosyal davranışlar kazanmasında belirgin bir rol oynamaktadır (Connoly, 1989).

Sosyal yetkinlik beklentisi ergenlerin stres yaşamalarında da önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal yetkinlik, sosyal yaşam, bilişsel beceriler, sosyal davranışlar gösterme becerisi ve bireyin daha önceki yaşantıları tarafından etkilenmesiyle sosyal yaşamda istenilen amaca yönelik çabalar olarak görülür (Connoly, 1989). Bireylerin sosyal ilişkilerde aktif ya da pasif olması, toplumsal bir varlık olması nedeniyle davranışlarını etkiler. Bu nedenle sosyal yetkinlik bireyler için çok önemlidir. Bireylerin sosyal yetkinlik beklentilerinin, aile ve arkadaş ilişkileri, ders çalışma becerileri, akademik başarı, stres, kaygı gibi bir çok davranış üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bireyin kendisini sosyal olarak pasif olarak yorumlaması; davranışların pasif olmasına, yani ders çalışmada düzensizlik, plansızlık, motivasyon düşüklüğü, akademik performansta azalma, sosyal ilişkilerde sınırlılık ve yetersizlik gibi belirtiler ortaya çıkarabilmektedir. Buna karşılık bireyin kendisini sosyal olarak yetkinliği olan birisi olarak yorumlaması ve algılaması, etkileşimlerinde daha istikrarlı olmasına ve uygun yönlendiricilerle daha verimli sonuç alabilmesine neden olabilecektir (Bilgin, 1996).

Sosyal bir çevrede yaşayan bireyler çevrelerinden öğrendiklerini beklentileri doğrultusunda yorumlayarak kendi davranışlarını şekillendirmektedirler. Bandura (1977)'nin da belirttiği gibi, insanlar sosyal olaylardan edindikleri bilgileri kendi yaşantılarına aktarabilirler. Bu aktarımın etkili olması bireyin yetkinlik beklentisinin bilişsel değerlendirmesine bağlıdır. Bu bilişsel değerlendirmeleri etkileyen faktörler ise anlık sosyal durumlardır. Bu nedenle her başarılı deneyim için güçlü, genellenmiş yetkinlik beklentisine gerek yoktur. Beklentiler çabucak yok edilemezler ve kendilerini koruyabilirler. Kendini bazı konularda yetkin gören bireylerin bunun etkisiyle sosyal yetkinlik düzeylerini yükseltecekleri beklenmektedir. Kendini yetkin görme düzeyi hakkında öğrenciye verilecek bilgiler, öğrencinin sosyal yetkinlik beklentisini geliştirmede istediği sonucu alacağına ilişkin inanç oluşmasını sağlar (Bandura, 1977).

II. 1. 3. 1. Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Araştırmalar

Yetkinlik Beklentisi Düzeyi'nin yükseltilebileceği ile ilgili olarak Schunk (1982), 7 ile 10 yaşları arasındaki çocuklarla yaptığı bir çalışmada, çocukların daha önceki başarıları sırasında gösterdikleri çabaya ilişkin verilen geribildirimlerin yetkinlik beklentisi düzeylerini yükselterek, onların matematikte çarpma problemlerini çözme performanslarını arttırdığı bulmuştur.

Bir başka çalışmasında Schunk (1983), matematik dersinde sosyal karşılaştırmalar yoluyla sağlanan bilgilerin ve hedef oluşturmanın yetkinlik beklentisi inancı ve akademik performans üzerindeki etkilerini inceleyerek, çoklu kaynaklardan öz yeterliliğe ilişkin bilgi alan katılımcıların daha yüksek yetkinlik beklentisi düzeyiyle birlikte, daha çok sayıda problem üzerinde uğraştıkları ve bunların çoğunu doğru

yanıtladıklarını gözlemlemiştir. Yalnızca gösterilen davranışın önemine ilişkin sosyal karşılaştırmalara dayalı geribildirimler ve çözebileceği problem sayısına ilişkin hedef oluşturma ile matematik yetkinlik beklentisi arasında anlamlı bir ilişki de bulunmuştur.

Bir başka yönden, yetenekli çocuklarda kendini yetkin görme ve yaratıcı çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. 294 kişiden oluşan dört ve sekizinci sınıf öğrencilerine dört derslik kısa bir kurs verilmiştir. Başlangıçtaki yetkinlik beklentisi puanları ile son ölçümdeki puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur (Schunk, 1986).

Başka bir çalışmada Schunk ve Gunn (1986), matematik öğrenimi sürecinde başarı yüklemleme ve çalışma stratejilerinin çocukların yetkinlik beklentilerini ve becerilerini nasıl etkilediğini bölme becerisinin zayıf olduğunu kabul eden 28 erkek ve 22 kız toplam 50 öğrenci üzerinde incelemiştir. Öğrencilere okul saatlerinin dışında 4 oturum 40'ar dakikalık eğitim verilmiştir. Araştırma sonuçları, etkili iş stratejileri ve işin başarılacağına ilişkin yüklemlemenin başarılı bir sonucun oluşmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu, iş stratejilerinin kendini yetkin görme beklentisinin değişmesinde dolaylı bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Farklı grupların farklı düzeylerde Yetkinlik Beklentisi'ne sahip olabilecekleri ile ilgili yapılan çalışmada akademik yetkinlik beklentileri açısından engelli çocuklar ile yetenekli çocuklar arasında fark bulunmuştur. Ayrıca; yetenekli öğrencilerin sosyal yetkinlik inançlarının düzeyleri engelli olmayan çocuklara göre daha düşük bulunmuştur (Gresman, Evans ve Elliot, 1988).

Çocukların yaşlılarından etkilendiklerini göstermek amacıyla Schunk ve Hanson (1989) akran modelinin yetkinlik beklentisi düzeyi üzerindeki etkisini

incelemişlerdir. Daha önceden matematikte çarpma konusunda güçlük yaşayan 8, 9 ve 10 yaşlarında 72 çocuğun katıldığı çalışmada, matematik dersinde aynı cinsiyetten olan yaşıt modellerinin, daha yüksek yetkinlik düzeyinin oluşmasını sağladığı bulunmuştur.

Diğer bir araştırmada ise Innes ve Thoas (1989), lise öğrencilerinde sosyal kaçınma, engellenme ile kendini yetkin görme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Kendini yetkin görme ile başarı ve başarısızlığın içsel yüklemeye ile arasında olumlu ve yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Engelleme ve kaçınma davranışı gösteren öğrencilerin sosyal etkileşimlerinde yetkinlik beklentileri düşük çıkmıştır.

Aynı şekilde Connoly (1989) çocukluk ve ergenlikte sosyal etkileşimlerden en önemlilerinden biri olan başarılı kişiler arası ilişkiler kurma temeline dayalı sosyal aktiviteleri yerine getirmede kendini yetkin görmenin değerlendirmesini yaptığı çalışmasında 3 ayrı örneklem grubu oluşturmuştur. Birinci grupta 40 erkek 47 kız toplam 87 lise öğrencisi bulunmaktadır. İkinci grupta 41 erkek ve 35 kız toplam 76 lise öğrencisi bulunmaktadır. Üçüncü grupta ise 50 erkek ve 29 kızdan oluşan 79 psikiyatrik tedavi gören ergen bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, kendini sosyal olarak yetkin görme ile benlik imajı, algılanan sosyal kabulün artışı, genel benlik değeri, bilişsel ve fiziksel etkenler arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kendini sosyal olarak yetkin görmenin özellikle kendini kabul ile oldukça yüksek düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca, araştırmada duygusal bozukluğu olan kişilerin, kişiler arası ilişkilerde düşük yetkinlik beklentisine sahip oldukları, bunun da başarısız kişiler arası ilişkiler kurmalarına neden olduğu görülmüştür. Yaş ve cinsiyet açısından yaşı küçük olan ergenlerin, yaşı büyük olan ergenlerden, kızların erkeklerden daha yüksek yetkinlik beklentisi gösterdikleri gözlenmiştir

Farklı bir araştırmada Bezjack ve Lee (1990), kolej öğrencilerinin algılanan fiziksel yetenek davranışlarının Bandura'nın Yetkinlik Beklentisi Teorisi ve Rotter Sosyal Öğrenme Teorisi ile birlikte nasıl etkileşimde bulunduğunu incelemişlerdir. Sonuçta fiziksel yeteneklere ilişkin genel değerlerin, öğrencilerin fiziksel yetenek aktivitelerini etkilemediği, sadece kendini yetkin görme ile belirgin güçteki öğrencilerin sağlık ve fiziksel yetenek aktivitelerini göstermesini etkilediği gözlenmiştir. Yetenekler ile yetkinlik beklentisi arttıka fiziksel yetenek aktiviteleri ile fiziksel sağlık arasındaki ilişkinin de anlamlı olduğu bulunmuştur.

Sexton ve Tuckman (1991)'in matematik performansı, matematikte kendini yetkin görme ve ürün beklentisi arttırma ile ilgili kendini yetkin görme modeli oluşturmak amacıyla yaptıkları araştırmalarında Bandura'nın teorisini destekler nitelikte, kendini yetkin görme ve sürekli performans arasında ilişki olduğu görölmüştür.

Benzer bir çalışmada Pajares ve Miller (1994), öğrencilerin matematikte problem çözme yetkinlik beklentisi düzeyleri ile benlik kavramının yordayıcı ve aracılık rolünü belirlemek üzere yaptıkları bir araştırmada, matematik yetkinlik düzeyinin, benlik kavramına göre problem çözme becerilerini daha çok yordadığı bulunmuştur. Araştırmada, yetkinlik beklentisi inançlarının, cinsiyet ve daha önceki matematik başarıları ile birlikte; matematik öz kavramı, matematiğin algılanan yararı ve matematik problemini çözme performansı üzerinde aracı bir değişken olarak etkide bulunduğu saptanmıştır.

Yetkinlik beklentisi ile meslek seçimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Özyürek (1995) fen bilimleri alanlarını seçmiş lise son sınıfta okuyan kız ve erkek öğrencilerin yetkinlik beklentisi ve kariyer seçenek zenginliği ve üniversite sınavlarında gösterdikleri performansları arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin çoğunlukta olduğu meslekler ve yüksek öğretim programlarında

başarılı olma konusundaki yetkinlik beklentisinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği, kız öğrencilerin kariyer seçeneklerini sınırlandırdıkları ortaya çıkmıştır. Yüksek yetkinlik beklentisi olan öğrencilerin, ÖSS'deki sayısal, ÖSYS'deki fen ve matematik puanlarının daha yüksek olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bir yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Bir başka çalışmada Alfassi (1998), öğretim uygulamalarının yetkinlik beklentisi ve başarı üzerindeki etkisini araştırmış ve iyileştirme programına kayıtlı olan lise öğrencilerinden öğrenci-merkezli öğretim yaklaşımının uygulandığı iyileştirme programına katılanların, geleneksel öğretim yaklaşımının uygulandığı iyileştirme programına katılan öğrencilere göre akademik başarılarının ve yetkinlik beklentisi düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Aynı amaçla yapılmış diğer bir çalışmada ise Washington (1999), madde bağımlısı 52 kadınla yaptığı çalışmada bilişsel terapi uygulanan grubun, deneyimsel terapi uygulanan gruba göre daha yüksek bir sosyal yetkinlik beklentisi ve kendini gerçekleştirme beklentisi düzeyine ulaştığını gözlemiştir.

Benzer bir çalışmada Kwan Min (2000), bilgisayar öğretiminde kullanılan MUD programının, bilgisayar kullanmak konusundaki yetkinlik beklentisi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu amaçla bilgisayar yetkinlik beklentisi, sosyal yetkinlik beklentisi ve genel yetkinlik beklentisi olmak üzere üç tip yetkinlik belirlenmiş ve kullanıcıların başarılı performanslar göstermelerini sağlamak, olumlu geri bildirimler vermek ve problemlerle yüz yüze kalarak bunları çözmenin her üç tip yetkinlik beklentisini arttırdığı gözlenmiştir.

Diğer bir çalışmada, Corcoran ve Brent (2000) sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin problem çözmede daha başarılı olduklarını bulmuşlardır.

Yetkinlik beklentisinin etkileri ile ilgili olarak Bandura ve arkadaşları (2001), anne-babaların yetkinlik beklentisi inançları ve beklentilerinin çocukların okul başarısıyla hem doğrudan hem de dolaylı olarak bağlantılı olduğunu, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ise onların beklentileri ve çocukların sosyal destek alma davranışlarını belirleyerek okul başarısını dolaylı olarak etkilediğini bulmuşlardır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi ile ilgili olarak yapılan çalışmada Blake ve Rust (2002) öğrenme ve fiziksel özürleri bulunan 23 kız, 25 erkek toplam 58 üniversite öğrencisinin benlik saygısı, genel ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre; benlik saygısı ve onun alt-ölçeklerinin hem genel hem de sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Benzer bir çalışmada Jenkins, Goodness ve Buhrmester (2002), erken ergenlerde ilişki kalitesi, yetkinlik beklentisi ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, ilişki kalitesi ve düşük sosyal yetkinlik algısının erken ergenlerde depresyon belirtileri ile ilişkili olabileceğini ve düşük algılamının daha sonraki yaşlarda cinsiyet farklılığından kaynaklanan depresyon belirtileri ile ilişkili olabileceğini göstermiştir. Bu çalışmada ayrıca öğrencilerin düşük ailesel destek, ebeveynleri ile çatışma ve düşük yetkinlik beklentisi algısının depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine bu konuda Coleman (2003) ergenlerde yaptığı çalışmada, öğrencilerin anne-babaları ile ilişkilerinin, cinsiyetlerinin ve yaşları ile olan etkileşim düzeyinin, sosyal yetkinlik düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Jungmeen ve Dante (2003), 5 ile 12 yaş arası kötü muameleyle maruz kalan çocukların sosyal yetkinlik beklentileri ile ilgili yaptıkları araştırmada, 8 yaşından küçük kötü muamele görmüş çocukların yaşlıları ile girdikleri çatışmalarda kötü muamele görmemiş çocuklara göre yetkinlik seviyelerini daha yüksek algıladıklarını tespit etmişlerdir.

Diğer bir çalışmada Matsushima ve Shiomi (2003), 185 ergen üzerinde sosyal yetkinlik düzeyi ile kişilerarası stres ve stresle başa çıkma becerileri üzerinde yaptıkları araştırmada sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi ile kişilerarası stres ve stresle başa çıkma becerileri arasında negatif yönde korelasyon bulmuşlardır.

II. 2. Psikolojik İhtiyaçlar

İhtiyaç (gereksinim) Murray tarafından “Memnuniyetimizi artırma ve memnuniyetsizlik gibi durumlarda algımızı ve davranışımızı organize eden beyindeki bir güç” olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanımda ise ihtiyaç “biyolojik ya da psikolojik bir gerekliliğin; bireyi bir amaca doğru harekete geçiren yoksunluk durumu” olarak tanımlanmıştır (Darley ve arkadaşları, 1991).

Tüm insan davranışlarına, ister bilinçli düzeyde olsun ister olmasın, insanın ihtiyaçlarının yapısı neden olmaktadır. İhtiyaç ya da bir eksikliğin hissedilmesi, organizmada fizyolojik dengenin bozulması anlamına gelmektedir (Oksal, 1986). İnsanlar yaşamak için belli şeylere ihtiyaç duyan bünyelere sahiptirler. Bu nedenle tüm insan davranışları fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Organizmanın su, besin maddeleri, oksijen, ısı, uyku gibi ihtiyaçlarını belli oranda almak için düzenlenmiş

karmaşık fizyolojik sistemleri vardır. Temelde bu sistemler organizmanın iç çevre koşullarının denge durumunu sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yaşamın sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için organizma denge durumunu korumak zorundadır (Oksal, 1986).

İhtiyaç” ve “dürtü” kavramları bir birlerinin yerine geçebilecek şekilde kullanılabilir. İhtiyaç ve dürtüler paraleldir, ancak özdeş değildirler. İhtiyaç şiddetlendikçe dürtünün de her zaman şiddetlenmesi gerekmez. Açlık çeken bir organizma yiyecek ihtiyacı yüzünden öylesine zayıf düşebilir ki, buna göre dürtü (yiyecek bulma dürtüsü) de zayıf düşer (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995). İhtiyaç durumları organizmada bir sıkıntı hali, bir iç gerginlik durumu yaratır. İnsan kendisini rahatsız hisseder ve ihtiyacın özelliğine göre bedenin bazı kısımlarında aşırı bir etkinlik meydana gelir. Homeostatik dengenin yeniden kurulabilmesi için ihtiyaçların giderilmesi gerekir ve bunu sağlayacak davranışlarda bulunmak zorunluluğu doğar. Eksikliğin duyulması “ihtiyaç”; bu eksikliği gidermek için organizmada beliren güce “dürtü”; organizmanın ihtiyacı gidermek için belli bir yönde etkinlik göstermesi eğilimine “güdü” denir. (Baymur, 1985).

İhtiyaçların giderilmesi sonucunda vücudun dengesini sağlamaya dengelenme denilmektedir (Homeostatis). Organizmadaki bir eksiklik, bir fazlalık ya da hoş olmayan durumla ortaya çıkan dengesizlik ihtiyacı oluşturur (Öztürk, 1989). Dengeyi sağlamak için ihtiyaç güdüyü harekete geçirir. Güdü ise denge durumuna geçmek için davranışı başlatır. Güdüler, organizmanın kendisini düzenlemesi sisteminin bir parçasıdır (Davidoff, 1981). İhtiyaçlarımız nadir olarak tamamen ve mükemmel bir biçimde doyurulabilirler. İnsanlar böylece ihtiyaçlarını giderebilmeye yönelik olarak kendilerini motive ederler (Woolfolk, 1998).

Bir başka yönden Freud'un ortaya attığı Dürtü Kuramı'na göre, dürtüler biyolojik enerji boşalmalarıdır ve yeni doyum ile ihtiyaç arasında bir dengenin bulunduğu homeostatis durumu organizmanın en rahat olduğu durumdur. Buna hoşnutluk, haz durumu denilmektedir. Her türlü iç veya dış uyaran bu denge durumunu bozup hoşnutsuzluk yaratır. Buna karşılık organizmada bu hoşnutsuzluk durumunu giderip hoşnutluk durumunu yeniden elde etmek için bir çabaya girecektir. Buna "Haz" ilkesi denilmektedir. Organizma eksikliğini ya da ihtiyacını duyduğu bir nesne bularak ona eriştiği zaman ihtiyacı en düşük düzeye indirip doyuma vararak dengesini yeni baştan kurar ve onu rahatsız eden uyaranı yok eder (Aydın, 1993).

Farklı bir yaklaşımla Horney'e göre, insan biyolojik güçlerin kurbanı değildir. Ona göre insan içgüdülerinin sınırlılıklarından kurtulmalıdır. İnsan, doğuştan kendini gerçekleştirebilmek için bir potansiyele sahiptir. Ancak, bireyin çocukluğunda güvenlikle ilgili gereksinimleri karşılanmamışsa bunun yapılması mümkün olamaz. Ona göre, cinsellik ve saldırganlık asıl önemli olan güdüler değildir. Güven gereksinimi insan davranışında temel etkidir (Akt: Yıldız, 2002).

Horney, içsel çatışmaların kaynağını oluşturan ihtiyaçların üç grupta toplanabileceğini ileri sürmektedir (Akt:Geçtan,1993). Bunlar;

- 1- İnsanlara Doğru Yönelme: Sevgi gereksinmesinde olduğu gibi, birey insanlara doğru yönelir.
- 2- İnsanlardan Uzaklaşma: Bağımsızlık gereksiniminde olan birey insanlardan uzaklaşır.
2. İnsanlara Karşı Olma: Güç kazanma gereksiniminde olan birey insanlara karşı olur.

İhtiyaç kavramının en temel açıklamalarından birisini yapan hümanist yaklaşıma göre ise, kendini gerçekleştirme eğilimi tek ve temel eğilimdir. Kendini gerçekleştirme, organizmanın kendi kapasitesi yönünde gelişmesi, devam etmesi, zenginleşmesi ve üretmesi için insan doğasından gelen aktif bir süreçtir. Kendini gerçekleştirme eğilimi temelde olumlu olarak yalnızca belli koşulların sağlanmasıyla kişinin kendini yönetme, düzenleme, ve kontrol etme kapasitesine sahip olmasıdır. İnsanların kendini gerçekleştirme eğilimi ve bilinçli benlik olmak üzere iki güdüsel sisteme sahip oldukları düşünülmektedir. Benlik kavramı gelişirken, kendini gerçekleştirme eğilimi, organizmanın kendini gerçekleştirme ile eş olabilen veya olmayabilen, organizmanın benlik kavramını gerçekleştirme ile kendini göstermektedir (Jones, 1995).

Maslow hümanist yaklaşımın en önemli temsilcisidir. Maslow, insan ihtiyaçların hiyerarşisi teorisini oluşturmuştur. Maslow'a göre insan ihtiyaçları şunlardır (Aktaran: Rotter ve Nochreich, 1979).

Fiziksel İhtiyaçlar: Fiziksel ihtiyaçlar diğer tüm ihtiyaçların temelidir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman birey bunun etkisi altında kalır ve diğer tüm ihtiyaçlarını sonraya erteler. Fiziksel ihtiyaçlar düzenli olarak karşılandığı zaman davranışlar üzerindeki aktiflik ve organizatörlük rolünü kaybeder.

Güvenlik İhtiyacı: Bu ihtiyaç, devamlılık, güvenlik, bağlılık, emniyet, korkutulmamak gibi ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Sağlıklı normal bir insan herhangi bir tehlike anında bu basamağa geri döner. Maslow bunu gerileme mekanizmasının özel bir biçimi olarak değerlendirmektedir.

Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı: Fiziksel ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı karşılandıktan sonra ortaya çıkan ihtiyaçlardır. Bireyin, birine ya da bir gruba bağlanma, kendisini daha büyük bir grubun parçası gibi hissetme ihtiyacıdır.

Saygı İhtiyacı: Maslow'a göre saygı ihtiyacı bir biriyle ilişkili iki kısımdan meydana gelmiştir. a- Kuvvetli ve yetkili olmak, yani kendi kudretine ve niteliklerine güvenebilme ihtiyacı, b- Takdir, statü ve diğer insanlardan saygı görmeye yönelik ihtiyaç. Saygı ihtiyacı karşılandığı zaman bireyin kendine olan güveni artar ve kendini değerli hisseder. Bu ihtiyaç karşılanmazsa veya yeterli derecede doyurulmazsa birey kendisini aşağılık, değersiz ve güçsüz hisseder.

Kendini Gerçekleştirme: Bu ihtiyacın ortaya çıkabilmesi için diğer tüm ihtiyaçların giderilmiş olması gerekir. Kendini gerçekleştirme burada, bir ihtiyacını kendi başına karşılayabilme ve bunların her birinin sürekli olarak birinde bulunması anlamında kullanılmıştır. Maslow'a göre bir birey üst basamaktaki bütün ihtiyaçlarını karşılamış olsa bile, kendisini gerçek doğası ile ifade edinceye kadar rahat ve mutlu olamaz. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı farklı biçimlerde açığa çıkabilir. Bazıları sanat dalı ile uğraşarak, bir nesne keşfederek, bir yaşam felsefesi geliştirerek veya sosyal ve politik kurumlara katılarak (dernekler, hayır kurumları ve sendikalar) kendilerini ifade etmeye çalışırlar.

Maslow hissediliş sırasına göre fiziksel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı olmak üzere altı farklı ihtiyaç belirlemiştir (Derlago ve Jonda, 1981).

Maslow'a göre insanların genel ihtiyaçları (psikososyal, güvenlik, sevgi ve saygı) istenmeyen davranışları sergilemeden önce giderilmelidir. Giderilmemiş ihtiyaçlar "eksik kalmış ihtiyaçlar" olarak adlandırılmaktadır. Ancak, İhtiyaçların doyurulması bireyi mutlu edecektir ya da doyurmamak rahatsızlığa neden olacaktır (Norwood, 2003). Birey her ne kadar eksik kalmış ihtiyaçları gidermeye çalışıyor olsa da asıl amaç kendini gerçekleştirmektir. Zaman içinde değişen durumlarla birlikte insanların gereksinimleri de değişebilmektedir. Bu değişen durumlarda ortaya çıkan gereksinimler benzer olabileceği

için bir sınıflama yapılabilir, ancak yine de tercihler kişiden kişiye değişecektir (Bryant, Veroff, 1982).

Fiziksel bir ihtiyacın ortaya çıkması, organizma üzerinde psikolojik ihtiyaçlardan daha fazla etki yapmaktadır. Bu ihtiyaç giderildikten sonra yeni bir ihtiyaç ortaya çıkacaktır ve yaşam böylece sürüp gideceklerdir. Bir ihtiyacımızı tatmin ettikten sonra onun arkasından gelen ihtiyaç onun yerini alır (Narwood, 2003). İhtiyaçların Maslow'un hiyerarşisinde belirttiği gibi bir sıra ile ilerlemeyebileceğini belirten Neher (1991) daha az gelişmiş bir çok toplumda, insanların çoğunun sadece geçinebilme sınırında yaşadıklarını, ancak buna rağmen yine de güçlü ve anlamlı sosyal bağlar kurarak sağlam bir kendilik değeri geliştirdiklerine işaret etmektedir. Temel gereksinimleri karşılamadaki güçlüğü, daha yüksek düzeydeki gereksinimlerin doyurulmasını kolaylaştırdığına dikkat çekmektedir. Aile geçindirmeye çalışan bir çift, sıkıntılı ekonomik yaşantılarının sonucu olarak bir birlerine daha çok yakınlaşabilirler.

Aynı şekilde, Nazlı (1993) Maslow hiyerarşik düzenin değişmez olduğunu iddia etse de gerçekte bu kuralın o kadar da katı olmadığını ifade etmektedir. Örneğin; bazı insanlar için kendine saygı, sevgiden daha önemlidir. Sevdiği için şanslı olan kişi güçlü ve kuvvetli bireydir ve bu bireylerden bazıları çevresine saygı ve korku bazılarına kendine güven ya da saldırgan davranışlar gösterebilir (Hitler ve Mussolini'ye karşı olan sevgi ve saygı gibi). Bu nedenle sevgisizlik içinde olan ve sevgi elde etmeye çalışan bireyler atılgan ve emin davranışlar sergileyebilirler. Ama aslında bunlar kendine saygı ararlar ve bu amacına ulaşacak şekilde davranırlar. Diğer bir deyişle, önce yemek ihtiyacını karşılayan birey, daha sonra diğer fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak bir iş aramaya başlar. Bulabildiği işte yüksek düzeydeki ihtiyaçlarının derecesine göre işinde az ya da çok doyum sağlayacaktır. Modern toplumlarda, alt düzeydeki ihtiyaçlar mesleki

davranışı güdülemekte büyük bir rol oynamaktadır. Bu ihtiyaçlar arasında kendini gerçekleştirme üstün ve önemi olan bir ihtiyaç olmaktadır (Kaner, 1981).

Psikolojik ihtiyaçlar (sevme, ait olma vb.) fizyolojik ihtiyaçlar karşılandıktan sonra ortaya çıkarak varlıklarını hissettirirler. Psikolojik ihtiyaçlar, varlığın korunması, yaşamın sürdürülmesi ile doğrudan ilişkili değildir. Toplumsal ya da ikincil ihtiyaçlar olarak adlandırılan insanın psikolojik ihtiyaçlarını tanımlamak fizyolojik ihtiyaçlarda olduğu gibi kolay değildir (Oksal, 1986). Birincil ihtiyaçlar bazı durumlarda biyolojik bir gereksinimin karşılığı olan psikolojik uyarılmışlık veya gerilim durumu yaratır, bu da davranışı başlatıp yönlendirir. Açlık, susuzluk ve cinsellik gibi birincil dürtüler, organizmanın biyolojik varlığını, veya cinsellikte olduğu gibi türünün varlığını korumasına yönelik biyolojik programın bir parçasıdır (Morris, 1991).

Bireyin yaşamında davranışlarına temel olan bir çok ihtiyaçtan söz etmek mümkündür. Başaran (1982)'a göre, bireyin pek çok ihtiyacının olduğu varsayılmaktadır. Bu ihtiyaçlar, bireyin geçmiş yaşantıları ile biçimlenerek bir doku, bir örüntü oluşturmaktadır. Bireyin yaşantılarıyla oluşturduğu bu ihtiyaç örüntüsü tüm davranışların hem kaynağı, hem sürdürücüsü, hem de yönlendiricisidir.

Benzer bir şekilde, Köknel (1982)'e göre psikolojik ihtiyaçlar değişik renk ve biçimlerde karşımıza çıkmaktadırlar. İnsan geliştikçe, psikolojik ihtiyaçlar daha da güçlenmekte, kişilik yapısı ve davranışlar üzerinde daha etkili olmaktadır. İhtiyaçlar kişiliğin gelişmesine, kişinin toplum içindeki durumunun sürdürülmesine, korunmasına, düzenlenmesine ve iyileşmesine yardım etmektedirler.

İhtiyaçlar sergilenen davranışlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Herkesin diğerlerinden farklı bir ihtiyaç örüntüsü vardır. Örneğin; bir ergen (kız/erkek) herhangi bir

gruba girme eğilimi içindeyken, diğer taraftan bir eroin bağımlısı da toplumun kendisini herhangi bir rahatsızlık vermeden kabul etmesi ihtiyacı içinde olabilmektedir (Narwood, 2003).

Diğer önemli bir ihtiyaç kuramcısı da Murray'dır. Murray'ın güdülenme kuramında baskı ve gerilimi azaltma, ihtiyaçlara bağlı olarak açıklanmıştır. Murray ihtiyaçların, organizmada algılama, zihinsel etkinlik ve eylemi doyurucu bir yöne dönüştürme gibi belli bir baskıya karşı tepki oluşturduğundan ortaya çıktığını savunmuştur. Ayrıca Murray, ihtiyaçların belli bir duygu ile karakterize olduğunu, belli bir eğilim gösterdiğini ve bu eğilimlerin genellikle ısrarcılık göstererek belli bir davranışa neden olduğunu ve organizmayı doyurabilecek bir durum yaratarak değişikliklere neden olduklarını belirtmiştir (Dilekman, 1986).

Murray (1938), 15 farklı psikolojik ihtiyaç tanımlamıştır. Bunlar;

Başarma (Accomplishment): Bir şeyin en iyisini yapma, yetenek ve çaba gerektiren işlerin üstesinden gelme, otorite olarak tanınma, büyük ve önemi olan bir işi başarma, çok zor bir işi çok iyi bir biçimde yapma, zor problem ve bilmeceleri çözme, bir şeyi başkalarından daha iyi yapabilme durumunda olmayı isteme durumunu ifade etmektedir.

Başatlık (Dominance): kendi düşüncelerini savunma, içinde bulunduğu grupta lider olma, başkaların tarafından lider olarak kabul edilmeyi isteme, bir komitenin başkanlığına seçilmeyi isteme, grup adına karar verme, başkaları arasındaki çatışmaları yatıştırmak için çağırılmaktan hoşlanma, başkalarını kendi isteği doğrultusunda davranmaya ikna etme, başkalarını denetlemek ve başkalarını yönetmeyi ifade etmektedir.

Değişiklik (Change): Yeni ve değişik şeyler yapma, seyahat etmek ve değişik insanları tanımaktan hoşlanma, yeni şeyler deneme, günlük alışkanlıkları değiştirme, yeni şeyler yapma ve değişik yerlerde yaşama, yeni moda ve heveslere kapılma ihtiyacını ifade etmektedir.

Duyguları Anlama (Intrapeception): Duyguları anlama ihtiyacı, başkalarının duygu ve davranışların inceleme, başkalarını gözleme ve problemler karşısında neler hissettiklerini anlamaya çalışma, kendini başkalarının yerine koyma, başkalarının ne yaptıklarına değil, neden yaptıklarını anlamaya çalışma, başkalarının davranışlarını analiz etmekten hoşlanma ve başkalarının belli durumlarda nasıl davranacaklarını tahmin etme niteliklerini ifade etmektedir.

Düzen (Order): İşini temiz, düzenli ve organize edilmiş bir biçimde yapma, güç bir işe başlamadan önce plan yapma, düzenli işlere sahip olma, bir seyahate çıkmadan önce ayrıntılı planlar yapma, bir işi ayrıntıları ile organize etme, mektup ve kağıtları belli bir sisteme göre saklama, yemekleri düzenli ve kararlaştırılan saatlerde yeme, her şeyi ayarlanmış ve düzenlenmiş bir yaşamı, bir değişiklik olmadan sürdürme ihtiyacını ifade etmektedir.

Gösteriş (Exhibition): Espirili ve zekice şeyler söyleme, şakalar yapma ve hikayeler anlatma, başkalarının dikkatini çekme ve görünüşleri hakkında fikir belirtmelerini isteme, başkalarının üzerinde nasıl bir etki yapacağını görmek için bir şeyler söyleme, bireysel başarılar üzerinde konuşma, ilgi merkezi olmak isteme, başkalarının anlamını bilmediği kelimeler kullanmaktan hoşlanma, ortaya başkalarının cevaplayamayacağı sorular atma gibi ihtiyaçları ifade etmektedir.

İlgi Görme (Succorance): İlgi görme ihtiyacı güç durumda kaldığında başkalarından yardım bekleme, başkalarından anlayış bekleme, kişisel sorunlarına karşı başkalarının sempati ve anlayış göstermelerini isteme, başkalarının kendisini neşelendirmesini bekleme, üzgün olduğu zaman başkalarının üzülmesini ve telaşlanmasını bekleme gibi duygu ve davranışları ifade etmektedir.

Karşı Cinsle İlişki (Heterosexuality): Karşı cinsten biri ile birlikte olmaktan hoşlanma, karşı cinsten kimselerle sosyal etkinliklere katılma, karşı cinsten birine aşık olma, karşı cinsten birini öpmek isteme, cinsellikle ilgili kitaplar okumaktan hoşlanma, şakalar yapmaktan, cinsel bakımdan uyarılmaktan hoşlanma ihtiyacını ifade etmektedir.

Kendini Suçlama (Abasement): Bir şeyi yanlış yaptığında suçluluk duyma, işler yolunda gitmediğinde kusuru kendinde arama, yanlış yapılan işlerden dolayı cezalandırılmayı isteme, bireysel olarak acı çekmenin kişiye yarar getireceğine inanma, yoluna çıkan biriyle çatışmaktan kaçınıp teslim olmayı yeğleme, hatalarını söyleme, suçlarını itiraf etme ihtiyacını duyma, bir işte beceri göstermediği zaman hemen çöküntüye uğrama, kendinden üstün birinin bulunduğu bir yerde kendini çaresiz hissetme, pek çok yönüyle kendini aşağı bulma durumlarını ifade etmektedir.

Özerklik (Autonomy): Özerklik ihtiyacı, bir yere istediği zaman gidip gelebilme, bir şeyle ilgili düşüncelerini açıkça söyleme, karar verirken başkalarından bağımsız olma, istediğini yapmada kendini özgür hissetme, geleneklere uymayan şeyler yapma, çoğunluğa uyulması gereken durumlardan kaçınma, başkalarının neler düşüneceğini dikkate almadan konuşma ve davranma, otorite durumunda olanları eleştirme, sorumluluk ve yükümlülüklerden kaçınma niteliklerini ifade etmektedir.

Saldırganlık (Aggression): Zıt düşüncelere karşı çıkmak, başkaları hakkındaki düşüncelerini söyleme, herkesin içinde başkalarını eleştirme, başkaları ile alay etme, başkalarıyla aynı fikirde olmadığı zaman bunu hemen söyleme, hor görüldüğü ya da kötü bir davranışla karşılaştığı zaman öç alma, başkaları hata yaptığı zaman onları suçlama, gazetelerde dehşet ve cinayet ile ilgili sütunları okumaktan hoşlanma ihtiyacını ifade etmektedir.

Sebat (Endurance): Bir işi bitirinceye kadar üzerinde çalışma, üzerine aldığı bir işi tamamlama, bir iş üzerinde yoğun olarak çalışma, bir problem ya da bilmeceyi çözünceye kadar uğraşma, bir başka işe geçmeden önce elindekini bitirmeyi isteme, bir işi bitirmek için geç saatlere kadar çalışma, rahatsız edilmeksizin çok uzun süre çalışabilme, çalışırken engellenmekten rahatsız olma ihtiyacını ifade etmektedir.

Şefkat Gösterme (Nurturance): Arkadaşları sıkıntıda olduklarında onlara yardımcı olma, başkalarına şefkat ve sempatiyle yaklaşma, başkalarını affetme, başkaları için ufak tefek iyilikler yapma, başlarına karşı cömert olma, hasta ve üzgün olanlara sempati ile yaklaşma, başkalarına büyük bir yakınlık gösterme, başkalarının özel sorunlarını kendisine anlatmasından hoşlanma durumlarını ifade etmektedir.

Uyarlık (Deference): Başkalarından fikir alma, başkalarının ne düşündüğünü bilmek isteme, yönergeleri izleyip bekleneni yapma, başkalarını övme, başkaları iyi bir şey yaptığında bunu onlara söyleme, başkalarının önderliğini kabul etme, büyük adamların hayatları ile ilgili kitaplar okuma, geleneklere uyma ve geleneklere uymayan durumlardan kaçınma, bir işte kararı başkalarına bırakma gibi nitelikleri içermektedir.

Yakınlık (Affiliation): Yakınlık ihtiyacı, arkadaşlarına karşı vefalı olma, arkadaş gruplarına katılma, dostları için bir şeyler yapma, yeni arkadaşlıklar kurma, elden

geldiği kadar arkadaş edinmeye çalışma, bir şeyi dostlarıyla paylaşma, arkadaşlarına mektuplar yazma ve kuvvetli dostluklar kurmaya çalışma niteliklerini ifade etmektedir.

Murray'a göre ihtiyaç anlayışı, düşünce ve hareketle ilgili bir "var olma ve hoş gitmeyen şartları değiştirme" süreçlerini kapsamaktadır. İhtiyaçlar genelde yaşanan olaylar ve çevresel faktörler tarafından etkilenir. Tipik olarak bir ihtiyaç özel bir duygu ya da heyecan yaşamaya ve kendi kendini ifade etmedeki engelleri ortadan kaldırmaya eşlik eder.

Bir ihtiyacı ortaya çıkaran altı kriter vardır. Bunlar;

1. Bireyin davranışlarının sonucu,
2. Davranışlardaki özel olgu,
3. Bireyin özel tepkiler oluşturması,
4. Bireyin özel coşkusu ifade etmesi,
5. Bireyin doyumsuzluğu veya doyumsuzluğunun ifadesi,
6. Bireyin duygularının, amaçlarının ve hedeflerinin öznel olarak anlatılmasıdır.

(Hall ve arkadaşları, 1985).

Diğer bir deyişle, Murray'a göre bütün ihtiyaçlar bir şekilde bir biriyle ilişkilidir. Önceliği olan ihtiyaçlar doyurulmalıdır; örneğin bir kişi acı ve ümitsizlik içinde aç ya da susuzluk içindeyken, muhtemelen bu ihtiyaçlarını doydurmaya çabalayacaktır (Eysenck, Arnold ve Meili, 1972).

Alderfer (1972) ise ihtiyaçları farklı bir açıdan ele almıştır. (Huitt, 2003).

Alderfer'in geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo-1
Alderferder'in Maslow'un Kuramından Etkilenerek Geliştirdiği İhtiyaçlar Hiyerarşisi

İhtiyaç Türleri	İçe Dönük	Dışa Dönük
Gelişimsel	Kendini gerçekleştirme (yeteneklerini geliştirme, karakterini geliştirme).	Üstünlük (bilmeyen kişilerle ilişkiye girerek, onların bilgilerini ve yetersizliklerini geliştirmelerine yardım etmek).
Diğer/İlişkisel	Kişinin önem verdiği bireyler tarafından tanınması, kabul edilmesi/ait olma	Grup tarafından bireye değer verilmesi. Kendine saygı gösterilmesi.
Benlik (varlıksal)	Psikolojik-biyolojik temel duyguların ve ihtiyaçların giderilmesi	İlişkili ve güvenli olmak

Mc Groger, Maslow'un ortaya koyduğu ihtiyaçlar hiyerarşisinde bir değişikliğe giderek, bunları beş başlık altında toplamıştır. Mc. Groger'a göre temel ihtiyaçlar; Fizyolojik İhtiyaçlar, Güven İhtiyacı, Toplumsal İhtiyaçlar, Ego İhtiyaçları ve Kendi Kendini Tatmin İhtiyaçları olmak üzere beş genel başlıkları altında toplanabilir.

Mc. Groger'da tıpkı Maslow'a benzer şekilde bu sıralamayı, ihtiyaçların hissediliş gücüne göre düzenlemiştir. Birey önce fizyolojik ihtiyaçlarını tatmin etmek için davranışlarını düzenlemekte, bunlar yeterli kabul edilebilir seviyede tatmin edildikten sonra, güven ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Güven ihtiyacı giderildikten sonra ise sevgi ihtiyacı hissedilmektedir (Akt. Uysal, 1970).

Bir başka yönden Roe, bireylerin seçtikleri alanda doyum sağlamasında erken çocukluk dönemi deneyimlerinin önemli rol oynadığını vurgulamıştır. Roe'ya göre bireysel ihtiyaçların yapısında, erken çocukluk dönemi engellenmeleri ve doyumların büyük bir etkisi vardır. Örneğin, insanlarla işte etkileşim kurmayı arzulayan bireyler, ilk olarak güçlü ihtiyaçlardan olan sevgi ve ait olma ihtiyaçlarının giderilmesine gereksinim duyarlar. Daha sonrada güvenlik ihtiyacı ile karşılaşabilirler (Zunker, 1989).

İhtiyaçları çok farklı bir yönden ele alan Davranışçılara göre, başlangıçta bireyi davranışa sevk eden açlık ve susuzluk gibi fizyolojik güdüler zamanla öğrenme yoluyla kazanılan başarıma, sevilme gibi toplumsal güdüler olarak davranışın nedeni olmaya başlarlar. Davranışçılar, iyi kontrol edilmiş çevresel koşulların olduğu ortamlarda bile beklenmedik, küçük bir çevresel uyarının bazı öğrenilmiş davranış kalıplarına yol açtığını deneyleriyle göstermeye çalışmışlardır. (Göka, 2002).

İhtiyaçların açıklanmasında Maslow'u temel alan Fromm ihtiyaçlar teorisine, Maslow'un ve Alderfer'in kuramına ek olarak amaç edinme ve bir dünya görüşü olmak üzere iki ihtiyaç daha eklemiştir. Bireyler yaşamlarını sürdürürken ve ilerisi için planlar yaparken bazı kriterleri göz önünde bulundururlar. Bu kriterlerden en önemlisi ilgi ve amaç edinmedir. İnsanlar yaşamlarını sürdürürken bir amacı gerçekleştirirler ve daha sonra yaşamının geri kalanında başka amaçlar edinirler. Amaç edinme ihtiyacı bu durumu tanımlamaktadır Bir Dünya Görüşü İhtiyacı ise, insanların potansiyellerini ortaya çıkarabilmeleri, yapmak istedikleri bazı şeyleri yalnız olarak yapabilmeleri için dünyayı açıklamaya yönelik olarak oluşturulan kişisel kavramı ifade etmektedir (Aytaç, 1997).

Görüldüğü gibi, insan davranışlarının ortaya çıkmasında belirleyici bir rolü olan ihtiyaçlar, çok farklı kuramsal yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bunda sonraki bölümde psikolojik ihtiyaçlarla ilgili yapılan araştırmalar tarih sırasına göre ele alınmıştır.

II. 2. 1. Psikolojik İhtiyaçlar İle İlgili Araştırmalar

Kızların ve erkeklerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılaştıran Edwards (1959), erkeklerin başarıma, özerklik, başatlık, karşı cinsle ilişkiler ve saldırganlık ihtiyaçlarının kızlara göre daha yüksek olduğunu; kızların ise uyarlık, yakınlık, duyguları anlama, ilgi

görme, kendini suçlama, şefkat gösterme ve değişiklik ihtiyaçlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Diğer bir çalışmada, Forman ve Forman (1979), Mantıkdışı İnançlar ile psikolojik ihtiyaçlar arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Farklı fakültelerde okumakta olan öğrencilerin ihtiyaçlarını araştıran, Kuzgun (1985), İktisat, Muhasebe ve Eğitim Bilimleri bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin diğer fakültelerde okuyan öğrencilere göre farklı ihtiyaç örüntüsü sergilediklerini gözlemiştir. Benzer bir çalışmada, Dilekman (1986), lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarını, cinsiyet ve şube değişkenlerini göz önüne alarak karşılaştırmıştır. Edebiyat ve fen kolu öğrencilerinin Şefkat Gösterme, Değişiklik ve Başarma ihtiyaçları en güçlü ihtiyaçlar arasında yer alırken, fen kolu öğrencilerinde Başarma ihtiyacı ön sıralarda yer almıştır. Edebiyat ve fen kolu öğrencilerinde Karşı Cinsle İlişki, Gösteriş, Uyarlık, Özerklik ve Saldırganlık ihtiyaçları en alt sıralarda yer almıştır.

Yine aynı şekilde, Croy (1986), sporcu bayanlar ve sporcu olmayan bayanların başarma ihtiyaçları ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre başarma psikolojik ihtiyacı ile sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülürken, sporcu bayarlardan başarma psikolojik ihtiyaçlarının sporcu olmayan bayarlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer bir çalışmada da, Bilge (1990), 18-25 yaşları arasında, 95 milli sporcu ile 104 sporcu olmayan toplam 199 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmasında milli sporcularla sporcu olmayanları, psikolojik ihtiyaçları açısından incelemiştir. Milli sporcuların karşı cinsle ilişkiler ihtiyacının sporcu olmayanlardan daha yüksek, sporcu olmayanların düzen ve kendini suçlama ihtiyaçlarının milli sporculardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Takım

sporcularının gösteriş ve saldırganlık ihtiyaçlarının bireysel sporculardan daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Psikolojik ihtiyaçlarda cinsiyetler açısından arasında ortaya çıkan farkı araştıran Wells (1990), kadınların yakınlık ihtiyacını erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Başarma ihtiyacı açısından cinsiyetler arasında fark gözlenmemiştir. Buna benzer bir çalışmada, Thorson (1992), 760 erkek, 749 kadın yüksek okul öğrencisini; 35 erkek, 32 kadın dini eğitim alan öğrenciyi ve 171 erkek, 51 kadın tıp eğitimi alan öğrenciyi 15 farklı ihtiyaç açısından incelemiştir. Bu üç grup arasında başarma ihtiyacı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Gruplar arasında düzen ihtiyacı incelendiğinde; tıp eğitimi gören erkek öğrenci grubunun düzen ihtiyacı diğer gruptaki erkeklere göre daha düşük bulunmuş fakat tıp eğitimi gören bayanların düzen ihtiyacı diğer gruplardaki bayanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Dini eğitim alan kadın ve erkek öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarından uyarlık, yakınlık, duyguları anlama ve şefkat ihtiyaçları diğer iki gruba göre daha yüksek, bunun yanı sıra karşı cinsle ilişkiler, özerklik, kendini suçlama ve saldırganlık ihtiyaçları diğer iki gruba göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Gürcan (1992), nevrotik belirti gösteren ergenlerle, normal ergenlerin psikolojik ihtiyaçları arasındaki farkları incelemiştir. Bulgular normal ergenlerde duyguları anlama ve şefkat gösterme ihtiyaçlarının yüksek, kızlarda değişiklik ihtiyacının, erkeklerde ise başatlık ihtiyacının yüksek olduğunu göstermiştir. Nevrotik grupta şefkat gösterme ilk sırada iken; bu gruptaki erkeklerde duyguları anlama ve başatlık ihtiyacı, normal erkeklere oranla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Diğer bir yönden, Yaşar (1993), hemşirelik öğrencileri ve hemşirelerin psikolojik örüntüleri ile empati düzeylerini incelediği araştırmasında, hemşirelik öğrencilerinin

duyguları anlama, şefkat gösterme, değişiklik ve yakınlık ihtiyaçları yüksek bulunmuştur. Buna karşın özerklik, uyarlık, düzen, gösteriş ve karşı cinsle ilişkiler ihtiyaçları düşük olarak gözlenmiştir

Farklı öğrenci gruplarının psikolojik ihtiyaçlarını araştıran Kaner (1994), Polis Akademisi öğrencileri ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi son sınıf öğrencilerinin ihtiyaç örüntülerini incelemiş ve bu iki ayrı meslek elemanlarını psikolojik ihtiyaçları yönünden karşılaştırmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; her iki grupta da duyguları anlama, başatlık, şefkat gösterme ve yakınlık gereksinimleri ilk sırada; kendini suçlama, gösteriş, düzen ve uyarlık ihtiyaçları ise alt sıralarda yer almıştır. Değişiklik ve özerklik ihtiyaçları Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinde Polis Akademisi öğrencilerinden daha üst sıralarda; buna karşın yardım isteme ihtiyacı Polis Akademisi öğrencilerinden daha alt sıralarda yer almıştır.

Benzer bir çalışmada, Yücel (1995), üniversite öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının cinsiyet, yaş, aylık harçlık düzeyi, köy veya kent kökenli olup olamamasına bağlı olarak değişip değişmediğini incelemiş, kızların değişiklik ihtiyacının erkeklerden daha çok; erkeklerin başatlık ihtiyacının kızlardan daha çok olduğunu gözlemiştir. Yaş değişkenine göre ihtiyaçlar açısından herhangi bir fark gözlenmemiştir. Yeterli miktarda cep harçlığı alan öğrencilerin başatlık ihtiyacı, yeterli miktarda cep harçlığı alamayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca şehir kökenli öğrencilerin değişiklik ihtiyacı köy kökenli öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

Mizah anlayışı ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen, Powell ve Thorson (1996), mizah anlayışı yüksek kadın ve erkeklerin gösteriş ve başatlık ihtiyacını yüksek, buna karşın saldırganlık ihtiyacını düşük olarak gözlemiştir.

Hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada, Tagigasaki ve Fijimura (1997), hemşirelik eğitimi gören 195 Japon bayan öğrenciyle, bu okulda okumayan 261 bayan öğrencinin psikolojik ihtiyaçlarını incelemiştir. Bu araştırmada, hemşirelik (sağlık okulu) eğitimi gören öğrencilerin başarıma, kendini suçlama, şefkat gösterme ve sebat ihtiyaçları diğer gruba göre anlamlı derecede yüksek; gösteriş ve karşı cinsle ilişkiler ihtiyacı hemşirelik eğitimi görmeyen gruba göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Farklı bir çalışmada, Nittono (1997), psikolojik ihtiyaçlar ile kısa süreli bellek arasındaki olası bir ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda bellek performansı ile 15 psikolojik ihtiyaç arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sonuç olarak, Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Psikolojik İhtiyaçlarla ilgili literatürde, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile Psikolojik İhtiyaçlar arasındaki korelasyonlar, farklı okulların Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri ve Psikolojik İhtiyaçları ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yordayan Psikolojik İhtiyaçlarla ilgili araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, her iki değişkenin de psikolojik bir örüntüyü tarif etmesinden dolayı Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile Psikolojik İhtiyaçlar arasında ilişki olabileceği, okulların bir birinden farklı öğrenci profiline sahip olmalarından dolayı bu öğrencilerin farklı Psikolojik İhtiyaçlara sahip olabilecekleri, psikolojik ihtiyaçların bir çok davranışın güdüleyicisi olmasından dolayı, bir davranış olarak karşımıza çıkan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Psikolojik İhtiyaçlar ile yordanabileceği düşünülebilir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma grubu, veri toplama araçları, bu araçlarla ilgili güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları, verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistikler hakkında bilgi verilmektedir.

III. 1. Araştırmanın Kapsamına Giren Bireyler

Araştırma kapsamına giren bireyler, Mersin İli Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Dumlupınar Lisesi, Mersin Fen Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi, Turizm Meslek Lisesi ve Mersin Sanayi ve Ticaret Odası Anadolu Lisesi'nde okumakta olan 14-17 yaş grubu toplam 396 öğrenciden oluşturulmuştur

III. 2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerini belirlemek için Bilgin (1996) tarafından geliştirilen Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Ölçeği ve psikolojik ihtiyaçları belirlemek için ise Edwards (1959) tarafından geliştirilen ve Kuzgun (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan Edwards Kişisel Tercih Envanteri kullanılmıştır.

III. 2. 1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin yönergesi ve örnek maddeleri ek-1'de verilmiştir.

Bilgin (1996) tarafından Adana Merkez Endüstri Meslek Lisesinde okumakta olan 703 öğrenciden elde edilen verilerle geliştirilmiştir. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergen Formu 40 maddelik, beşli derecelendirme tipine göre yanıtlanan bir ölçektir. Maddelerin karşısında Her zaman (5), Sık sık (4), Bazen (3), Arada sırada (2), Hiçbir zaman (1) seçenekleri bulunmaktadır. Yanıtlayıcılardan her bir maddeye sosyal yaşantısına uygun olan seçeneği işaretleyerek yanıt vermesi istenmektedir. Süre kısıtlaması yoktur. Ölçekten bir toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 40, en yüksek puan ise 200'dür.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği için öncelikle ergenlerin kişiler arası ilişkilere girebilme ve sürdürebilme becerilerini yansıttığı düşünülen 129 madde yazılmıştır. Bu maddeler üzerinde madde toplam puan korelasyonu çalışması yapılarak her maddenin genel toplamla arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu aracılığıyla hesaplanmıştır. Bu belirleme sonucunda 129 maddenin madde toplam korelasyonları .32 ile .56 arasında değişiklik göstermiştir. Genel toplamla arasında en yüksek korelasyonu gösteren 40 madde, ölçeğin son formunu oluşturmak üzere seçilmiştir. Bu 40 maddenin madde toplam korelasyonları .40 ile .56 arasında değişmektedir.

III. 2. 1. 1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Geçerliliği

Öğrencilere SYBÖ ile birlikte ölçüt olarak Kılıççı (1989) tarafından geliştirilen Kendini Kabul Envanteri Ergen Formu uygulanmıştır. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ile Kendini Kabul Envanteri arasında korelasyon .18 ($p < .10$) olarak bulunmuştur. Bu sonuç Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ile Kendini Kabul Envanteri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Ölçek maddelerine faktör analizi uygulanmış ve ölçeğin beş faktörlü bir yapısının olduğu görülmüştür.

III. 2. 1. 2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin Güvenirliği

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergen Formu'nun testi yarılama yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır.

Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır.

Bu araştırma kapsamında 396 öğrenciden toplanan veriler ile yapılan güvenilirlik çalışmasında Cronbach-Alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

III. 2. 2. Edwards Kişisel Tercih Envanteri

Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin yönergesi ve örnek maddeleri ek-2'de verilmiştir.

Kuzgun (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Kuzgun (1985) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

III. 2. 2.1. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Geçerliği

Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin değişkenlerinden bir birine yakın veya benzer olanlar arasında olumlu ve anlamlı, bir birini dışlayanlar arasında ise olumsuz ve anlamlı ilişkiler beklenmektedir. Değişkenler arasında korelasyon katsayıları da bu beklentiye cevap verecek şekilde bulunmuştur. Örneğin olumlu ilişki .46 ile yakın ilişki ve şefkat arasında, en düşük olumlu ilişki .17 ile başarı ve uyarlık arasında, en büyük olumsuz ilişki ise -.30 olarak özerklik ve uyarlık arasında bulunmuştur. Bir diğer olumsuz ilişki ise -.20 olarak saldırganlık ve duyguları anlama arasında gözlemlenmiştir (Akt:Bilge, 1990).

Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin geçerliğini belirlemede farklı grupları birbirinden ayırt edebilme gücü ölçüt olarak alınmıştır. Bunun için EKTE yaş ve cinsiyet bakımından farklı olan gruplara uygulanmış ve bu grupların ihtiyaç örüntüleri birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Uygulama için farklı branşlarda okumakta olan 100'er öğrenci alınmış ve toplam 1872 öğrenciye uygulanmıştır. Cevap kağıtlarının değerlendirilmesine geçilmeden önce verilen cevapların güvenilir olup olmadığı tutarlık puanları hesaplanarak kontrol edilmiştir.

III. 2. 2. 2. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Güvenirliği

Envanterin orijinal formunun güvenirligi Edwards (1964) tarafından önce testi yarılama yöntemi ile saptanmıştır. İç tutarlılık katsayısı cevap kağıdının sütun ve sıralarında yer alan maddelerden alınan puanların korelasyonu ile elde edilmiş olup,

güvenirlilik katsayısı değişik ihtiyaçlar için .60 (uyarlık), .87 (karşı cinsle ilişki) arasında değişmektedir. Medyan korelasyon .78'dir (Kuzgun, 1989).

Aracın orijinal formu için bir diğer güvenirlik katsayısı, 89 deneğe aracın bir hafta ara ile iki kere uygulanması ile elde edilmiştir. Bu yöntemle kararlılık katsayıları .74 (başarma), .87 (kendini suçlama) arasında değişmektedir ve medyan korelasyon .78'dir (Kuzgun, 1986).

Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Türkiye evreninde güvenilir bir araç olup olmadığını saptamak için yapılan çalışmalarda Edwards'ın (1959) uyguladığı yöntemlere başvurulmuş; kararlılık ve iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin kararlılık düzeyini saptamak amacıyla Envanter 97 öğrenciye bir hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen verilerin analizinde korelasyon katsayıları .70 (başarma ve gösteriş) ile .88 (saldırganlık) arasında değişmekte olup medyan korelasyon .80 (uyarlık, ilgi görme ve değişiklik) olarak bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı yine aynı uygulamadan sütun ve sıra puanları arasındaki ilişkilerin hesaplanması ile belirlenmiştir. Korelasyon katsayıları .62 (gösteriş) ile .91 (duyguları anlama) arasında değişmektedir ve medyan değeri .70 (başarma) olarak bulunmuştur.

III. 2. 2. 3. Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin Puanlanması ve

Yorumlanması

EKTE 'de ihtiyaçlar zorunlu seçmeli tipte hazırlanmış 225 madde ile ölçülmektedir. Envanterdeki maddeler her bir ihtiyacı betimleyen 15 ifadenin diğer ihtiyaçları betimleyen ifadelerle eşleştirilmesinden elde edilmiştir. Bunun nedeni, sosyal beğenirlilik faktörünü en aza indirmektir. 15 ihtiyacın her birini ifade eden maddelerin

diğer maddelerle eşleşmesi ile elde edilen madde sayısı aslında 210'dur. Bu 210 madde arasından seçilen 15 madde envanterde iki defa verilmektedir. Bunun nedeni envanteri cevaplandıran bir kimsenin cevaplama işlemini ne kadar ciddi ve doğru bir şekilde yaptığını saptamaktır. Eğer bir kimse envanteri dikkatli ve samimi olarak cevaplandırıyorsa bu 15 maddenin her birini iki seferde de aynı şekilde cevaplama gerekmektedir. Bu nedenle puanlama başlamadan önce tekrarlanan 15 maddeye kişinin aynı yönde cevap verip vermediğine bakılmaktadır. 12 puanın altında tutarlılık puanı alan cevap kağıtları güvenilir kabul edilmemektedir (Kuzgun, 1986).

III. 3. İşlem Yolu

Araştırma grubuna, veri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Edwards Kişisel Tercih Envanteri sınıf ortamında uygulanmıştır. Uygulamalar için, Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Edwards Kişisel Tercih Envanteri bulunan bir dizi ölçme aracı sınıf ortamında eş zamanlı olarak verilmiştir. Ayrıca, uygulama öncesi öğrencilere çalışma ile ilgili açıklama yapılmıştır.

III. 4. Verilerin Çözümlemesi

Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinden aldıkları puanlar araştırmacı tarafından hesaplanmıştır. Daha sonra Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin tutarlılığını oluşturan sorularına bakılmış ve değerlendirmeye alınan envanterlerin her bir altfaktöründen aldıkları puanlar ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS paket programının 7.5 versiyonu kullanılmıştır. Lise türlerine göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığını ve lise türlerine göre Psikolojik İhtiyaçların değişip değişmediğini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile Psikolojik İhtiyaçlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Tüm örneklem için Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yordayan Psikolojik İhtiyaçların tespiti için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Post-hoc test olarak Tukey testi yapılmıştır.

İstatistiklerin manidarlığı için hata düzeyi $\alpha \leq 0.05$ kabul edilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikleri ve alt problemlere ilişkin yapılan istatistiksel işlemler sonucu elde edilen bulgular verilmiştir. Bulgular alt problemlerin sırasına göre verilmiştir.

IV. 1. Araştırmaya tüm okullardan katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler

Araştırmaya Tüm Okullardan Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo-2
Araştırmaya Tüm Okullardan Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	Enaz	Enfazla	X	ss
Sos. Yet. Bek.Düzeı	396	77.00	195.00	133.09	20.62
Başarma	396	5.00	24.00	14.81	3.45
Başatlık	396	5.00	25.00	15.77	3.65
Değişiklik	396	5.00	27.00	15.94	4.13
Duygular Anlama	396	5.00	27.00	16.06	4.10
Düzen	396	1.00	21.00	9.30	4.30
Gösteriş	396	3.00	25.00	11.69	3.38
İlgi Görme	396	6.00	27.00	15.94	4.05
Karşı Cinsle İlişki	396	1.00	28.00	13.04	6.10
Kendini Suçlama	396	2.00	24.00	12.78	4.18
Özerklik	396	4.00	24.00	13.25	3.55
Saldırganlık	396	1.00	27.00	14.70	3.91
Sebat	396	2.00	30.00	14.52	4.69
Şefkat Gösterme	396	4.00	27.00	16.21	3.89
Uyarlık	396	2.00	20.00	10.15	3.43
Yakınlık	396	3.00	23.00	15.19	3.62

Tablo-2 de görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ’nden aldıkları puanların ortalamaları 133.09, standart sapmaları 20.62, alınan en düşük puan 77.00 ve en yüksek puan ise 195.00’dır. 15 farklı psikolojik ihtiyaç puanlarından elde edilen en düşük ortalama 9.30 (ss

:4.30) ile Düzen, en yüksek ortalama ise 16.21 (ss: 3.89) ile Şefkat Gösterme ihtiyacıdır. Psikolojik İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 1.00 (düzen, karşı cinsle ilişki, saldırganlık), en yüksek puan ise 30.00'dur (sebat).

IV. 1. 1. Araştırmaya Genel Lise'den Katılan Öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler .

Araştırmaya Genel Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo-3
Araştırmaya Genel Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	En az	En fazla	X	Ss
Sos. Yet. Bek.Düzeyi	129	79.00	173.00	131.31	16.78
Başarma	129	6.00	23.00	15.20	3.60
Başatlık	129	7.00	25.00	16.03	3.66
Değişiklik	129	7.00	26.00	16.72	4.20
Duygular Anlama	129	7.00	26.00	17.26	4.26
Düzen	129	1.00	20.00	8.46	4.24
Gösteriş	129	4.00	25.00	10.86	4.02
İlgi Görme	129	6.00	26.00	16.83	4.37
Karşı Cinsle İlişki	129	1.00	27.00	11.80	6.42
Kendini Suçlama	129	2.00	24.00	12.58	4.65
Özerklik	129	4.00	22.00	12.96	3.66
Saldırganlık	129	6.00	24.00	14.66	3.88
Sebat	129	3.00	30.00	14.95	5.37
Şefkat Gösterme	129	7.00	27.00	16.51	4.05
Uyarlık	129	2.00	20.00	9.82	3.31
Yakınlık	129	3.00	23.00	14.59	3.79

Tablo-3 de görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ'nden aldıkları puanların ortalamaları 131.31, standart sapmaları 16.78, alınan en düşük puan 79.00 ve en yüksek puan ise 173.00'dır. 15 farklı psikolojik ihtiyaçtan alınan en düşük ortalama 9.82 (ss :3.31) ile Uyarlık ihtiyacı, en yüksek ortalama ise 17.26 (ss: 4.26) ile Duyguları Anlama ihtiyacıdır. Psikoloji İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 1.00 (düzen, karşı cinsle ilişki), en yüksek puan ise 30.00'dur (sebat).

IV. 1. 2. Araştırmaya Fen Lisesi'nden katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler.

Araştırmaya Fen Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

Tablo-4'te verilmiştir.

Tablo-4
Araştırmaya Fen Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	En az	En fazla	X	ss
Sos. Yet. Bek.Düzeyi	55	86.00	167.00	128.56	17.27
Başarma	55	8.00	20.00	14.12	3.22
Başatlık	55	7.00	24.00	17.07	3.86
Değişiklik	55	8.00	27.00	16.72	4.33
Duygular Anlama	55	7.00	27.00	16.56	4.22
Düzen	55	1.00	20.00	7.90	4.49
Gösteriş	55	3.00	20.00	11.80	3.48
İlgi Görme	55	6.00	24.00	16.38	4.67
Karşı Cinsle İlişki	55	1.00	28.00	12.70	7.95
Kendini Suçlama	55	2.00	23.00	11.52	4.50
Özerklik	55	7.00	20.00	13.58	3.57
Saldırganlık	55	5.00	24.00	15.67	4.01
Sebat	55	2.00	25.00	14.23	5.13
Şefkat Gösterme	55	9.00	27.00	16.83	3.94
Uyarlık	55	3.00	18.00	8.92	3.52
Yakınlık	55	5.00	21.00	14.90	4.22

Tablo-4 de görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ'nden aldıkları puanların ortalamaları 128.56, standart sapmaları 17.27, alınan en düşük puan 86.00 ve en yüksek puan ise 167.00'dır. 15 farklı psikolojik ihtiyaçtan alınan en düşük ortalama 7.90 (ss :4.49) ile Düzen ihtiyacı, en yüksek ortalama ise 17.07 (ss: 3.86) ile Başatlık ihtiyacıdır. Psikolojik İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 1.00 (düzen, karşı cinsle ilişki), en yüksek puan ise 28.00'dır (karşı cinsle ilişki).

IV. 1. 3. Araştırmaya Turizm Meslek Lisesi'nden katılan öğrencilerle ilgili

betimsel istatistikler

Araştırmaya Turizm Meslek Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel

İstatistikler Tablo-5'te verilmiştir.

Tablo-5
Araştırmaya Turizm Meslek Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	ENAZ	ENFAZLA	X	ss
Sos. Yet. Bek.Düzei	57	85.00	195.00	136.00	22.94
Başarma	57	5.00	21.00	13.89	3.22
Başatlık	57	8.00	25.00	14.87	4.07
Değişiklik	57	7.00	22.00	15.01	3.14
Duyguları Anlama	57	6.00	23.00	15.22	3.49
Düzen	57	2.00	18.00	11.01	3.73
Gösteriş	57	4.00	20.00	11.80	2.96
İlgi Görme	57	9.00	22.00	14.73	3.03
Karşı Cinsle İlişki	57	5.00	28.00	14.64	4.80
Kendini Suçlama	57	4.00	21.00	13.61	4.39
Özerklik	57	5.00	24.00	13.19	3.74
Saldırganlık	57	5.00	27.00	14.33	4.01
Sebat	57	3.00	29.00	14.12	4.27
Şefkat Gösterme	57	4.00	25.00	15.94	4.13
Uyarlık	57	3.00	18.00	10.84	2.87
Yakınlık	57	9.00	22.00	16.00	2.26

Tablo-5 de görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ'nden aldıkları puanların ortalamaları 136.00, standart sapmaları 17.27, alınan en düşük puan 86.00 ve en yüksek puan ise 167.00'dir. 15 farklı psikolojik ihtiyaçtan alınan en düşük ortalama 10.84 (ss :2.87) ile Uyarlık ihtiyacı, en yüksek ortalama ise 16.00 (ss: 2.26) ile Yakınlık ihtiyacıdır. Psikolojik İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 2.00 (düzen), en yüksek puan ise 29.00'dur (sebat).

IV. 1. 4. Araştırmaya Anadolu Lisesi'nden katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler

Araştırmaya Anadolu Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel

İstatistikler Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo-6
Araştırmaya Anadolu Lisesi'nden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	En az	En fazla	X	ss
Sos. Yet. Bek.Düzeyi	69	99.00	191.00	143.50	18.88
Başarma	69	8.00	24.00	15.84	3.49
Başatlık	69	10.00	25.00	16.59	3.14
Değişiklik	69	5.00	26.00	16.72	5.06
Duyguları Anlama	69	5.00	24.00	16.33	4.32
Düzen	69	1.00	18.00	7.84	4.53
Gösteriş	69	5.00	20.00	12.53	2.83
İlgi Görme	69	9.00	27.00	16.13	4.31
Karşı Cinsle İlişki	69	1.00	27.00	12.79	6.18
Kendini Suçlama	69	3.00	19.00	11.78	3.58
Özerklik	69	7.00	24.00	14.68	3.48
Saldırganlık	69	1.00	23.00	15.97	4.32
Sebat	69	2.00	23.00	12.91	4.27
Şefkat Gösterme	69	9.00	25.00	16.42	3.81
Uyarılık	69	3.00	17.00	8.72	3.31
Yakınlık	69	9.00	21.00	15.05	3.00

Tablo-6 da görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ'nden aldıkları puanların ortalamaları 143.50, standart sapmaları 18.88, alınan en düşük puan 99.00 ve en yüksek puan ise 195'tir. 15 farklı psikolojik ihtiyaçtan alınan en düşük ortalama 7.84 (ss: 4.53) ile Düzen ihtiyacı, en yüksek ortalama ise 16.72 (ss: 5.06) ile Değişiklik ihtiyacıdır. Psikolojik İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 1.00 (düzen, karşı cinsle ilişki, saldırganlık), en yüksek puan ise 27.00'dir (karşı cinsle ilişki, kendini suçlama).

IV. 1. 5. Araştırmaya Endüstri Meslek Lisesi'nden katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler.

Araştırmaya Endüstri Meslek Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler Tablo-7'de verilmiştir

Tablo-7
Araştırmaya Endüstri Meslek Liseden Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler

	N	En az	En fazla	X	ss
Sos. Yet. Bek.Düzeyi	86	77.00	176.00	128.31	24.38
Başarma	86	6.00	22.00	14.44	3.25
Başatlık	86	5.00	22.00	14.50	3.08
Değişiklik	86	9.00	22.00	14.26	2.94
Duygular Anlama	86	8.00	22.00	14.26	3.18
Düzen	86	5.00	21.00	11.47	3.11
Gösteriş	86	6.00	18.00	12.12	2.69
İlgi Görme	86	8.00	23.00	14.98	3.09
Karşı Cinsle İlişki	86	3.00	26.00	14.24	4.39
Kendini Suçlama	86	4.00	22.00	14.13	2.94
Özerklik	86	5.00	19.00	12.39	2.99
Saldırganlık	86	7.00	19.00	13.38	2.97
Sebat	86	8.00	24.00	15.61	3.43
Şefkat -Gösterme	86	5.00	22.00	15.38	3.45
Uyarlık	86	6.00	19.00	12.13	2.97
Yakınlık	86	5.00	23.00	15.86	3.50

Tablo-7'de görüldüğü gibi öğrencilerin SYBÖ'nden aldıkları puanların ortalamaları 128.31, standart sapmaları 24.38, alınan en düşük puan 77.00 ve en yüksek puan ise 176.00'tir. 15 farklı psikolojik ihtiyaçtan alınan en düşük ortalama 11.47 (ss: 3.11) ile Düzen ihtiyacı, en yüksek ortalama ise 15.86 (ss: 3.50) ile Yakınlık ihtiyacıdır. Psikolojik İhtiyaçlardan alınan en düşük puan 3.00 (karşı cinsle ilişki), en yüksek puan ise 26.00'dir (karşı cinsle ilişki).

IV. 2. Lise Türlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri

Lise Türlerine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Değişip

Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablo-8'de verilmiştir.

Tablo-8
Lise Türlerine Göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Değişip Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	s d	Ortalama Kareler	F	Anlamlılık Düzeyi
SYBÖ Toplam	Grup . Arası	11515.38	4	2878.84	7.19	.000
	Grup İçi	15493.8	391	400.24		
	Toplam	168009.2	395			

Tablo-8'de de görüldüğü gibi, gruplar arasında Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri puanlarında anlamlı fark bulunmuştur. Bir başka ifadeyle farklı okullarda öğrenim gören bireylerin SYBD puanları farklılaşmaktadır. Farkın kaynağını araştırmak amacıyla öğrencilerin SYBD puanları ortalamalarına post-hoc test olarak Tukey Testi uygulanmış ve Tukey Testi sonucu Tablo-9'da verilmiştir.

Tablo-9
Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanları arasındaki Farkın Kaynağını Bulmak İçin Yapılan Tukey Testi

OKUL	N	1	2
End. Meslek Lisesi	86	128.31	
Fen Lisesi	55	128.56	
Genel Lise	129	131.31	
Tur. Meslek Lisesi	57	136.14	136.14
Anadolu Lisesi	69		143.50

Lise türlerine göre, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi'nin farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında, öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi puanlarının aritmetik ortalamalarının lise türlerine iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi tek başına bir grup oluştururken; Endüstri Meslek Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lisenin ise diğer grubu oluşturduğu görülmektedir. Turizm

Meslek Lisesi ise her iki grup ta da yer alabilmektedir. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi'nin Genel Lise, Fen Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

IV. 3. Lise Türlerine Göre Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ile ilgili bulgular:

Lise Türlerine Göre Psikolojik İhtiyaçların Değişip Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablo-10'da verilmiştir.

Tablo-10
Lise Türlerine Göre Psikolojik İhtiyaçların Değişip Değişmediğine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kareler	F	Anlamlılık Düzeyi
Başarma	Grup . Arası	178.89	4	44.72	3.85	.004
	Grup İçi	4535.28	391	11.59		
	Toplam	4714.17	395			
Başatlık	Grup . Arası	333.65	4	83.41	6.59	.000
	Grup İçi	4944.79	391	12.64		
	Toplam	5278.44	395			
Değişiklik	Grup . Arası	445.87	4	111.46	6.90	.000
	Grup İçi	6316.01	391	16.15		
	Toplam	6761.88	395			
Duyguları Anlama	Grup . Arası	521.76	4	130.44	8.33	.000
	Grup İçi	6118.78	391	15.64		
	Toplam	6640.54	395			
Düzen	Grup . Arası	918.919	4	229.73	14.03	.000
	Grup İçi	6400.32	391	16.36	1	
	Toplam	7319.24	395			
Gösteriş	Grup . Arası	154.44	4	38.61	3.44	.009
	Grup İçi	4383.18	391	11.21		
	Toplam	4537.63	395			
İlgi Görme	Grup . Arası	277.45	4	69.36	4.35	.002
	Grup İçi	6226.43	391	15.92		
	Toplam	6503.88	395			
Karşı Cinsle İlişki	Grup . Arası	478.75	4	119.68	3.28	.011
	Grup İçi	14245.51	391	36.43		

	Toplam	14724.27	395			
Kendini Suçlama	Grup . Arası	358.24	4	89.56	5.33	.000
	Grup İçi	6564.50	391	16.78		
	Toplam	6922.75	395			
Özerklik	Grup . Arası	221.11	4	44.28	4.52	.001
	Grup İçi	4780.60	391	12.22		
	Toplam	5001.72	395			
Saldırganlık	Grup . Arası	320.29	4	80.07	5.46	.000
	Grup İçi	5727.72	391	14.64		
	Toplam	6048.02	395			
Sebat	Grup . Arası	319.191	4	79.79	3.71	.006
	Grup İçi	8389	391	21.45		
	Toplam	8708.79	395			
Şefkat Gösterme	Grup . Arası	99.60	4	24.90	1.65	.161
	Grup İçi	5901.72	391	15.09		
	Toplam	6001.32	395			
Uyarlık	Grup . Arası	604.02	4	151.00	14.59	.000
	Grup İçi	4044.28	391	10.34		
	Toplam	4648.29	395			
Yakınlık	Grup . Arası	126.95	4	31.74	2.45	.045
	Grup İçi	5055.67	391	12.93		
	Toplam	5182.63	395			

Tablo-10'da görüldüğü gibi, gruplar arasında sadece Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Diğer 14 Psikolojik İhtiyaç puanları açısından gruplar arasında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifade ile amaçlarıyla, öğrenci profiliyle, programları farklı olan bu okulların öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları da farklılık göstermektedir. Farklılığın kaynağını bulmak amacıyla öğrencilerin her bir psikolojik ihtiyaçtan aldıkları puanların ortalamalarına post-hoc test olarak Tukey Testi uygulanmış ve Tukey Testi sonuçları Tablo-11'de verilmiştir.

Tablo-11
Psikolojik İhtiyaç Puanlarına Uygulanan Tukey Testi

PSİKOLOJİK İHTİYAÇ	OKUL	N	1	2	3
Başarma	Tur. Meslek Lisesi	57	13.89		
	Fen Lisesi	55	14.12		
	End Meslek Lisesi	86	14.44	14.44	
	Genel Lise	129	15.20	15.20	
	Anadolu Lisesi	69		15.84	
	End. Meslek Lisesi	86	14.50		
	Tur. Meslek Lisesi.	57	14.87	14.87	

Başatlık	Genel Lise	129		16.03	16.03
	Anadolu Lisesi	69			16.59
	Fen Lisesi	55			17.07
Değişiklik	End. Meslek Lisesi	86	14.26		
	Tur. Meslek Lisesi.	57	15.86	15.01	
	Fen Lisesi	55		16.72	
	Anadolu Lisesi	69		16.72	
	Genel Lise	129		16.72	
Duyguları Anlama	End. Meslek Lisesi	86	14.50		
	Tur. Meslek Lisesi.	57	14.87	14.87	
	Anadolu Lisesi	69		16.03	16.03
	Fen Lisesi	55			16.59
Düzen	Genel Lise	129			17.07
	Anadolu Lisesi	69	7.84		
	Fen Lisesi	55	7.90		
	Genel Lise	129	8.46		
	Tur. Meslek Lisesi	57		11.01	
Gösteriş	End. Meslek Lisesi	86		11.47	
	Genel Lise	129	10.86		
	Fen Lisesi	55	11.80	11.80	
	Tur. Meslek Lisesi	57	11.80	11.80	
	Meslek Lisesi	86	12.12	12.12	
İlgi Görme	Anadolu Lisesi	69		12.53	
	Tur. Meslek Lisesi	57	14.73		
	End. Meslek Lisesi	86	14.98		
	Anadolu Lisesi	69	16.13	16.13	
	Fen Lisesi	55	16.38	16.38	
Karşı Cinsle İlişki	Genel Lise	129		16.83	
	Genel Lise	129	11.80		
	Fen Lisesi	55	12.70	12.70	
	Anadolu Lisesi	69	12.79	12.79	
	End. Meslek Lisesi	86	14.24	14.24	
Kendini Suçlama	Tur. Meslek Lisesi	57		14.64	
	Fen Lisesi	55	11.52		
	Anadolu Lisesi	69	11.78		
	Genel Lise	129	12.58	12.58	
	Tur. Meslek Lisesi	57		13.61	
Özerklik	End. Meslek Lisesi	86		14.13	
	Genel Lise	129	12.96		
	Tur. Meslek Lisesi	57	13.19		
	Fen Lisesi	55	13.58	13.58	
	Anadolu Lisesi	69		14.68	
Saldırganlık	End. Meslek Lisesi	86	13.38		
	Tur. Meslek Lisesi	57	14.33	14.33	
	Genel Lise	129	14.66	14.66	
	Fen Lisesi	55		15.67	
	Anadolu Lisesi	69		15.97	
Sebat	Anadolu Lisesi	69	12.91		
	Tur. Meslek Lisesi	57	14.12	14.12	
	Fen Lisesi	55	14.23	14.23	
	Genel Lise	129	14.95	14.95	
	End. Meslek Lisesi	86		15.61	
Şefkat Gösterme	End. Meslek Lisesi	86	15.38		
	Tur. Meslek Lisesi	57	15.94		
	Anadolu Lisesi	69	16.42		
	Genel Lise	129	16.51		
	Fen Lisesi	55	16.83		
	Anadolu Lisesi	69	8.72		
	Fen Lisesi	55	8.92		

Uyarlık	Genel Lise	129	9.82	9.82	
	Tur. Meslek Lisesi	57		10.84	
	End. Meslek Lisesi	86			12.13
Yakınlık	Genel Lise	129	14.59		
	Fen Lisesi	55	14.90		
	Anadolu Lisesi	69	15.05		
	End. Meslek Lisesi	86	15.86		
	Tur. Meslek Lisesi	57	16.00		

Tablo-11 incelendiğinde, öğrencilerin Başarma Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi tek başına bir grup oluştururken; Turizm Meslek Lisesi ve Fen Lisesi ise diğer grubu oluşturmaktadırlar. Endüstri Meslek Lisesi ve Genel Lise ise her iki grup ta da yer alabilmektedir. Öğrencilerin Başarma Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi'nin, Turizm Meslek Lisesi ve Fen Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir

Öğrencilerin Başatlık Psikolojik İhtiyacı puanlarına göre okulların üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi birlikte bir grup; Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi bir grup; Endüstri Meslek Lisesi de tek başına diğer grubu oluşturmaktadırlar. Genel Lise hem birinci grupta hem de ikinci grupta; Turizm Meslek Lisesi hem ikinci grupta hem de üçüncü grupta yer alabilmektedir. Öğrencilerin Başatlık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi'nin, Turizm Meslek Lisesi'nden, Genel Lise'nin ise Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Değişiklik Psikolojik İhtiyacı puanlarına göre okulların iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi birlikte bir grup; Endüstri Meslek Lisesi de tek başına diğer grubu oluşturmaktadırlar. Turizm Meslek Lisesi hem birinci grupta hem de ikinci grupta yer alabilmektedir. Öğrencilerin Değişiklik Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına

bakıldığında, Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi'nin, Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir

Öğrencilerin Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı puanlarına göre okulların lise türlerine göre üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi bir grup; Anadolu Lisesi bir grup, Fen Lisesi ve Genel Lise de bir grup oluşturmaktadırlar. Turizm Meslek Lisesi hem birinci grupta hem de ikinci grupta, Anadolu Lisesi de hem ikinci grupta hem de üçüncü grupta yer almaktadır. Öğrencilerin Duygular Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Genel Lise ve Fen Lisesi'nin, Anadolu Lisesi, Turizm Meslek Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi'nden; Anadolu Lisesi'nin ise Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir

Öğrencilerin Düzen Psikolojik İhtiyacı puanlarının okul türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları görülmektedir. Buna göre; Anadolu Lisesi'nin, Fen Lisesi ve Genel Lise ile bir grup ve Endüstri Meslek Lisesi'nin de Turizm Meslek Lisesi ile diğer grubu oluşturduğu görülmektedir. Öğrencilerin Düzen Psikolojik İhtiyacı'ndan aldıkları puanlarının ortalamaları açısından; Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lise'nin, Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Gösteriş Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise bir grup; Anadolu Lisesi de bir grup oluşturmaktadırlar. Fen Lisesi, Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi her iki grupta da yer almaktadırlar. Öğrencilerin Gösteriş Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi'nin Genel Lise'den, anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin İlgı Görme Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise bir grup; Anadolu Lisesi de diğer grubu oluşturmaktadır. Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi, her iki grupta da yer almaktadırlar. Öğrencilerin İlgı Görme Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Genel Lisenin, Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise bir grup; Turizm Meslek Lisesi grup oluşturmaktadır. Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Genel Lisenin, Turizm Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı puanlarının Okul türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları görülmektedir. Buna göre; Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ile bir grup; Endüstri Meslek Lisesi de Turizm Meslek Lisesi ile bir grup oluşturmaktadır. Öğrencilerin Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı'ndan aldıkları puanlarının ortalamaları açısından; Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi'nin, Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Özerklik Psikolojik İhtiyacı puanlarını lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi, Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi bir grup; Anadolu Lisesi bir grup oluşturmaktadır. Fen Lisesi ise her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Özerklik Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesinin Endüstri Meslek Lisesi, Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi, bir grup; Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi bir grup oluşturmaktadır. Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi ise her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Saldırganlık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesinin, Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Sebat Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi bir grup ve Endüstri Meslek Lisesi bir grup oluşturmaktadır. Turizm Meslek Lisesi Fen Lisesi ve Genel Lise ise her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Sebat Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi'nin Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmiştir

Öğrencilerin Uyarlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi bir grup; Turizm Meslek Lisesi bir grup ve Endüstri Meslek Lise de bir grup oluşturmaktadırlar. Genel Lise ise hem birinci grupta hem de ikinci grupta yer almaktadır. Öğrencilerin Uyarlık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarının ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi'nin Turizm Meslek Lisesi'nden ve Endüstri Meslek Lise'den; Turizm Meslek Lisesi'nin de Endüstri Meslek Lisesi'nden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Öğrencilerin Yakınlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmiştir.

IV. 4. Tüm Liselerde Okumakta Olan Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanları ile Psikolojik İhtiyaçların Kendi Arasında Gösterdikleri Korelasyonlar

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve 15 Psikolojik İhtiyaçın Arasındaki Korelasyon Katsayıları Tablo-12'de verilmiştir.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve 15 Psikolojik İhtiyaç Arasındaki Korelasyonların Katsayıları

	SYBD	Başarma	Başatlık	Değişiklik	Duyguları	Düzen	Gösteriş	İlgi	Karşı	Kendini	Özerklik	Saldırganlık	Sebat	Şefkat	Uyarlık	Yakınlık
				lik	Anlama			Görme	İlişki	Suçlama				Gösterme		
SYBD	1.000															
Başarma	.072	1.000														
Başatlık	.082	.126*	1.000													
Değişiklik	-.017	-.053	-.011	1.000												
Duy. Anlama	.067	-.037	-.035	-.020	1.000											
Düzen	-.166**	.114*	-.229**	-.234**	-.029	1.000										
Gösteriş	.011	.115*	.232**	-.064	-.331**	-.193**	1.000									
İlgi Görme	.005	-.189**	-.027	.065	-.091	-.210**	-.059	1.000								
Karşı Cinsle İlişki	.125*	-.241**	-.019	-.019	-.304**	-.260**	.211**	.038	1.000							
Kendini Suçlama	-.053	-.239**	-.345**	-.192**	.075	-.144**	-.336**	-.151**	-.178**	1.000						
Özerklik	.033	-.005	.100*	.132**	-.068	-.230**	.081	-.169**	.006	-.213**	1.000					
Saldırganlık	-.014	-.028	.200**	.027	-.166**	-.287**	.214**	-.001	-.006	-.189**	.276**	1.000				
Sebat	-.221**	.159**	-.126*	-.205**	.075	.430**	-.296**	-.280**	-.318**	.142**	-.180**	-.239**	1.000			
Şefkat Gösterme	.047	-.200**	-.179**	-.027	.052	-.265**	-.176**	.160**	-.075	-.005	-.074	-.052	-.221**	1.000		
Uyarlık	-.099*	-.010	-.321**	-.246**	.089	.370**	-.257**	-.085	-.214**	.329**	-.271**	-.362**	.282**	-.086	1.000	
Yakınlık	.097	-.118*	-.154**	-.059	-.099*	.201**	-.064	.055	.057	.072	-.166**	-.178**	-.231**	.422**	.020	1.000

* < 0.05

** < 0.01

Tablo- 12' de görüldüğü gibi, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi, Düzen ($r = -.166$), Sebat ($r = -.101$) ve Uyarlık ($r = -.099$) Psikolojik İhtiyacı ile negatif korelasyon göstermektedir.

Başarma Psikolojik İhtiyacı; Başatlık ($r = .126$), Düzen ($r = .114$), Sebat ($r = .159$), Gösteriş ($r = .115$) ile pozitif; İlgı Görme ($r = -.189$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.241$), Kendini Suçlama ($r = -.239$), Sebat ($r = -.159$), Şefkat Gösterme ($r = -.200$) ve Yakınlık ($r = -.118$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .126$), Gösteriş ($r = .232$), Özerklik ($r = .100$) ve Saldırganlık ($r = .200$) ile pozitif; Düzen ($r = -.229$), Kendini Suçlama ($r = -.345$), Sebat ($r = -.126$), Şefkat Gösterme ($r = -.179$), Uyarlık ($r = -.321$) ve Yakınlık ($r = -.154$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Değişiklik Psikolojik İhtiyacı; Özerklik ($r = .132$) ile pozitif; Düzen ($r = -.234$), Kendini Suçlama ($r = -.192$), Sebat ($r = -.205$), Şefkat Gösterme ($r = -.179$) ve Uyarlık ($r = -.246$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Duygular Psikolojik İhtiyacı; Gösteriş ($r = -.331$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.304$), Özerklik ($r = .100$) ve Saldırganlık ($r = -.166$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Düzen Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .114$), Kendini Suçlama ($r = .144$), Sebat ($r = .430$) ve Uyarlık ($r = .370$) ile pozitif; Başatlık ($r = -.229$), Sebat ($r = -.126$), Değişiklik ($r = -.234$), Gösteriş ($r = -.193$) İlgı Görme ($r = -.210$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.260$), Özerklik ($r = -.230$), Saldırganlık ($r = -.287$), Şefkat Gösterme ($r = -.265$) ve Yakınlık ($r = -.201$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .115$), Başatlık ($r = .232$), Karşı Cinsle İlişki ($r = .211$) ve Saldırganlık ($r = .214$), ile pozitif; Duygular ($r = -.331$), Düzen ($r = -.193$),

Kendini Suçlama ($r = -.336$), Sebat ($r = -.296$), Şefkat Gösterme ($r = -.176$), Uyarlık ($r = -.257$) ve Yakınlık ($r = -.064$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı; Şefkat Gösterme ($r = .160$) ile pozitif; Başarma ($r = -.189$), Düzen ($r = -.210$), Kendini Suçlama ($r = -.151$), Özerklik ($r = -.169$), Sebat ($r = -.280$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı; Gösteriş ($r = .211$) ile pozitif; Başarma ($r = -.241$), Duygular ($r = -.304$), Düzen ($r = -.260$), Kendini Suçlama ($r = -.178$), Sebat ($r = -.318$), Şefkat Gösterme ($r = -.118$) ve Uyarlık ($r = -.214$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı; Düzen ($r = .144$), Sebat ($r = .142$) ve Uyarlık ($r = .329$) ile pozitif; Başarma ($r = -.239$), Başatlık ($r = -.345$), Değişiklik ($r = -.192$), Gösteriş ($r = -.336$), İlgi Görme ($r = -.151$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.178$), Özerklik ($r = -.213$) ve Saldırganlık ($r = -.189$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Özerklik Psikolojik İhtiyacı; Başatlık ($r = .100$), Değişiklik ($r = .132$) ve Saldırganlık ($r = .276$), ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Düzen ($r = -.230$), İlgi Görme ($r = -.169$), Kendini Suçlama ($r = -.213$), Saldırganlık ($r = -.276$), Sebat ($r = -.180$), Uyarlık ($r = -.271$) ve Yakınlık ($r = -.166$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı; Başatlık ($r = .200$), Gösteriş ($r = .214$) ve Özerklik ($r = .276$) ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Düzen ($r = -.287$), Kendini Suçlama ($r = -.189$), Sebat ($r = -.239$), Uyarlık ($r = -.362$), Yakınlık ($r = -.178$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı; Başarı ($r = .159$), Düzen ($r = .430$), Kendini Suçlama ($r = .142$), Uyarlık ($r = .282$) ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Gösteriş ($r = -.296$), Sebat ($r = -$

.280), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.318$), Özerklik ($r = -.180$), Saldırganlık ($r = -.239$), Şefkat Gösterme ($r = -.221$) ve Yakınlık ($r = -.231$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı; İlgi Görme ($r = .160$) ve Yakınlık ($r = .422$) ile pozitif; Başarma ($r = -.200$), Başatlık ($r = -.179$), Düzen ($r = -.265$), Gösteriş ($r = -.176$), Sebat ($r = -.221$) ve Uyarlık ($r = -.123$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Uyarlık Psikolojik İhtiyacı; Düzen ($r = .370$), Kendini Suçlama ($r = .329$) ve Sebat ($r = .282$) ile pozitif; Başatlık ($r = -.321$), Değişiklik ($r = -.246$), Gösteriş ($r = -.257$), İlgi Görme ($r = -.185$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.214$), Özerklik ($r = -.271$), Saldırganlık ($r = -.362$) ve Şefkat Gösterme ($r = -.123$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Yakınlık Psikolojik İhtiyacı; Şefkat Gösterme ($r = .422$) ile pozitif; Başarma ($r = -.118$), Başatlık ($r = -.154$), Duygular ($r = -.102$), Düzen ($r = -.201$), Özerklik ($r = -.166$), Saldırganlık ($r = -.178$) ve Sebat ($r = -.231$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

IV.5. Toplam Grubun Psikolojik İhtiyaç Puanlarının Sosyal Yetkinlik

Beklentisi Düzeyini Yordamasına İlişkin Bulgular:

Psikolojik İhtiyaçların Sosyal Yetkinlik Beklentisi Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Eşitliği Tablo-13'te verilmiştir.

Tablo-13

Psikolojik İhtiyaçların Sosyal Yetkinlik Beklentisi Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Eşitliği

Yordayıcı Değişken	B	R	R ²	F	Anlamlılık Düzeyi	t	Anlamlılık Düzeyi
Düzen	-.795	.166	.028	11.16	.001	-3.34	.001
Sabit	140.496					57.609	.000

Tablo 13 incelendiğinde, Düzen Psikolojik İhtiyacının Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yordadığı görülmektedir. Düzen Psikolojik İhtiyacı için korelasyon katsayısının $R = .12$ olduğu tespit edilmiştir.

V. BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, lise türlerine göre sosyal yetkinlik beklentisi, lise türlerine göre psikolojik ihtiyaçlar, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi ile psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki ve psikolojik ihtiyaçların sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini yordayıp yordamadığına ilişkin bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

V. 1. Lise Türlerine Göre, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Lise türlerine göre, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi'nin farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında, öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi puanlarının aritmetik ortalamalarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Bu bulgu lise öğrencilerinin yetkinlik beklentisi düzeylerinde farklılaşma olduğu (Özyürek, 1995) ve engelli çocuklar ile engeli olmayan çocuklar arasında akademik yetkinlik algılarının değişmekte olduğu (Gresman, Evans ve Elliott, 1988) bulguları tarafından desteklenir niteliktedir. Buna göre; Anadolu Lisesi tek başına bir grup oluştururken; Endüstri Meslek Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lise birlikte diğer grubu oluşturmaktadırlar. Turizm Meslek Lisesi ise her iki grup ta da yer alabilmektedir. Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi'nden aldıkları puanlara bakıldığında, Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 143.50$), Endüstri Meslek Lisesi ($x= 128.31$), Fen Lisesi ($x= 128.56$) ve Genel Lise ($x= 131.31$) öğrencilerinden daha yüksek düzeyde Sosyal

Yetkinlik Beklentilerinin olduğu görülmektedir. ($F= 7.19$; $sd: 4, 391$; $p<0.00$). Farkın kaynağını Anadolu Lisesi öğrencilerinin yüksek ortalaması oluşturmaktadır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Connoly (1989) tarafından “Sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerileri gösterebilmek” olarak tanımlanmıştır. Okullar arasında böyle bir farklılaşmanın kaynağı; okulların öğrenci profillerinin, amaçlarının, programlarının, öğrencilerden beklentilerin ve öğrencilerin kendilerine yükledikleri görevlerin farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Anadolu Lisesi’ndeki öğrencilerin, seçme sınavında başarılı olmuş, üniversite sınavlarında kendilerinden başarı beklenen, okullardaki eğitim programları diğer okullardan farklı olan, kendilerini diğer öğrencilerden farklı gören/hisseden öğrenciler olmaları, sosyal yaşantılar konusunda daha girişken davranmalarına, olumlu yaşantılar geçirerek sosyal yetkinlik düzeylerinin yüksek olmasına neden olmuş olabilir. Fen Lisesi öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi olarak kendilerini Anadolu Lisesi öğrencilerinden daha düşük algılamalarının nedenleri bu öğrencilerin yüksek fen ve matematik puanlarıyla Fen Liselerine girmeleri, öğretmenlerinin, ailelerinin ve yakın çevrelerinin kendilerinden üstün bir akademik başarı beklmeleri, onların sosyal aktivitelere girebilme, bunları sürdürebilme konusunda kendileri ile ilgili düşük bir sosyal yetkinlik algısı geliştirmeleri olabilir.

V. 2. Lise Türlerine Göre, Psikolojik İhtiyaçların Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu:

Lise türlerine göre, Psikolojik İhtiyaçların farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında, öğrencilerin Başarma Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine göre iki

farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi tek başına bir grup oluştururken; Turizm Meslek Lisesi ve Fen Lisesi ise birlikte diğer grubu oluşturmaktadırlar. Endüstri Meslek Lisesi ve Genel Lise ise her iki grup ta da yer alabilmektedir. Öğrencilerin Başarma Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 15.84$), Turizm Meslek Lisesi ($x= 13.89$) ve Fen Lisesi ($x= 14.12$) öğrencilerinden daha yüksek düzeyde Başarma ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir. ($F= 3.85$; $sd: 4, 391$; $p<0.004$).

Başarma psikolojik ihtiyacı, bir şeyin en iyisini yapma, yetenek ve çaba gerektiren işlerin üstesinden gelme, otorite olarak tanınma, büyük önemi olan bir işi başarma, çok zor bir işi çok iyi bir biçimde yapma, zor problem ve bilmeceleri çözme, bir şeyi başkalarından daha iyi yapabilme durumunda olma gibi nitelikleri kapsamaktadır. Okullar arasında böyle bir farklılaşmanın ortaya çıkmasının nedeni, okullar arasındaki amaç, program, öğrenci profili ve beklentilerdeki farklı olması olabilir.

Psikolojik İhtiyaçlarla ilgili Aslan (1986) ve Kaner (1994)'in yaptığı araştırmada farklı fakültelerde okumakta olan öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarında farklılaşma olduğu bulgusu bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ancak, Thorson (1992)'un farklı fakültelerde okumakta olan öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları arasında fark yoktur bulgusuyla da çelişmektedir. Bu araştırmada farklı okullardaki öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları ile ilgili literatürle çelişen bilgilerin nedeni Thorson'un yaptığı çalışmanın çeşitli mesleklere sahip bireylerle yapılmış olması olabilir. Ayrıca Anadolu Lisesi'nden daha başarılı öğrencileri alan Fen Lisesi öğrencilerinin başarılı olma ihtiyacının daha düşük çıkması bu öğrencilerin kendilerini zaten başarılı görmeleri ve başarılı olmaya ihtiyaç duymamalarından kaynaklanıyor olabilir.

Lise türlerine göre, Psikolojik İhtiyaçların farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında, öğrencilerin Başatlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi birlikte bir grup; Turizm Meslek Lisesi ve Genel Lise bir grup; Endüstri Meslek Lisesi ise tek başına diğer grubu oluşturmaktadırlar. Genel Lise hem ikinci grupta hem de üçüncü grupta; Turizm Meslek Lisesi Hem birinci grupta hem de ikinci grupta yer alabilmektedir. Öğrencilerin Başatlık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlara bakıldığında, Fen Lisesi öğrencileri ($x=17.07$) ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x=16.59$), Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x=14.87$) daha yüksek Başatlık Psikoloji ihtiyacı içinde; Genel Lise öğrencilerinin ($x=16.03$) ise Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden (14.50) daha yüksek düzeyde Başatlık ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F=6.59$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Başatlık Psikolojik İhtiyacı, kendi düşüncelerini savunma, içinde bulunduğu grupta lider olma, başkaları tarafından lider olarak kabul edilmek istenme, bir komitenin başkanlığına seçilmek istenme, grup adına kararlar verme, başkaları arasındaki tartışmaları ve anlaşmazlıkları yatıştırmak için çağrılmaktan hoşlanma, başkalarını kendi isteği doğrultusunda davranmaya ikna etme, davranışlarını denetlemek ve başkalarını yönetmeyi isteme, niteliklerini kapsamaktadır.

Psikolojik İhtiyaçlarla ilgili Aslan (1986) ve Kaner (1994)'in yaptığı araştırmada farklı fakültelerde okumakta olan öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarında farklılaşma olduğu bulgusu bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ancak Thorson (1992)'un farklı fakültelerde okumakta olan öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları arasında fark olmadığına ilişkin bulgusuyla çelişmektedir. Yaklaşık olarak aynı başarı düzeyine sahip öğrencilerin girdikleri Fen ve Anadolu Lisesinde eğitim görmekte olan öğrencilerin ailelerinin ve yakın çevrelerinin beklentileri, gelecekte başarılı olacakları

inancı, kendilerinin diğer öğrencilerden üstün oldukları ve bu başarılarının kendilerini önemli kurum-kuruluşlarda yönetici konumuna getireceği ile ilgili beklentileri öğrenciler üzerinde baskı oluşturarak başatlık ihtiyacında diğer okullardaki öğrencilerden farklı bir örüntü geliştirmiş olabilirler.

Öğrencilerin Değişiklik Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi tek başına bir grup, Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi birlikte bir grup oluşturmaktadırlar. Turizm Meslek Lisesi Hem birinci grupta hem de ikinci grupta yer alabilmektedir. Öğrencilerin Değişiklik Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında Genel Lise öğrencileri ($x= 16.72$), Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 16.72$) ve Fen Lisesi öğrencilerin ($x= 16.72$), Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x= 14.26$) daha yüksek düzeyde Değişiklik ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 6.90$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Değişiklik Psikolojik İhtiyacı, yeni ve değişik şeyler yapma, seyahat etmekten ve yeni insanlar tanımaktan hoşlanma, yeni şeyler deneme, günlük rutini değiştirme, yeni şeyler yapma ve değişik yerlerde yaşama, yeni moda ve hevesleri kapsamaktadır.

Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi öğrencilerinin derslerinin zorluğu ve üniversite sınavına hazırlanmak amacıyla değişik aktivitelerde bulunacakları zamanlarını bu sınava hazırlanarak geçirmeleri, daha çok bir meslek kazandırmaya yönelik eğitim veren ve bu nedenle daha az yoğun bir akademik müfredat uygulayan Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden farklı ihtiyaçları ortaya çıkarmış olabilir

Öğrencilerin Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı puanlarının aritmetik ortalamalarının lise türlerine göre üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi bir grup; Anadolu Lisesi bir grup, Fen Lisesi ve Genel Lise de bir grup oluşturmaktadırlar. Turizm Meslek Lisesi hem birinci grupta hem de ikinci grupta,

Anadolu Lisesi de hem ikinci grupta hem de üçüncü grupta yer almaktadır. Öğrencilerin Duygular Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında Genel Lise öğrencileri ($x= 17.07$) ve Fen Lisesi öğrencilerinin($x= 16.59$), Turizm Meslek Lisesi öğrencileri ($x= 14.87$) ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x= 14.50$); Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 16.03$) ise Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x= 14.50$) daha yüksek düzeyde Duyguları Anlama ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 8.33$; $sd: 4$, 391 ; $p<0.000$).

Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı, başkalarının duygu ve davranışlarını inceleme, başkalarını gözleme ve problemler karşısında neler hissettiklerini anlamaya çalışma, kendini başkalarının yerine koyma, başkalarının ne yaptıklarına değil neden yaptıklarını anlamaya çalışma, başkalarının davranışlarını analiz etmekten hoşlanma ve başkalarının belli bir durumda nasıl davranacaklarını kestirmeye çalışma, gibi nitelikleri kapsamaktadır.

Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacında ortaya çıkan bu farklılaşma, Endüstri ve Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinin hayat şartlarının zorluğunu erken yaşlarda öğrenmeleri, erken yaşlarda ciddi sorumluluklar yüklenerek çalışmaya başlamaları nedeniyle dünyaya daha katı ve gerçekçi bir bakış açısı ile bakmalarında kaynaklanmakta olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Düzen Psikolojik İhtiyacı puanlarının iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lise bir grup; Endüstri Meslek Lisesi ve Turizm Meslek Lisesi ise bir grup oluşturmaktadırlar. Öğrencilerin Düzen Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri($x= 11.47$) ve Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x= 11.01$), Genel Lise öğrencileri ($x= 8.46$), Fen Lisesi öğrencileri ($x= 7.90$) ve Anadolu Lisesi

öğrencilerinden ($x= 7.84$) daha yüksek düzeyde Düzen ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 14.03$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Düzen Psikolojik İhtiyacı, işini temiz, düzenli ve organize edilmiş olarak yapma, güç bir işe başlamadan önce plan yapma, düzenli şeylere sahip olma, bir seyahate çıkmadan önce ayrıntılı plan yapma, bir işi ayrıntıları ile organize etme, mektup ve kağıtları belli bir sisteme göre saklama, yemekleri düzenli ve kararlaştırılan saatlerde yeme, her şeyi ayarlanmış ve düzenlenmiş bir yaşamı bir değişiklik olmadan sürdürmeyi isteme gibi nitelikleri içermektedir.

Ortaya çıkan bu farkın nedeni Turizm ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin dersleri gereği atölyelerde, lokantalarda, fabrikalarda veya otellerde belli iş kuralları ve hiyerarşik düzenin bulunduğu ortamlarda çalışmalarını ve gelecekte de bu koşullarda çalışacak olmaları nedeniyle bu durumu bir yaşam biçimi olarak kabul etmeleri olabilir.

Öğrencilerin Gösteriş Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının lise türlerine göre iki farklı grup oluşturduğu gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise bir grup; Anadolu Lisesi ise bir grup oluşturmaktadır. Fen Lisesi, Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Gösteriş Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 12.53$) Genel Lise öğrencilerinden ($x= 7.84$) daha yüksek Gösteriş ihtiyacı içinde oldukları görülmektedir ($F= 3.44$; $sd: 4, 391$; $p<0.009$).

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı, esprili ve zekice şeyler söyleme, şakalar yapma ve hikayeler anlatma, başkalarının dikkatini çekme ve görünüşleri hakkında fikir belirtmelerini isteme, başkalarının üzerinde nasıl bir etki yapacağını görmek için bir şeyler söyleme, bireysel başarılar üzerinde konuşma, ilgi merkezi olmak isteme, başkalarının

anlamını bilmediği kelimeler kullanmaktan hoşlanma, ortaya başkalarının cevaplayamayacağı sorular atma gibi nitelikleri içermektedir.

Anadolu Lisesi ve Genel Lise arasındaki bu farklılaşmanın nedeni, Anadolu lisesi öğrencilerinin bir sınav kazanarak iyi bir okulda okudukları farkında olmaları, başarılarından dolayı çevresindeki insanların kendilerini fark etmelerini istemeleri, kendilerini diğer okullarda okuyan öğrencilerden farklı görmeleri olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı puanlarının iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Turizm Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi bir grup; Genel Lise ise bir grup oluşturmaktadır. Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi, her iki grupta da yer almaktadırlar. Öğrencilerin İlgi Görme Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanların aritmetik ortalamalarına bakıldığında, Genel Lise öğrencilerinin ($x=16.83$) Turizm Meslek Lisesi ($x=14.73$) ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x=14.98$) daha yüksek düzeyde İlgi Görme ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F=4.35$; $sd:4,391$; $p<0.002$).

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı, güç durumlarında kalındığında başkalarından yardım bekleme, başkalarının kendilerine cesaret vermelerini isteme, başkalarından kişisel sorunlarına anlayış bekleme, kişisel sorunlarına karşı başkalarının sempati ve anlayış göstermelerini isteme başkalarının kendilerini neşelendirmesini bekleme üzgün olduğu zaman başkalarından yardım görmeyi isteme, hastalandığı zaman başkalarının üzülmesini ve telaşlanmasını bekleme gibi nitelikleri içermektedir.

İlgi Görme İhtiyacı içinde olan öğrenciler ailelerinin aşırı koruyucu davranmalarından, hayatın zorlukları ile yüz yüze gelmemiş olmaktan ve bir çok davranışlarında diğerlerinden yardım beklemelerinden dolayı daha az olgunlaşmış öğrencilerin ihtiyacıymış gibi görünmektedir. Buna karşın bu iki meslek lisesinde

okumakta olan öğrencilerin çalışma hayatına katılıp üretim yapabilmeleri, kendilerine ciddi sorumluluklar yüklenmelerinde, doayı daha çabuk olgunlaşarak ilgi görmeye daha az ihtiyaç duydukları düşünülebilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı puanlarının iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Genel Lise bir grup; Turizm Meslek Lisesi ise bir grup oluşturmaktadır. Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x=14.64$) Genel Lise öğrencilerinden ($x=11.80$), daha yüksek düzeyde Karşı Cinsle İlişki ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F=3.28$; $sd=4, 391$; $p<0.011$).

Karşı Cinsle İlişki Psikolojik ihtiyacı, karşı cinsten biri ile beraber olmaktan hoşlanma, karşı cinsten birine aşık olma, karşı cinsten kimselerle sosyal etkinliklere katılma, karşı cinsten birini öpmek istemek, cinsellikle ilgili kitaplar okumaktan, şakalar yapmaktan, cinsel bakımdan uyarılmaktan hoşlanma gibi nitelikleri içermektedir.

Turizm Meslek Lisesi ile Genel Lise arasında ortaya çıkan bu farkın kaynağı, ülkemizde cinsel konuların tabu olması nedeniyle ergenlerin kendini ifade edememeleri, karşı cinsle ilişkiyi ayıp veya günah diye yorumlamaları, ailesel ve çevresel baskılar nedeniyle karşı cinsle ilişki ihtiyaçlarını bastırarak bunu ifade etmekte zorlanmaları olabilir. Bir başka yönden ise, turizm mesleğini seçenlerin sektörde daha az tutucu bir cinsel davranış sergileyen batı toplumlarına mensup bireylerle çalışacak olmaları nedeniyle cinsel konuları diğer gruplara göre daha az tabu olarak algılıyor olabilirler. Bu nedenle de karşı cinsle ilişki ihtiyaçları daha yüksek çıkmış olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı puanlarının iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Fen Lisesi, Anadolu

Lisesi bir grup; Endüstri Meslek Lisesi ve Turizm Meslek Lisesi ise bir grup oluşturmaktadır. Genel Lise ise her iki grupta da yer alabilmektedir. Öğrencilerin Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x= 14.13$) ve Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x= 13.61$), Fen Lisesi öğrencilerinden ($x= 11.52$) ve Anadolu Lisesi öğrencilerinden ($x= 11.78$) daha yüksek düzeyde Suçlama ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 5.33$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Bir şeyi yanlış yaptığında suçluluk hissetme, işler yoluna gitmediğinde, kusuru kendinde arama, yanlış yapılan işlerden dolayı cezalandırılmayı isteme, bireysel olarak acı çekmenin kişiye yarar getireceğine inanma, yoluna çıkan biriyle çatışmaktan kaçınıp teslim olmayı yeğleme, hatalarını söyleme, suçlarını itiraf etme ihtiyacı duyma, bir işte beceri göstermediği zaman çöküntüye uğrama, kendinden üstün birinin bulunduğu yerde kendini aciz hissetme, pek çok yönlerden kendini aşağı bulma gibi nitelikleri içermektedir.

Fen Lisesi ve Anadolu Lisesinde okumakta olan öğrencilerin Kendini Suçlama İhtiyaçlarının, kendilerine olan güvenlerinin yüksek olması, başarılı öğrenci olmaları, toplumda ve aileleri içinde kendilerini değerli hissetmeleri, üniversiteye girme ihtimallerinin daha yüksek olması; toplumda sıradan ve başarısız olduğu düşünülen öğrencilerin gittiği, sanayi için ara eleman yetiştirmek amacıyla kurulan okullar olarak bilinen Turizm ve Endüstri Meslek Liselerine göre daha az olmasına neden olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Özerklik Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi, Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi bir grup; Anadolu Lisesi ise tek başına bir grup oluşturmaktadır. Fen Lisesi ise her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Özerklik Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($x= 14.86$) Endüstri Meslek Lisesi ($x= 12.39$), Genel Lise ($x= 12.96$) ve Turizm Meslek

Lisesi öğrencilerinden ($x= 13.19$) daha yüksek düzeyde Özerklik ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 4.52$; $sd: 4, 391$; $p<0.001$).

Özerklik Psikolojik İhtiyaç, bir yere istediği zaman gidip gelebilme, bir şeyle ilgili düşüncelerini açıkça söyleye bilme, karar verirken başkalarından bağımsız olma, istediğini yapmada kendini bağımsız hissetme, geleneklere uymayan şeyleri yapma, çoğunluğa uyulması gereken durumlardan kaçınma, başkalarının neler düşüneceğini dikkate almadan konuşma ve davranma, otorite durumunda olanları eleştirme, sorumluluk ve yükümlülükten kaçma gibi nitelikleri içermektedir.

Endüstri Meslek Lisesi, Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesinin Anadolu Lisesinden farklılaşmasının nedeni, Anadolu Lisesine devam eden öğrencilerin eğitimlerinin farklı olması, öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin yüksek olması, kendilerini başarılı görmelerinden veya çevrelerindeki insanların kendilerine yaklaşımlarından dolayı özerk davranma ihtiyacını ortaya çıkarmış olabilir. Bir başka ifadeyle kendine güven, özerk davranma ihtiyacını geliştirmiş olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Endüstri Meslek Lisesi bir grup; Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi ise bir grup oluşturmaktadır. Genel Lise ve Turizm Meslek Lisesi ise her iki grupta yer almaktadır. Öğrencilerin Saldırganlık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanların aritmetik ortalamalarına bakıldığında, Anadolu Lisesi ($x= 15.97$)ve Fen Lisesi öğrencilerinin ($x= 15.67$), Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden ($x= 13.38$) daha yüksek düzeyde Saldırganlık ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 5.46$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı, zıt düşüncelere karşı çıkma, başkaları hakkında düşündüklerini söyleme, herkesin içinde başkalarını eleştirme, başkalarıyla alay etme,

başkalarıyla aynı fikirde olmadığı zaman bunu hemen söyleme, hor görüldüğü ya da kötü bir davranışla karşılaştığı zaman öç alma, başkaları hata yaptığı zaman onları suçlama, gazete dehşet ve cinayet ile ilgili sütunları okumaktan hoşlanma gibi nitelikleri içermektedir.

Fen ve Anadolu Lisesi'nde okumakta olan öğrencilerin sürekli bir başarı ihtiyacı, kendilerinden beklentilerin yüksek olması, sürekli ders çalışmaya odaklanmış olmaları ve saldırganlık ihtiyaçlarını gidermeye zaman bulamamaları, seçilmiş öğrenciler olmalarında dolayı çevrelerindeki kişilerin kendilerinden ağırbaşlılık beklmeleri sonucunda saldırganlık ihtiyaçlarını giderememeleri onların kendilerini Saldırganlık İhtiyacı açısından diğer okullara göre daha yüksek algılamalarına neden olmuş olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Sebati Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine iki farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi bir grup ve Endüstri Meslek Lisesi bir grup oluşturmaktadır. Turizm Meslek Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lise ise her iki grupta da yer almaktadır. Öğrencilerin Sebati Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x= 15.61$) Anadolu Lisesi öğrencilerinden ($x= 12.91$) daha yüksek düzeyde Saldırganlık ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 3.71$; $sd: 4, 391$; $p<0.006$).

Sebati Psikolojik İhtiyacı, bir işi bitirinceye kadar üzerinde çalışma, üzerine aldığı herhangi bir işi tamamlanana, bir iş üzerinde yoğun olarak çalışma, bir problem veya bulmacayı çözünceye kadar uğraşma, bir başka işe geçmeden önce elindekini bitirmek isteme, bir işi bitirmek için geç saatlere kadar çalışma, rahatsız edilmeksizin çok uzun süre çalışma bilme, hiçbir ilerleme olmayacakmış gibi görülen bir iş üzerinde ısrar etme, çalışırken engellenmekten rahatsız olma gibi nitelikleri içermektedir.

Anadolu Lisesi ile Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri arasındaki farklılaşmanın kaynağı, Endüstri Meslek lisesi öğrencilerinin okulları gereği hayati tehlike içiren işlerde çalışmak zorunda olmaları, makine resimleri yapmak için saatler süren bir dikkatle çalışmak zorunda olmaları, çalıştıkları kurumlarda ellerindeki malzemeyi ergonomik bir biçimde kullanmak zorunda olmaları ve ürettikleri bazı malların üretim sürecinin büyük dikkat ve sabır gerektirmesi olabilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı puanlarının farklılaşmadıkları gözlenmiştir. ($F= 1.65$; $sd: 4, 391$; $p<.161$).

Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı Arkadaşları sıkıntıda olduğunda onlara yardım etme, başkalarına şefkat ve sempati ile yaklaşma, başkalarını affetme, başkaları için ufak tefek iyilikler yapma, hasta veya üzgün olanlara sempati ile yaklaşma, başkalarına büyük yakınlık gösterme, başkalarının mahrem sorunlarını kendisine anlatmasından hoşlanma gibi nitelikler içermektedir.

Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı açısından okullar arasında bir fark çıkmamasında, toplumumuzdaki ahlaki değerlerin, diğerlerine yardımcı olma yönündeki telkinleri, bu nitelikleri taşımakta olan kişilerin toplum tarafında sevilmesi, ailelerde ve okullarda verilen eğitimin yardımlaşmayı özendirici olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Uyarılık Psikolojik İhtiyacı puanlarının ortalamalarının üç farklı grup oluşturdukları gözlenmiştir. Buna göre; Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi bir grup, Turizm Meslek Lisesi bir grup ve Endüstri Meslek Lise ise bir grup oluşturmaktadır. Genel Lise ise hem birinci grupta hem de ikinci grupta yer almaktadır. Öğrencilerin Uyarılık Psikolojik İhtiyacından aldıkları puanlarına bakıldığında, Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri ($x= 12.13$) Turizm Meslek Lisesi ($x= 10.84$) ve Anadolu Lisesi öğrencilerinden ($x=8.77$); Turizm Meslek Lisesi öğrencilerinin ($x= 10.84$) ise Anadolu

Lisesi öğrencilerinden ($x= 8.77$) daha yüksek düzeyde Uyarlık ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir ($F= 14.19$; $sd: 4, 391$; $p<0.000$).

Uyarlık Psikolojik İhtiyacı başkalarından fikir alma, başkalarının ne düşündüğünü bilmek isteme, yönergeleri izleyip bekleneni yapma, başkalarını övme, başkaları iyi bir yaptığında bunu onlara söyleme, başkalarının önderliğini kabul etme, büyük adamların hayatları ile ilgili kitaplar okuma, geleneklere uyma ve geleneklere uymayan durumlardan kaçınma, bir işte kararı başkalarına bırakma gibi nitelikleri içermektedir.

Uyarlık Psikolojik İhtiyacında ortaya çıkan bu fark, Anadolu ve Fen Lisesi öğrencilerinin karşılaştıkları problemlerle ilgili kendilerinin çözüm üretebilmesinden dolayı kimseden yardım beklememeleri, kendilerinden daha iyi iş yapan arkadaşları ile bir çatışma yaşamaları, başkalarını övme yerine onlarla bir yarışa girme, her zaman önder olmayı isteme, bekleneni değil yeni şeyler yapmaya çalışma, çalışmalarda önde olmayı arzulama, kendi kararlarını verebilme gereğinde dolayı bu ihtiyacı daha az hissediyor olmalarından olabilirler.

Lise türlerine göre, öğrencilerin Yakınlık Psikolojik İhtiyacı puanlarının lise türlerine farklılaşmadıkları gözlenmiştir. ($F= 2.45$; $sd: 4, 391$; $p<.045$).

Yakınlık Psikolojik İhtiyacı arkadaşlarına ve dostlarına karşı vefalı olma, arkadaş gruplarına katılma, dostları için bir şeyler yapma, yeni arkadaşlıklar kurma, elden geldiği kadar çok arkadaş edinmeye çalışma, her şeyini dostları ile paylaşma, arkadaşlarına mektuplar yazma ve kuvvetli dostluklar kurmaya çalışma gibi nitelikleri içermektedir.

Yakınlık Psikolojik İhtiyacı açısından okullar arasında bir fark çıkmamasında, toplumumuzdaki ahlaki değerlerin bu tür davranışları destekler nitelikte olması, okullarda ve yaşanan yerlerde bir çok arkadaşlıklar kurma isteği, yalnız kalmaktan korkma,

sorunları ile ilgili olarak konuşabileceği kimselere ihtiyaç duyma ve okullarda verilen eğitimin grup çalışmalarını özendirici olmasının etkili olduğu söylenebilir.

V. 3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ile 15 Farklı Psikolojik İhtiyaçları Kendi Aralarındaki Korelasyonlarla İlgili Bulguların Tartışılması ve Yorumu:

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi; Düzen ($r = -.166$), Sebat ($r = -.101$) ve Uyarlık ($r = -.099$) Psikolojik İhtiyaçları ile negatif korelasyon göstermektedir.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin Düzen, Sebat ve Uyarlık Psikolojik İhtiyaçları ile negatif korelasyon göstermesi, Düzen psikolojik ihtiyacının sistemli yaşamı, her şeyi önceden programlanmış biçiminde yapmayı gerektirmesi, geleneklere uymayı, Sebat Psikolojik İhtiyacının bir iş üzerinde uzun süre çalışmayı, elindeki işi bitirmeden yeni işe başlamamayı, çalışmasını engelleyecek durumlardan kaçınmayı ve bir büroda zaman geçirmeyi gerektirmesi gibi niteliklerinden dolayı düzenli olmayı gerektirdiğinden , Uyarlık Psikolojik İhtiyacının ise başkalarının güdümünde olmayı, geleneklere uyum göstermeyi gerektirmesi, sürekli bir onay ihtiyacı içinde olmayı içermesi gibi niteliklerinin örtüşmesine karşın Sosyal Yetkinliğin sürekli olarak çevresindeki diğerleri ile iletişimde olmayı gerektirmesi, istediği kişilerle görüşme konusunda özgür olmayı istemesi, sosyal faaliyetlerde bulunmak için harcanan zamanın başarıya ulaşma konusunda gerekli sebat, düzen ve uyarlık nitelikleri ile çatışması ve sosyal yaşamın düzenli/durağan yaşam tarzıyla çatışmasından dolayı bu ihtiyaçlar ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Başarma Psikolojik İhtiyacı, Başatlık ($r = .126$), Düzen ($r = .114$), Sebat ($r = .159$), Gösteriş ($r = .115$) ile pozitif; İlgî Görme ($r = -.189$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.241$), Kendini Suçlama ($r = -.239$), Sebat ($r = -.159$), Şefkat Gösterme ($r = -.200$) ve Yakınlık ($r = -.118$) ile negatif korelasyon göstermiştir.

Başarma Psikolojik İhtiyacının, yaptığı işi en iyi bir biçimde yapma, yetenek gerektiren işlerin üstesinden gelme, problemlerle ilgilenme, bir işi başkalarından daha iyi yapmayı; Başatlık Psikolojik İhtiyacı ise, düşüncelerini savunma, liderlik yapmaktan hoşlanma, kararlar verebilme, başkaları üzerinde baskın olmaktan hoşlanmayı ve başkalarını yönetmeyi istemeyi içermesi, birey başarılı olma ihtiyacı içindeyken aynı zamanda Başatlık İhtiyaçlarının ortaya çıkmasında etkili olduğunda söz edilebilir. Bu ihtiyaçları özellikleri bir birini tamamlar nitelikte olduğu için birlikte bir değişim göstermiş olabilir.

Başarma Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrenciler amaçlarına uygun bir biçimde çaba gösterirler. Bu çabalarının verimli olabilmesi için çalışma saatlerini iyi ayarlayabilmeleri, çalışma yöntemlerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Öğrencinin tüm bunları yaparken aynı zamanda diğer faaliyetlerini de yürütmeyi istemelerinin onların düzen ihtiyacı hissetmelerine neden olduğu söylenebilir. Başarılı olmaları düzenli olmalarına bağlı olabileceği için ihtiyaçlar arasında birlikte bir değişim görülmüş olabilir.

Başarma Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrencilerin problemler çözmeye çalışan, zor problemler karşısında hırslanan, görevlerini (ödev) en iyi bir şekilde yapan, saatlerce çalışmayı seven öğrenciler oldukları düşünülebilir. Bu durum onların sebat ihtiyacı içerisinde olmalarında etkili olabilir. Başarılar arttıkça yeni problemler, yeni sorunlarla mücadele olabileceği gibi bunun tersi de söz konusu olabilir. Bu nedenler birlikte bir değişim ortaya çıkmış olabilir.

Başarı Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrencilerin gösterdikleri çabalar sonucunda başarılar elde etmeleri, onların elde ettikleri bu ürünleri gösterme, çevrelerine çalıştıklarını ifade edecek bir şekilde öğrendikleri kavramları dile getirme şeklinde bir Gösteriş ihtiyacı ortaya çıkartmakta olabilir

Başarı Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrencilerin, elde ettikleri başarılar ile kendilerine olan güvenleri gelişecek, yaşamlarında karşılaştıkları problemleri kendi başlarına aşabilecekler, zor durumlardan kurtulmayı başarabileceklerdir. Buna karşın, İlgili Görme İhtiyacı içerisinde olan öğrenciler tüm problemlerinde çevresindeki insanlardan yardım bekleyecekler, diğerlerinden sürekli bir anlayış bekleyecekler ve en küçük bir problemlerinde soğukkanlılıklarını koruyamayacaklardır. Tüm bunlar da Başarı Psikolojik İhtiyacı ile İlgili Görme İhtiyacı arasında negatif ilişki olmasına neden olmuş olabilir.

Bir başka yönden, Başarı Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrenciler çevrelerinin, ailelerinin ve öğretmenlerin etkisiyle tamamen çalışmalarına konsantre olmaları, cinsel konuların konuşulmasının ülkemizde hala tabu sayılması, cinsel etkinlik içerisinde olmanın başarılarını engelleyeceği düşüncesinin telkin edilmesi bu iki ihtiyaç arasında negatif bir ilişkiye neden olmuş olabilir.

Başarı Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrenciler kendilerini asli görevleri olan öğrenme işi ile ilgili oldukları, başarılı öğrenci olmayı arzuladıkları ve böylece kendilerine düşen görevleri yerine getirdiklerini düşünmeleri nedeniyle Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacının, başarısızlıklar karşısında cezalandırılmayı isteme, suçluluk hissetme, çabuk bir biçimde çöküntüye uğrama özellikleri göstermeyecekleri için bu ihtiyaçlar arasında negatif bir korelasyon ortaya çıkmış olabilir.

Başarı Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin bu ihtiyaç doğrultusunda çevresindeki diğer bireyler ile sürekli bir rekabet içinde olması, yakalamış olduğu başarı

grafiğini koruyabilmek için zamanının büyük bir kısmını çalışarak geçiriyor olması; Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı içerisinde olan öğrencilerin iyilikler yapma, çevresindeki problemlerle ilgilenme, başkalarının problemlerini dinlemek için zaman ayırma gibi davranışları yapmasına engel olacağı için bu iki psikolojik ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Aynı şekilde Başarı Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin, bunun sonucunda elde ettikleri başarı seviyelerini ve konumlarını sürdürebilmek için kendilerini engelleyebilecek Yakınlık Psikolojik İhtiyacının gerektirdiği dostluklar-arkadaşlıklar kurma, arkadaşları ile sürekli bir iletişimde olma ve dostları için bir şeyler yapma davranışlarını göstermeleri zorlaşacaktır. Bir tercih yapma durumunda kaldıkları zaman başarı durumunu tercih edecekleri için bu iki davranış arasında bir negatif ilişki söz konusu olabilir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .126$), Gösteriş ($r = .232$), Özerklik ($r = .100$) ve Saldırganlık ($r = .200$) ile pozitif; Düzen ($r = -.229$), Kendini Suçlama ($r = -.345$), Sebat ($r = -.126$), Şefkat Gösterme ($r = -.179$), Uyarlık ($r = -.321$) ve Yakınlık ($r = -.154$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacı'nın diğerlerinin düşünceleri üzerinde etkili olma, lider olmayı isteme, arabulucu girişimlerde bulunma, içinde bulunduğu grupta baskın olma isteği gibi nitelikleri, Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'ndaki diğerleri tarafından fark edilmeyi isteme, espriler yaparak ve öğrendiği yeni kavramları kullanarak bilgili olduğunu çevresindeki insanlara gösterme isteği ile birlikte bir gelişim sergiliyor olabileceğinden Başatlık ile Gösteriş Psikolojik İhtiyaçları arasında pozitif ilişkiden söz edilebilir.

Bir başka yönden ise, Başatlık Psikolojik İhtiyacı içindeki öğrencilerin, düşüncelerini diğerlerine kabul ettirme isteği, bulunduğu grubun lideri olma isteği, grup adına özgürce karar verme isteği ve başkalarını yönetme isteği ile Özerklik Psikolojik

İhtiyacı içersinde olan lise öğrencilerinin, özgürce karar verme isteği, bağımsız hareket etme ve ailelerinin kendilerinin yapmak istedikleri bazı faaliyetlerini engellemeleri buna bağlı olarak onların özerklik isteğinin oluşmasına ve bu ihtiyaçların başatlık psikolojik ihtiyacının nitelikleri ile yakınlaşması aralarında pozitif bir korelasyona neden olabilir.

İçinde bulunduğu çevre içerisinde lider olma ihtiyacı yaşayan, grup içerisinde kararları şekillendirmek isteyen, başkalarını denetimi altında tutmak isteyen bir öğrenci böyle bir karaktere sahip olan ve onun düşüncelerini kabul etmeyen diğerlerini baskı altında tutmak için gerekirse saldırgan davranabilecektir. Fakat toplumsal baskı ve böyle bir davranışın kabul edilebilir olamaması onlarda Saldırganlık Psikolojik İhtiyacının Başatlık Psikolojik İhtiyacı ile birlikte bir gelişim göstermesine neden olabilir.

Kendisini bulunduğu çevrede kabul ettirmek isteyen, zihnini sürekli bu tür işlerle meşgul eden, kendisini kabul edebilecek gruplar arayan, amaçlarına ulaşamayınca da başka gruplar arayan öğrencilerin düzenli ilişkiler yürütmeleri, düzenli bir hayat sürdürebilmeleri güçleşecek, yaşamları durağan olamayacaktır. Bu durumda da Başatlık İhtiyacı olan bireylerin yaşamlarını belli bir düzene sokmaları, bu ihtiyacın karşılanmasını kolaylaştıracaktır. Böylece Başatlık ile Düzen İhtiyacı arasında pozitif bir ilişkinin doğmasına neden olabilecektir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacının gerektirdiği nitelikleri yaşama geçirmek isteyen öğrenciler buldukları konumları güçlendirmek için daha fazla çaba harcayacaklar, daha fazla kişiyle çatışma yaşayacaklardır. Bu çatışmalarda galip gelmek isteyen öğrenciler kendilerini belki de engelleyecek olan kendini suçlama davranışını bastırmaya çalışacaklardır. Bu da yaptıklarından dolayı öğrencinin kendini suçlama eğiliminde olmasına neden olabilecek ve bireyin başat olma ihtiyacını daha az hissetmesini

sağlayabilecektir. Böylece başatlık ihtiyacı artarken Kendini Suçlama eğilimi azalacak veya tam tersi olarak Kendini Suçlama eğilimi arttıkça Başatlık İhtiyacı azalacaktır.

Diğer yandan, Başatlık Psikolojik İhtiyacı ile Sebat Psikolojik İhtiyacı arasında gözlenen negatif korelasyonun nedeni olarak, kendini grubunda lider olarak kabul ettirmek isteyen, farklı düşünceleri ile çevresindeki arkadaşlarını etkisi altına alma isteği içinde olan, sürekli bir mücadele içinde olan hareketli bir birey iş için çok uzun süre ayıramayacağı, belirli bir konuda sebatkar davranamayacağı düşünülebilir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacı ile Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, baskın bir kişi olma isteği, lider olma isteği, her zaman önde olma isteği ve bu amaçlarını gerçekleştirmek için çevresindeki diğerlerini ikna etme isteğinde olan başat öğrencinin; şefkat ihtiyacı olan öğrencilerin isteği olan arkadaşlarıyla ilgilenememesi, sıkıntılarını gidermek için zaman ayıramaması, kimseye büyük yakınlık göstermek istememesi olabilir. Çünkü başat öğrenci bu tür şefkat ihtiyacını kendisine engel olarak görecektir ve davranışını buna göre şekillendirecektir.

Başatlık Psikolojik İhtiyacı ve Uyarlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, Uyarlık Psikolojik İhtiyacının başkalarının fikirlerine saygı duyma ve başkalarının düşüncelerini öğrenmeyi isteme ihtiyacı, başkalarını yaptıklarından dolayı takdir etme, başkalarının önderliğini kabul etme isteği içinde olmanın Başat Psikolojik İhtiyacı'nın ise lider olmayı isteme, başkalarının düşüncelerine değer vermeme, başkalarını nüfuzu altına alma isteği ile çatışması olabilir.

Ayrıca, Başatlık Psikolojik İhtiyacı ve Yakınlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, Başatlık Psikolojik İhtiyacı'nın bulunduğu grubun lideri olmayı isteme, başkalarının kendisini lider olarak görme, grupta baskın olma, başkalarını denetlemek gibi niteliklerinin Yakınlık Psikolojik İhtiyacı'nın sürekli olarak çevresindeki

diğerleri için bir şeyler yaparak onları mutlu etmeyi isteme, zamanlarının büyük bir kısmını onlarla geçirme isteği ve kuvvetli dostluklar kurma istekleri ile örtüşmemesi olabilir.

Değişiklik Psikolojik İhtiyacı; Özerklik ($r = .132$) ile pozitif; Düzen ($r = -.234$), Kendini Suçlama ($r = -.192$), Sebat ($r = -.205$), Şefkat Gösterme ($r = -.179$) ve Uyarlık ($r = -.246$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Değişiklik Psikolojik İhtiyacı ile Özerklik Psikolojik İhtiyacı arasındaki pozitif korelasyonun nedeni olarak, Değişiklik Psikolojik İhtiyacı'nın yeni şeyler yapma isteği, yeni insanlarla tanışma isteği, günlük alışkanlıkları bir tarafa bırakma isteği ve yeni yerlerde yaşama isteği gibi niteliklerinin Özerklik Psikolojik İhtiyacı'nın bir yerlere özgürce gidip gelebilme, kararlarını özgürce verebilme, geleneklere uymama, sorumluluk yüklenmekten kaçınma gibi nitelikleri ile uygunluk göstermesi olabilir.

Bunu yanında, Değişiklik Psikolojik İhtiyacı ile Düzen Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni olarak, Değişiklik Psikolojik İhtiyacı'nın yeni ve değişik şeyler yapma isteği, seyahat yapma isteği, sürekli yeni insanlarla tanışma isteği, değişik yerlerde yaşama isteği, günlük rutin işlerle uğraşmak istememe gibi niteliklerinin Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın organize işler yapma isteği, düzenli bir işe sahip olma isteği, yemeklerini belli bir düzen içinde yeme isteği ve hayatını etkileyecek değişiklikler yaşamayı istememe gibi nitelikleri ile çelişmesi gösterilebilir.

Öğrencilerin okul hayatında belli kurallara uymak zorunda olması, belli rutinleri yapmak zorunluluğunun olması, hayatını buna göre planlamak gibi zorunluluklarının olması onların bir süre sonra bu yaşantılarından sıkılmasında neden olabilmekte ve hayatında değişiklikler yapma ihtiyacı hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu tür bir ihtiyaç içinde olmaları kendilerine yüklenen aşırı görevler ve beklentileri yerine

getirememe korkusu yaşamalarına neden olmaktadır. Bir yandan başarılı olma gereği, diğer yandan kaçma isteği, bir çatışmanın yaşanmasına neden olabilir. Bu durum, Değişiklik Psikolojik İhtiyacı ile Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyona neden olabilir.

Değişiklik Psikolojik İhtiyacı ile Uyarlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyon; Değişiklik Psikolojik İhtiyacı'nın günlük belli davranışları yapma, yeni şeyleri deneme, moda yaratma ve modaya uyma gibi niteliklerinin Uyarlık Psikolojik İhtiyacı'nın sürekli beklenen davranışları yapma, programlı yaşama, sistemli çalışma gibi niteliklerinin uyuşmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Duygular Psikolojik İhtiyacı; Gösteriş ($r = -.331$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.304$), Özerklik ($r = .100$) ve Saldırganlık ($r = -.166$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı ile Gösteriş Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı'nın başkalarını anlama, başkalarını gözleme, başkalarını gözlemleme, başkalarının problemlerini çözme, kendini başkalarının yerine koyma gibi diğerlerine yönelik nitelikleri ile Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'nın espiriler ve şakalar yaparak diğerlerinin dikkatini çekme, diğerlerinin görünüşü hakkında fikir yürütmelerini isteme, başkalarına bilemeyecekleri sorular sorarak onları zor durumlarda bırakma gibi kendine yönelik niteliklerinin olması olabilir.

Diğer yönden, Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı ile Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, toplumumuzun kültürel yapısı ve geleneklerin cinsellikle ilgili konularda öğrenciler üzerinde bir baskı oluşturması sonucunda Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı'nın duyguları inceleme, başkalarının davranışlarının nedenlerini inceleme, empatik bir tavır sergileme gibi toplum tarafından daha kabul edilebilir bir yapı gösterirken, Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı'nın karşı

cinsten biriyle beraber olmayı isteme, karşı cinsten birini öpmek istemek, cinsel bakımdan uyarılma gibi niteliklerinin toplumsal baskı nedeniyle ifade edilememesi olabilir.

Duyguları Anlama Psikolojik İhtiyacı ile Özerklik Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, Duygular Psikolojik İhtiyacı'nın nitelikleri gereği diğer insanlarla iyi bir iletişim yaşanması, anlamlı ilişkiler kurulması ve çevresindeki insanların problemlerine çözüm üreten bir konum kazanmak gibi örüntüleri varken Özerklik Psikolojik İhtiyacı'nın kendi başına kararlar alıp bunları uygulama, bir yere ve kimseye bağlanamama, diğerlerinin ne düşündüğüne önem vermeden konuşma ve otorite olma gibi niteliklerinin olması olabilir.

Benzer bir şekilde, Duyguları anlama Psikolojik İhtiyacı olan bireylerin başkalarını anlamaya çalışma, diğerlerine saygı gösterme, davranışların nedenlerini bulmaya çalışma ve problem çözümleri üretme gibi niteliklerinin olması buna karşın Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı olan bireylerin zıt görüşte olanlara saldırma, diğerlerini hor görme, öç alma isteği ve başkalarını hatalarından dolayı cezalandırma gibi nitelikleri bu iki ihtiyaç arasında negatif bir korelasyona neden olmuş olabilir.

Düzen Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .114$), Kendini Suçlama ($r = .144$), Sebat ($r = .430$) ve Uyarlık ($r = .370$) ile pozitif; Başatlık ($r = -.229$), Sebat ($r = -.126$), Değişiklik ($r = -.234$), Gösteriş ($r = -.193$) İlgi Görme ($r = -.210$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.260$), Özerklik ($r = -.230$), Saldırganlık ($r = -.287$), Şefkat Gösterme ($r = -.265$) ve Yakınlık ($r = -.201$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Sebat Psikolojik İhtiyacı arasındaki pozitif korelasyonun nedeni, Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın işini temiz yapma, planlı hareket etme, her işinde düzenli olmaya çalışma, hayatını büyük değişiklikler olmadan yaşama ve organize davranma niteliklerinin Sebat Psikolojik İhtiyacı'nın işlerini bitirinceye kadar

üzerinde çalışma, üzerine aldığı herhangi bir işi bitirinceye kadar başka bir işle uğraşmama, bir işini bitirmek için saatlerce çalışma, hiç bitmeyecekmiş gibi duran işleri planlayarak bir düzen içinde bitirme gibi niteliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Görüldüğü gibi her iki ihtiyacın örüntüleri bir birini tamamlayan nitelikler olduğu için değişkenlerin birlikte değişim göstermeleri beklenebilir.

Benzer şekilde, Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın hayatını fazla karmaşıklaştırmadan yaşama ihtiyacı, kurallara uyma ihtiyacı, işlerini belirlenmiş kurallara göre yürütme ihtiyacı beraberinde Uyarlık Psikolojik İhtiyacı'nın problem yaşamadan başkalarının istediği şekilde davranma ihtiyacı, problem yaşamayacağı ortamlarda bulunma ihtiyacı ve geleneksel bir hayat yaşama ihtiyacının oluşmasına neden olabilecektir. Bu da Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Uyarlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki pozitif korelasyonun nedeni olabilir.

Ancak, Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, öğrencilik görevi ile diğer faaliyetlerini belli bir düzene koyamayarak bundan rahatsızlık duyan öğrencinin kendisini cezalandırması olabilir. Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın niteliklerinden işini temiz yapma, planlı ve zamanında çalışma, çalışma ortamındaki fiziksel düzene dikkat etme ve hayatını değişiklik yapmadan sürdürme gibi niteliklerini gereğince içselleştirmemiş ve bundan dolayı bu ihtiyacı az seviyede hisseden bir birey Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı'nın sonucu olarak görevini yerine getiremediği için kendini suçlu hissetme, kendinde sürekli bir kusur arama, problemlerden sürekli kaçma gibi davranış sergilemesi de bir diğer nedeni oluşturabilir.

Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Gösteriş Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun nedeni, Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın kendi halinde bir yaşama, düzenli

yaşama sahip olma, kimsenin dikkatini fazla çekmeden işleriyle uğraşma gibi niteliklerinin Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'nın diğerlerinin dikkatini üzerine çekmek için espriler yapma, öğrendiği yeni kavramları kullanarak insanları etkilemeyi isteme, soruları ile çevresindeki kişileri zor durumda bırakma gibi niteliklerinin olması olabilir. Diğer bir deyişle, Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın merkezinde iş ve düzenli bir hayat varken, Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'nın merkezinde kişinin çevresindekilerin dikkatini üzerinde toplama için gösterdiği bir çaba vardır.

Benzer şekilde, Düzen Psikolojik İhtiyacı ile İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyon, Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın işini organize bir biçimde yapma, düzenli yaşantıya sahip olma, ayrıntılı plan yapma, düzenli bir yaşama sahip olma isteğine karşın İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı'nın diğerlerinden anlayış bekleme ve başkalarından sürekli yardım bekleme niteliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir deyişle düzen ihtiyacı içerisindeki öğrencilerin etkin bir biçimde kendilerine verilen görevleri yerine getirmeleri beklenirken, aynı zamanda edilgen bir niteliğe sahip olmaları ve ilgi görmeye daha az ihtiyaç duymaları beklenebilir.

Öğrencilerin ailelerinin ve öğretmenlerinin beklentileri doğrultusunda sürekli çalışmak zorunda olduklarını hissetmeleri, cinsellikle ilgili düşüncelerin ve ihtiyaçların onları bu amaçlarından alıkoyabilecek birer davranış olduğu yönündeki telkinler ve dinsel inancın ve geleneklerin cinselliği ele alış biçiminden dolayı, çalışmalarını belli bir düzene sokmuş ve idealleri doğrultusunda kendisini motive etmiş öğrencilerin kendilerinden beklenildiği gibi cinsel ihtiyaçlarıyla ilgili isteklerini ifade etmeleri zorlaşmakta ve Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyonun görülmesine neden olmaktadır.

Düzen Psikolojik İhtiyacı ile Özerklik Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyon, Düzen Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin hayatlarında değişiklik istememeleri, düzenli ilişkileri olmasını istemeleri, her şeylerini önceden planladıkları gibi yaşamak ihtiyaçlarının olması, Özerklik Psikolojik İhtiyacı'nın değişik şeyler yapmayı isteme, kararlarını bağımsızca vermeyi isteme, otorite ile çatışma gibi niteliklerinden kaynaklanmış olabilir. Yaşamlarını belli bir düzen içinde yaşamak isteyen bireylerin düzen içinde kendilerine yer bulabilmeleri için daha önceden oluşturulmuş düzenin bir parçası durumuna gelmeleri beklenir. Buna karşın özerk olmak isteyen birey kendi kurallarını kendisi koyar, yanlış gördüğü durumlara müdahale eder ve bu da bu iki ihtiyaç arasındaki ilişkiyi belirler.

Düzen Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler içinde buldukları durumla barışık yaşamayı öğrenmektedirler. Sürekli olarak belli planlar çerçevesinde ders çalışırlar, veya davranış gösterirler. Bu tür aktiviteleri onların zamanlarının çoğunu almaktadır. Düzenli bir yaşamı olan öğrencilerin zıt düşüncedeki insanlarla çatışma, başkaları ile fikir çatışmasına girme, girdiği çatışmalarda fikirleri çürütüldüğünde öç almayı isteme gibi davranışları göstermeye zamanları olmayacaktır. Böylece, düzen ihtiyacı yüksek olan bireylerin saldırganlık ihtiyacı azalacaktır.

Diğer yandan, Düzen Psikolojik İhtiyacı'ndaki öğrencilerin kendilerine yönelik yüklemeler göstermeleri onların bir çok davranışta bencil davranmalarına neden olabilmektedir. Buna karşın Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı'ndaki dışa dönüklük, diğerleri ile sürekli bir iletişim durumu, paylaşım duygusu ve çevresindeki arkadaşlarına iyilik yapma isteği, Düzen Psikolojik İhtiyacı ile İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı arasındaki negatif korelasyon gözlemlenmesine neden olabilir.

Düzen Psikolojik İhtiyacı'nın değişiklik olmadan hayatını sürdürme, sürekli aynı insanlarla birlikte olarak aynı faaliyetleri yapma isteği, fazla arkadaşlıklar kurmak istememe gibi niteliklerine karşın Yakınlık Psikolojik İhtiyacı'nın yeni arkadaşlıklar kurmak isteği, çok arkadaşının olmasını isteme, kuvvetli dostluklar kurma isteği gibi nitelikleri olması Düzen Psikolojik İhtiyacı ile İlgili Görme Psikolojik İhtiyacı arasında negatif korelasyon gözlenmesine neden olabilir. Çünkü Yakınlık Psikolojik İhtiyacını tatmin etmek isteyen öğrenci bir çok değişik faaliyete katılmak zorunda kalacak bu da alıştığı düzenli hayatını olumsuz yönde etkileyecektir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı; Başarma ($r = .115$), Başatlık ($r = .232$), Karşı Cinsle İlişki ($r = .211$) ve Saldırganlık ($r = .214$), ile pozitif; Duygular ($r = -.331$), Düzen ($r = -.193$), Kendini Suçlama ($r = -.336$), Sebat ($r = -.296$), Şefkat Gösterme ($r = -.176$), Uyarlık ($r = -.257$) ve Yakınlık ($r = -.064$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı ile Karşı Cinsle İlişki İhtiyacı arasındaki pozitif korelasyona, Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'nın zekice şeyler söyleyerek insanların dikkatini çekmek, çevresindeki insanların kendi görünüşü hakkında yorum yapmalarını isteme, bireysel başarılarını konuşma ve karşısındaki insanı etkileyecek şekilde konuşmak gibi niteliklerinin Karşı Cinsle İlişki İhtiyacı'nın karşı cinsle beraber olma isteği, karşı cinslerin bir arada bulunduğu sosyal faaliyetlere katılma isteği, karşı cinsle ilişkiye girme isteği gibi nitelikleri neden olabilir. Ergenlik çağındaki insanlar karşı cinsten birilerinin dikkatini çekmek için bir çok değişik davranışta bulunabilirler. Çevresel, ailesel ve dinsel engellemeler ergenlerin kendilerini doğrudan ifade etmelerine engel oluşturabileceği için karşı cinsin dikkatini çekerek onlarla çeşitli aktivitelerde bulunabilmek amacıyla başvurulan yollarda biri de gösteriş olabilir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı ile Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki olumlu yönde birlikte değişim olmasının nedeni, Gösteriş Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin başkalarının üzerinde nasıl etki yapacağını merak ederek çeşitli davranışlarda bulunması, sürekli olarak başarılarından söz etmesi, başkalarının cevap veremeyeceği sorular sorması gibi niteliklerinin olması, bunların altında kendisinden başarılı öğrencileri zor durumda bırakma isteği, sonucunu düşünmeden eleştiri yapması gibi Saldırganlık ihtiyacının niteliklerini de taşıyan bir örüntünün ortaya çıkıyor olması olabilir. Tüm bunlar da kendi arkadaşlarını karşısına alarak onların kendilerini değersiz hissetmelerine neden olabilecek davranışlarda bulunabilen öğrencilerin bunu çeşitli saldırgan davranışları ile yaptıkları anlamına geliyor olabilir.

Öğrencilerin Gösteriş İhtiyacını tatmin ederken çevresindeki arkadaşlarını küçük düşürebilmeleri, arkadaşlarının sorduğu sorulara zor durumlara düşürmek ve başkalarının ilgisini üzerinde toplamak için gerekirse arkadaşlarını feda edebilme davranışlarını gösterebilmeyi istemesi Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı'nın çevresindeki biriyle çatışma yaşadığında kendini suçlama, eksikleri sürekli kendinde arama gibi davranışların ortaya çıkmasına neden olabilecek, bu da Gösteriş Psikolojik İhtiyacı ile Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı arasında negatif korelasyona neden olabilecektir. Bu durumda öğrencilerin Kendini Suçlama İhtiyacı fazlalaştıkça öğrencilerin Gösteriş İhtiyacı'nı tatmin ederken daha dikkatli davranmalarına neden olabilecektir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı ile Sebat İhtiyacı arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni; Gösteriş Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin bu ihtiyaçlarını tatmin edebilmek için, sürekli hareket halinde olmaları, şakalar yapmaları, bireysel başarılarla önem vermeleri, kendini diğerlerine gösterecek hiçbir fırsatı kaçırmamalarına karşın, Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin üzerine aldığı görevleri ne kadar zor olursa olsun

yerine getirmeyi istemeleri, bir iş üzerinde çok uzun süre düşünmeyi istemeleri, bir iş yaparken kendilerine engel olabilecek her türlü faaliyetten kaçınmaları neden olabilir. Sebati ihtiyacı içerisindeki öğrenciler Gösteriş ihtiyacı içerisindeki niteliklere uygun davranışlar sergilerken, bu faaliyetlerinin amaçlarına uygun uzun sürmesi gereken çalışmalarına engel olabileceğini düşünebilirler. İki değişken arasında gözlenen ilişkinin nedeni bu durum olabilir.

Bunun yanında, Gösteriş Psikolojik İhtiyacı içerisindeki öğrencilerin bu ihtiyaçlarını tatmin ederken çevrelerindeki arkadaşlarını kullanmaları, gösterdikleri davranışlardan dolayı onlarla iyi ilişkiler kuramamaları, ilgi merkezi olabilmek için sergiledikleri her türlü davranışın Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı'nın empatik anlayış içinde, iyi iletişim becerisine sahip, başkalarını mutlu edecek davranışlarda bulunma, başkalarına yakınlık gösterme gibi davranışlarını sergileyememelerine neden olabilir. Diğer bir deyişle; Şefkat Gösterme ihtiyacı gelişmiş bir öğrencinin başkalarını zor durumda bırakarak Gösteriş İhtiyacını tatmin etmesi daha da zor olacaktır. Böylece Şefkat Gösterme ihtiyacı arttıkça, gösteriş ihtiyacı azaltabilecektir.

Gösteriş Psikolojik İhtiyacı'nın saldırgan ve diğerlerine yönelik baskıcı davranışlar içeren niteliklerine karşın Uyarlık ve Yakınlık Psikolojik İhtiyaçları'nın başkaları ile iyi ilişkiler kurma, başkalarına iyilikler yapma, alışlagelmiş yaşam biçimlerini benimseme, vefalı olma, bir çok arkadaşına sahip olmayı isteme gibi niteliklerinin olması Gösteriş Psikolojik İhtiyacı ile Uyarlık ve Yakınlık Psikolojik İhtiyaçları arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni olarak gösterilebilir.

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı; Şefkat Gösterme ($r = .160$) ile pozitif; Başarma ($r = -.189$), Düzen ($r = -.210$), Kendini Suçlama ($r = -.151$), Özerklik ($r = -.169$), Sebati ($r = -.280$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı ile Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun pozitif olmasının nedeni, İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin başkalarından yardım bekleme, başkalarından anlayış bekleme, hastalandığı zaman diğerlerinin kendisine endişelenmesini bekleme gibi niteliklerinin olması onların aynı zamanda Şefkat Psikolojik İhtiyacı'nın arkadaşlarının yardımına koşma, sempatik davranışlar sergileme, cömert olma, başkalarının kendisine yakınlık göstermesini bekleme gibi nitelikler kazanmasında etkili olabilir. Çevresindeki insanların sorunlarını bilen öğrenciler empatik anlayış göstererek diğerlerine yardım etme konusunda daha becerili olabilecektir.

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı ile Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni, İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı'ndaki öğrencilerin sürekli olarak dışa bağımlı olma, tüm davranışlarında diğerlerinden onay bekleme, başkalarının kendisini neşelendirme gibi niteliklere sahip olması bu öğrencilerin zamanla Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı'nın her başarısızlıkta kendini değersiz hissetme, çöküntüye uğrama, kendine acı çektirme gibi kendileri hakkında olumsuz düşünceler geliştirmesi olabilir.

İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı içerisindeki öğrenciler çevrelerindeki diğerlerinden anlayış, sempati, yardım, kişisel sorunlarla ilgilenme beklentisi gibi nitelikler taşımaktadırlar. Özerklik Psikolojik İhtiyacı içerisindeki öğrenciler ise diğerlerini dikkate almadan bir yaşam benimseme, kararlarında bağımsız olma, otorite ile çatışma, çoğunluğa karşı bireysel davranış gibi nitelikler taşımaktadır. Görüldüğü gibi her iki ihtiyacın nitelikleri arasında bir zıtlık söz konusudur. Bu durum da İlgi Görme Psikolojik İhtiyacı ile Özerklik Psikolojik İhtiyacı arasında negatif korelasyon görülmesine neden olabilir. İlgi Görme Psikolojik İhtiyacını tatmin etmek isteyen bir öğrenci özerk davranma yerine İlgi

Görme Psikolojik İhtiyacının gerektirdiği nitelikleri hayatında uygulamak durumunda olacaktır.

Ayrıca, İlgili Görme Psikolojik İhtiyacı ile Sebati Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun pozitif olmasının nedeni; İlgili Görme Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin sürekli olarak çevresindeki diğerlerinin desteğine ihtiyacının olması yani tüm beklentilerinin başkalarına yönelik olması, buna karşın Sebati Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin ise kendi içinden geldiği gibi işleriyle ilgili olarak saatlerce çalışabilmesi, çalışırken rahatsız edilmekten hoşlanmamaları, işleriyle ilgilenirken diğerlerine ihtiyaç duymamaları olabilir.

Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı; Gösteriş ($r = .211$) ile pozitif; Başarma ($r = -.241$), Duygular ($r = -.304$), Düzen ($r = -.260$), Kendini Suçlama ($r = -.178$), Sebati ($r = -.318$), Şefkat Gösterme ($r = -.118$) ve Uyarlık ($r = -.214$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı ile Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni; karşı cinsle ilişkiye girmeyi isteme, karşı cinsle sosyal etkinliklerde bulunmayı isteme, karşı cins tarafından uyarılma isteği ve karşı cinsten birilerini öpme isteğinin toplumsal baskılardan, dinsel yasaklamalardan ve öğrencilerin başarılarına engel olarak görmelerinden dolayı böyle bir ihtiyaçlarının olmasının verdiği rahatsızlıktan dolayı kendini suçlama ihtiyacı içine giriyor olabilirler.

Bunun yanında, Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı'nın karşı cinsten birileri ile birlikte olma, karşı cinsten birilerini öpmek isteme, cinsellikle ilgili kitaplar okumaktan hoşlanma ve cinsel bakımdan uyarılmaktan hoşlanma gibi cinsellik ile ilgili aktivitelerde bulunma ihtiyaçları olan öğrenciler Sebati Psikolojik İhtiyacı'nın işlerini bitirebilmek için uzun sürmesi gereken çalışmalarını gerçekleştiremeyeceklerini, yoğun çalışmalarına engel

olacağını, amaçlarına ulaşmada cinsellikle ilgili ihtiyaçlarını ertelemeyi düşünerek bu iki ihtiyaçları arasında tercih yapmak zorunda kalabileceklerinden Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı ile Sebat Psikolojik İhtiyacı arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Ek olarak, Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı ile Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni, ergenlik çağındaki öğrencilerin cinsellikle ilgili ihtiyaçlarının üst düzeyde olması, sürekli olarak karşı cinsle birlikte olma isteği ve bundan dolayı Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı'nın Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacına göre daha fazla hissedilmesi olabilir. Bu bulgu Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ndeki fizyolojik ihtiyaçların psikolojik ihtiyaçlardan daha fazla hissedildiği ve fiziksel ihtiyaçların doyurulmadan sıranın diğer ihtiyaçlara geçemeyeceği iddiasına uygunluk göstermektedir.

Ayrıca, Karşı Cinsle İlişki Psikolojik İhtiyacı'nın nitelikleri arasında karşı cinsle sosyal ya da fiziksel her türlü ilişkiden söz edilirken Uyarlık Psikolojik İhtiyacı'nda ise kişinin başkalarından sürekli fikir alma, başkaları iyi bir iş yaptığında onları övme gereği duyma, geleneklere sıkı sıkıya uyma gibi niteliklerden söz edilebilir. Geleneklere aşırı bağlılık ve edilgen bir kişilik yapısına sahip öğrencilerin cinsellikle ilgili ihtiyaçlarını baskı altında tutmaları beklenirken bunları belirtmeleri beklenemez. Tüm bunlarda bu iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmesine neden olabilir.

Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı; Düzen ($r = .144$), Sebat ($r = .142$) ve Uyarlık ($r = .329$) ile pozitif; Başarma ($r = -.239$), Başatlık ($r = -.345$), Değişiklik ($r = -.192$), Gösteriş ($r = -.336$), İlgi Görme ($r = -.151$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.178$), Özerklik ($r = -.213$) ve Saldırganlık ($r = -.189$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Kendini Suçlama Psikolojik İhtiyacı'nın kendini yaptığı davranışlardan dolayı suçlu hissetme, sürekli kusuru kendinde arama, çevresindeki insanlarla çatışma yaşamaktan kaçınma, hatalarını sürekli itiraf etme gibi nitelikleri ile Özerklik Psikolojik İhtiyacı'nın kimseyi dikkate almaz tavırları, sonucunun ne olacağını düşünmeden konuşma, istediği her şeyi yapmada kendini özgür hissetme isteği gibi nitelikleri bir biriyle uyuşmamaktadır. Özerklik ihtiyacını tatmin etmek isteyen öğrenciler bir yandan bu davranışlarından bir rahatsızlık duyacak ve yaptığı davranışın kimi zaman yanlış olduğunu düşünerek yaptığından dolayı kendini suçlayabilecek, arkadaşlarına yaptıklarını itiraf etmek zorunda kalabilecektir. Bu durum iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon görülmesine neden olabilir.

Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı'nın zıt görüşlere karşı çıkmaya, başkaları hakkında düşündüklerini söyleme, başkalarını eleştirme, başkalarıyla alay etme, öç alma, başkalarını suçlama gibi niteliklerini yaşama geçiren öğrenciler yaptıkları davranışları analiz ettiklerinde doğru olmayan davranışlarının olduğunu farkına varmaları ve bunun sonucunda suçluluk hissetme, yaptıklarından dolayı acı çekme, bireyler arası çatışmalardan kaçınma, hatalarını itiraf etme gibi davranışları göstereceklerdir. Bu da her iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmesine neden olabilecektir.

Özerklik Psikolojik İhtiyacı; Başatlık ($r = .100$), Değişiklik ($r = .132$) ve Saldırganlık ($r = .276$), ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Düzen ($r = -.230$), İlgi Görme ($r = -.169$), Kendini Suçlama ($r = -.213$), Saldırganlık ($r = -.276$), Sebat ($r = -.180$), Uyarlık ($r = -.271$) ve Yakınlık ($r = -.166$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Özerklik Psikolojik İhtiyacı ile Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun pozitif olmasının nedeni, Özerklik Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin istedikleri gibi yaşama isteği, düşüncelerini açıkça söyleme isteği, bağımsız davranışlar

gösterme isteği, geleneklere bağlı yaşamayı istememe, işlerini istediği zaman yapma, topluma zıt düşen fikirlere sahip olma gibi nitelikleri vardır. Tüm bu nitelikleri yaşama geçirmek isteyen bir birey düzenle çatışmaya girecektir. Birey düzenle girilen bu çatışmada galip gelebilmek için düşüncelerinden ödün vermeyerek, başkalarını eleştirerek, başkalarını suçlayarak Saldırganlık ihtiyacının niteliklerini sergileyecektir. Bunlardan dolayı bu iki ihtiyaç arasında pozitif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Özerklik Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler, bir yere istediği zaman gidip gelme, düşüncelerini açıkça söylemeyi isteme, kararlarında bağımsız olma, geleneklere uymama, başkalarının ne düşüneceğini düşünmeden bencilce davranışlar sergilerler. Buna karşın Yakınlık Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler arkadaşlarına vefalı olma, dostları için bir şeyler yapma, yeni insanlarla tanışma, bir şeyler paylaşma gibi davranışlar yaparak bu ihtiyaçlarını tatmin etmeyi tercih ederler. Bu durum da her iki psikolojik ihtiyacın niteliklerinin bir biriyle farklılaştığını, öğrencilerin amaçlarının farklılaştığını göstermektedir. Bu da her iki ihtiyaç açısından negatif korelasyon gözlenmesine neden olmuş olabilir.

Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı; Başatlık ($r = .200$), Gösteriş ($r = .214$) ve Özerklik ($r = .276$) ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Düzen ($r = -.287$), Kendini Suçlama ($r = -.189$), Sebat ($r = -.239$), Uyarlık ($r = -.362$), Yakınlık ($r = -.178$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Saldırganlık Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin bu ihtiyaçlarını tatmin etmek için zıt düşüncelere karşı çıkma, herkes içinde başkalarını suçlama, kendisine kötü davranıldığı zaman öç almayı isteme, başkalarını hatalarından dolayı hor görme, gazetelerde cinayet ve vahşet içerikli haberler okuma gibi davranışları sergilemeleri onların bir çok zamanını alacak ve Sebat İhtiyacı'nı tatmin edecek işlerine yoğun çalışma, üzerine aldığı işleri

başarıyla çalışma, elindeki işleri bitirmeden diğerine başlamamak gibi davranışları sergileyebilecek zaman bulamayabilecektir. Bu durum öğrencide bir tercihte bulunma durumu yaratacaktır. Geleceği ve dersleri için yoğun çalışma döneminde olan, çeşitli sınavlara hazırlanan öğrenciler sebat ihtiyacını tatmin etmek isteyeceklerdir. Böylece Sebat Psikolojik İhtiyacı arttıkça Saldırganlık ihtiyacında bir düşme gözlenecek ve ya bu durumun tam tersi söz konusu olabilecektir.

Benzer şekilde, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı Saldırganlık ihtiyacı olan bireyden Yakınlık ve Uyarlık Psikolojik İhtiyaçları'nın diğerlerine yardım etme, vefalı olma, kuvvetli dostluklar kurma, başkalarının fikrini sorma, başkalarını övme, geleneklere uyma gibi davranışlar beklenemez. Bu ihtiyaçların nitelikleri arasındaki farklılaşmadan dolayı negatif korelasyon gözlemlenmiş olabilir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı; Başarı ($r = .159$), Düzen ($r = .430$), Kendini Suçlama ($r = .142$), Uyarlık ($r = .282$) ile pozitif; Duygular ($r = -.166$), Gösteriş ($r = -.296$), Sebat ($r = -.280$), Karşı Cinsle İlişki ($r = -.318$), Özerklik ($r = -.180$), Saldırganlık ($r = -.239$), Şefkat Gösterme ($r = -.221$) ve Yakınlık ($r = -.231$) ile negatif korelasyon göstermektedir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler işlerini bitirinceye kadar üzerinde çalışma, bir problemle ilgili olarak uzun süre çalışmayı istemeleri, işleri ile ilgili engellenmekten hoşlanmama, bir işi bitirmeden diğerine başlamama gibi davranışlar göstermesi, bu öğrencinin çevresinde gelişen olaylarla ilgili yorum yapma, bu olayları değiştirmesi, bir konuda liderlik yapmasına engel olabilir. Böylece öğrenciler, gelişen olaylara ilgisiz kalacakları için başkalarının fikirlerini kabul ederek, başkalarının liderliğini kabul ederek, geleneklere aykırı bulduğu davranışları göstermeyerek ve kararları başkalarına bırakarak

Uyarlık Psikolojik İhtiyacı'nın davranışlarını göstereceklerdir. Bunlardan dolayı bu iki ihtiyaç arasında pozitif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrenci bu ihtiyacını tatmin etmek için zamanın büyük bir kısmını çalışmalarına ayırarak kendisini işlerinin bir parçası olarak görecektir, işleri üzerinde çalışırken diğer işlerle meşgul olmayacaktır. Tüm bunlar öğrencinin önceden hazırlanmış bir programa göre çalışmasını gerektireceğinden bu tür ihtiyacı olan öğrencilerin Özerklik Psikolojik İhtiyacı'nı tatmin etmek için gereken bir yere istediği zaman gidip gelme, geleneklere uymama, kendini özgür hissetme, çoğunluğa uymaktan kaçınma, otorite ile çatışma halinde olma gibi davranışı gösterme konusunda zayıf olabileceğinden bu iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler işleri üzerinde yoğun çalışmakla, sorumluluklarını yerine getirebilmek için gerekli tüm fedakarlıklarda bulunmakla, çözümlenemeyecekmiş gibi duran problemlerle uğraşmakla zamanlarının çoğunu harcayacakları için Saldırganlık İhtiyacını tatmin edecek diğerleriyle çatışma durumunda olma, herkesin önünde arkadaşlarını eleştirme, hata yaptığı zaman başkalarını suçlama, diğerlerini hor görme gibi davranışları sergileyemeyeceklerdir. Bu durum tam tersi şekilde de gerçekleşebilir. Diğer bir deyişle sürekli gerginlik yaşayan, diğerleri ile çatışan bir kişinin sebat ihtiyacının niteliği olan zamanının çoğunu problem çözmeye ayırması olasılığı azalır. Bu nedenlerden dolayı bu iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı ile Şefkat Psikolojik İhtiyacı arasındaki korelasyonun negatif olmasının nedeni, Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin zamanlarının büyük bir kısmını çalışma ortamında yalnız başına geçirmeyi tercih etmeleri, boş zamanlarında da karşılaştıkları problemlerini düşünmek istedikleri için başkaları tarafından engellenmeyi

istememeleri diğer bir değişle kendilerine engel olacak sosyal ortamlardan kaçınmaları, buna karşın Şefkat Gösterme Psikolojik İhtiyacı'nın arkadaşları ve dostlarına yardım etmeyi isteme, insanların problemlerini anlamak için onlara zaman ayırma isteği, başkaları için iyilikler yapmayı isteme gibi niteliklerinin olması olabilir.

Sebat Psikolojik İhtiyacı olan öğrencilerin zamanlarının büyük bir kısmını yalnız başlarına bir laboratuarda veya çalışma odasında çalışmaya ayırmayı gerektirdiğinden yani yalnız kalmayı tercih etmelerinden dolayı bu kişilerin aynı zamanda Yakınlık Psikolojik İhtiyacı'nın gerektirdiği arkadaşlarına ve dostlarına zaman ayırma, dostları için fedakarlıkta bulunma, yeni ve çok arkadaş edinmeye çalışma gibi davranışları göstermesi beklenemez. Öğrencilerin bu nitelikleri bir birinden farklı ihtiyaçlardan birinin daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu nedenle bu iki ihtiyaç arasında negatif korelasyon gözlenmiş olabilir.

V. 4. Psikolojik İhtiyaçların Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi Puanlarını

Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu:

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi puanlarına ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonucunda tek bir regresyon modeli elde edilmiştir. Düzen Psikolojik İhtiyacı için korelasyon katsayısının $R = .12$ olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, Düzen Psikolojik İhtiyacı Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi varyansının % 3'ünü yordamaktadır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Connolly (1989) tarafından "Sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerileri gösterebilmek" olarak tanımlanmıştır.

Düzen Psikolojik İhtiyacı ise Murray (1959) tarafından “işini temiz, düzenli ve organize edilmiş olarak yapma, güç bir işe başlamadan önce plan yapma, düzenli şeylere sahip olma, bir seyahate çıkmadan önce ayrıntılı plan yapma, bir işi ayrıntıları ile organize etme, mektup ve kağıtları belli bir sisteme göre saklama, yemekleri düzenli ve kararlaştırılan saatlerde yeme, her şeyi ayarlanmış ve düzenlenmiş bir yaşamı değişiklik olmadan sürdürmeyi istemek” (Akt: Kuzgun, 1986) olarak tanımlanmıştır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi, yaşamın ilk yıllarından itibaren ailenin, arkadaşlarının ve öğretmenlerinin etkisiyle gelişmektedir. Yetkinlik beklentisinin yüksek olması veya düşük olması o kişinin yaşadığı deneyimlerindeki başarıları veya başarısızlıkları, olumlu veya olumsuz geri bildirimleri, fiziksel yeterlilikleri veya yetersizlikleri tarafından belirlenir. Bir psikolojik örüntü olarak karşımıza çıkan Sosyal Yetkinlik Beklentisi'nin diğer davranışlardan bağımsız olması beklenmemelidir. Jenkins, Goodness ve Buhmester (2002) düşük yetkinlik beklentisi algısının depresyonla ilişkili olduğunu gözlemlemişlerdir ve Matsushima ve Shioma (2003) Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve stres arasında negatif ilişki bulmuşlardır. İnsanların bir çok davranışında güdüleyici rol oynayan psikolojik ihtiyaçların Sosyal Yetkinlik Beklentisi düzeyi üzerinde etkili olması doğal bir süreçtir. Düzen Psikolojik İhtiyacı olan öğrenciler bu ihtiyaçlarını tatmin edebilmek için işlerini temiz yapma, düzenli organize işler yapma, düzenli ilişkiler geliştirme, her konuda planlı davranma gibi davranışlarda bulunurlar. Bu davranışları sergilenirken kazanılabilecek başarılar, alınabilecek olumlu geri bildirimler ve iş yapma konusunda gelişebilecek çeşitli fiziksel yeterlilikler öğrencilerin bu davranışlarını tekrarlayarak pekiştirmelerine neden olabilir. Yaşamın ilk yıllarından itibaren böyle yaşantılar geçiren öğrencilerin benlik saygısı düzeyi yükselebilecek, kendilerine

duydıkları güven artacaktır, yeni işlere başlamak için kendilerini harekete geçirebileceklerdir.

Atılğan olabilmek, yeni insanlarla tanışabilmek, başlattığı ilişkilerini sürdürebilmek, insanlarla paylaşımda bulunabilmek gibi davranışlar gösterebilmek, yaşamın ilk yıllarından itibaren gelişim göstermektedir. Düzen Psikolojik İhtiyacı ile başarılı veya başarısız deneyimler sahibi, olumlu ve olumsuz geri bildirim almış ve fiziksel olarak ilerlemiş veya geri kalmış bir ergenin buna bağlı olarak da bir Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi geliştirmesi beklenebilir. Ayrıca lise çağlarında düzen ihtiyacına bağlı ihtiyaçlarını gideren ergenlerin çevreleri tarafından başarılı olarak algılanmalarından dolayı ailelerinin, öğretmenlerinin, yaşlılarının ve çevrelerindeki bir çok kişinin dikkatini çekeceklerdir. Bu kişiler ile girilebilecek olumlu iletişimlerin onların yeni ilişkilere girebilmeleri, yeni ilişkiler başlatabilmeleri ve yardım alıp verebilme davranışını gösterebilmelerini pekiştirebilir.

VI. BÖLÜM

VARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bulguların genel bir özeti verilmiştir. Daha sonra bulgular doğrultusunda, okulların rehberlik servislerinde çalışan psikolojik danışmanlara, okul yöneticilerine, sosyal çalışmacılara ve öğrenci ailelerine Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin yükseltilmesi ve Psikolojik İhtiyaçların tatmin edilmesine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Bunun yanında, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi ve Psikolojik İhtiyaçlar ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutabileceği düşünülen önerilere de yer verilmiştir.

1- Araştırma bulguları, lise türlerine göre Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin farklılaştığını göstermektedir. Başka bir deyişle, araştırma sonucunda ortaya çıkan bu farklılaşma, okulların öğrenci profillerinin, amaçlarının ve yetiştirdikleri öğrencilerin bir birinden farklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyi açısından Anadolu Lisesi ile Endüstri Meslek Lisesi, Fen Lisesi ve Genel Lise öğrencileri arasında gözlenen bu farkın Anadolu Lisesi öğrencileri lehine daha yüksek olduğu görülmektedir.

2- Bulgular, farklı liselerde okumakta olan öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçlarının farklılaştığını göstermektedir. Ortaya çıkan bu farklılaşma, bu okullarda eğitime devam eden öğrencilerin kültürel yapılarının farklı olması, başarı durumlarının farklı olması, eğitim programlarının farklı olması, önceliklerinin ve amaçlarının farklı olmasından kaynaklanabilir.

3- Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri ile Düzen, Sebat ve Uyarlık Psikolojik İhtiyaçları arasında negatif korelasyon görülmektedir. Düzen, Sebat ve Uyarlık Psikolojik İhtiyacı arttıkça Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyinin düşmektedir.

4- Diğer bir bulguya göre ise psikolojik ihtiyaçların niteliklerine göre diğer psikolojik ihtiyaçlar ile pozitif ya da negatif korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Bir başka ifade ile bir ihtiyacın bireylerde yalnız başına görülmeği, ihtiyacın yapısına göre diğer bir ihtiyaçla birlikte değiştiği söylenebilir.

5- Araştırma bulguları, 15 farklı Psikolojik İhtiyaçtan yalnız Düzen Psikolojik İhtiyacının Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini yordadığını göstermektedir.

Farklı okulların öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Düzeyindeki farkın hangi nedenlerden kaynaklandığı araştırılabilir. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düşük okulların yöneticileri ve psikolojik danışmanları bu durumu gözönüne alarak çeşitli sosyal faaliyetler gerçekleştirebilirler. Sosyal Yetkinlik Düzeyinin cinsiyete göre değişip değişmediği araştırılabilir.

Okullar arasında Psikolojik İhtiyaçlar açısından bulunan farklılaşmanın nedenleri gelecek araştırmalarla ortaya çıkartılabilir. Okullarda öğrencilerin bazı psikolojik ihtiyaçlarını giderebilecekleri faaliyetler yapılabilir. Psikolojik İhtiyaçların cinsiyete, sınıf farkına, göre değişip değişmediği araştırılabilir. Araştırmada Psikolojik İhtiyaçları belirlemek için kullanılan

Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yeniden yapılabilir. Ölçeğin uzun olması ve bu nedenle öğrencilerin cevaplarırken sorun yaşamalarından dolayı yeni ve daha kısa bir psikolojik ihtiyaçlar ölçeği geliştirilebilir.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi'nin diğer psikolojik boyutları, sosyo-ekonomik düzey, anne-babanın eğitim durumu ve kültürel değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.

Ayrıca, karmaşık bir yapı olan Sosyal Yetkinlik Düzeyini yordayabilecek sosyal kaygı, kişilerarası iletişim sosyo-ekonomik düzey, anne-babanın eğitim durumu ve kültürel değişkenler araştırılabilir.

Bunun yanında, okul rehberlik hizmetlerinde çalışan psikolojik danışmanlar, çeşitli psikolojik danışma çalışmaları ile Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilere yönelik faaliyetlerde bulunabilirler.

KAYNAKÇA

Alfassi, Miriam (1998). "The Efficacy of Reciprocal in Fostering Reading Comprehension in High School Students in Remedial Reading Classes". *American Educational Research Journal*, 35, 309-341.

Aslan, A. Rıza (1986). "Yaratıcı Bireylerin Psikolojik İhtiyaçları". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Atkinson, L., R. Atkinson, C. R. ve Hilgard, R., E. (1995). *Psikolojiye Giriş*, (Çev: Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz). Sosyal Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Serpil (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer: Yönetim Planlaması Geliştirilmesi Sorunları*. Episol Yayınları, İstanbul.

Bandura, Albert (1989). "Regulation of Cognitive Process Through Perceived Self-efficacy". *Developmental Psychology*. 25 (5), 729-735.

Bandura, Albert (1986). *Social Foundation of Thought and Action: A Social Theory*. Englewood Cliffs, Nj: Prentice Hall.

Bandura, Albert (1981). *Self-referent Thought: A Developmental Analysis of Self-efficacy*. *Social Cognitive Development*. Cambridge University Press.

Bandura, Albert (1979a). "Cognitive Processes Mediating Behavioral Change". *Journal of Personality and Social Psychology*. 35 (2), 152-129.

Bandura, Albert (1979b). "Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change". *Psychological Review*. 84 (2), 191-215.

Bandura, Albert (1984). "Recycling Misconceptions of Perceived Self-Efficacy". *Cognitive Theory ve Research*. 8 (4), 231-255.

Bandura, Albert (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, N. J. Prentice Hall.

Bandura, Albert (1982). "Self-efficacy Mechanizm in Human Agency", *American Psychologist*, V(37), 122-147.

Bandura, Albert (1993). "Perceived Self-efficacy in Cognitive Theory". *American Psychologist*, 44, (9), 1175-1184.

Bandura, Albert, Barbaranelli, Claudio, Caprara, Gian, Vittorio ve Pastorelli, Claudio (2001). "Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic fonctioning". *Child Development*, 76, 1206-1222.

Başaran, İbrahim, Ethem (1982). *Örgütsel Davranış*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Ankara.

Baymur, Feriha (1985). *Genel Psikoloji*. VII. Baskı, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Beceren, Eray (2004). <http://www.candost.org/bilimselmakaleler/duygusalzeka.htm>.
04.04.2004.

Bezjack, J. E. , J. W. Lee (1990). "Relationship of Self-efficacy and Locus of Control Construct in Predicting College- Students Physical- Fitness Behaviors". *Perceptual and Motor Skills*. 71 (82), 499-508.

Bıkmaz, Fatma, Hazır (2004). "Öz Yeterlilik İnançları", *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. (Editörler: Yıldız Kuzgun, Derya Deryakulu). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bilge, Filiz (1990). "Sporcuların Psikolojik İhtiyaçları" Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bilgin, Mehmet (1996). "Grup Rehberliğinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.. Adana.

- Blake, Teri R., Rust, James O. (2000). "Self-esteem and Self-efficacy of College Students With Disabilities". *College Student Journal*. V (36), Issue 2, p.214
- Brow, I. ve Inouge, D. K. (1978). "Learned Helplessness Though Modeling: The Rol of Perceived Similarity in Competence" *Journal and Pesonality and Social Psychology*, V (36), 900-908.
- Bryant, Fred. B., Veroff, J. (1982). "The Sctructure of Psychological Well-Being: A Sociohistorical Analisis". *Journal of Social Psychology*, 43, 543-673.
- Colleman, K. Priscilla (2003). "Perception of Parent-Child Attachment, Social Self-Efficacy, and Peer Relationships in Middle Childhood." *Human Development and Family Studies*, 12, 351-368. www.interscience.wiley.com.
- Connolly, Jennifer (1989). "Social Self-efficacy in Adolecence: Relations with Self-concept, Social- adjusment and Mental Health". *Canadian Jurnal of Behavior Science Review*, 21 (3), 258-269.
- Corroran, Kathleen, O'Connell ve Brent, Mallinckrodt (2000). "Adult Attachment, Self-efficacy, Perspective Taking, and Conflict Resolution". *Journal of Counselling and Development*. 78, (4), 473.

Croy, M. Ann (1986) "The Relationship Between Achievement Motivation and Socioeconomic Status Among Famous Athletes and Non-Athletes". *Dissertation Abstracts Online*, 15.Nisan. 2003.

Darley, J. M., Gluckberg, S., Kinchla, R. (1991). *Psychology*. Englewood Cliffs, NJ: Pentice-Hall.

Delgado, Juan (1981). "Personal Adjustment". *Psychology of Everyday Life*.

David, Biebel, Veroff, Joseph (1992). *Motivation: A Study of Action*. A Division of Woodsworth Publishing Company, California.

Dilekman, Mücahit (1986). "Lise Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaçları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Edwards, Allen (1959). *Edwards Personal Preference Schedule*. The Psychological Corporation, New York.

England, Bozarth (1985). *Personality Theories: An Introduction*. Houghton Nifflin Company. Boston

Ergin, T. (1993). "Öğretmenlerin Psikolojik Gereksinimleri". İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Erden, Münire., Akman, Yasemin (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Arkadaş Yayınevi, Onuncu Basım, Ankara.

Eysenck, H. P., Arnold, W., Meili, R. (1978). *Encyclopedia of Psychology*. Collins, Fontana.

Forman, Bruce, Rorman Susan (1979). "Irrational Beliefs and Psychological Needs". *Journal Of Personality Assessment*. 43, 6:633-636.

George, Narrow (2003). "Maslow's Hierarchy of Needs". www. Connect. Net. Georgen.maslow.htm. jul/2003.

Gresham, F. M. (1984). "Social Skills and Self-efficacy for Expectational Children". *Expectational Children*, 51 (3), 158-269.

Göka, Erol (2002). "Davranışlarımızın Yeni Sorumlusu: Genetik Yapımız mı?" Genbilim ve Sağlığımız. 12.03.2004. www.genetikbilim.com.

Gündüz, K. (1986). "Sınıf Ortamında Birbirini Çeken Bireylerin Psikolojik İhtiyaç Benzerlikleri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gürcan, F. (1991). "Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerle Normal Ergenlerin Psikolojik İhtiyaç Örüntülerinin Karşılaştırılması" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adli Tıp Enstitüsü, Ankara.

Gresham, Frank M., Evans, Sally., Elliott, Stephen N. (1988). "Self-efficacy Differences Among Mildly Handicapped, Gifted, and Nonhandicapped Students". *Journal of Special Education*. V. (22), 2.

Hall, Calvin ve diğerleri (1985). *Introduction to Theories of Personality*. John Wiley and Sons, New York.

Holden, Garry (1991). "The relationship of self-efficacy appraisals to subsequent health-related outcomes:A meta-analiss". *Social Work. Health Care*, 16: 53-93.

Huitt, William, G. (2003). "Alderferderin Motivasyonel İhtiyaçlar Hiyerarşisi".

www.huitt.w.g.net.

Innes, J. Micheal. , Charles, Thomas (1989). "Attributional Stle, Self-efficacy and Social Avodiance an Inhibition Among Secondary School Students". *Personality and Individual Differences*, 10 (7), 757-762.

Jenkins, Sharon Rae, Goodness, Kelly, Buhrmester, Duane (2002). "Gender Differences in Early Adolescents' Relationship Qualities, Self-efficacy, and Depression Symptoms". *Journal of Adolescents*, V (22), 3, p277-33).

Jones, Richard, Nelson (1995). Danışma Psikolojisi Kuramları, (Çev: Füsün Akkoyun, Veli Duyan, Süleymen Doğan, Berrin Eylen, Fidan Korkut), TDFO Ltd. Şti. Ankara

Jungmeen, Kim., Dante, Cicchetti (2003). "Social Self-efficacy and Behavior Problems in Maltreated and Nonmaltreated Children". *Journal of Clinical Child And Adolescent Psychology*, V (32), 1, p 106-12.

Kaner, Sema (1981). "Psikolog ve Çocuk Doktorlarının Gereksinmelerinin Dürtüleri". Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kaner, Sema (1994). "Polis Akademisi ve Eğitim Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gereksinim Örüntüleri". *II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, 36-42, Ankara

Kazancı, Osman (1989). *Eğitim Psikolojisi*. Kazancı Matbaacılık. Ankara.

Kılıççı, Yadigar (1989). *Okulda Ruh Sağlığı*. Şafak Ofset Tipo Matbaa, Ankara.

Kuzgun, Yıldız (1989). *Edwards Kişisel Tercih Envanteri El Kitabı*. Meteksan , Ankara

Kuzgun, Yıldız (2000). *Meslek Danışmanlığı, Uygulamalar Kuramlar*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Larson, Lisa M., Suzuki, L. Akiko, Gillespie, Kathleen N., Potenza, Massima, T., Bechtel, Christine. ve Toulouse, A. (1992). "Developmental and Validation of the Counseling self-estimate Inventory". *Journal of Counseling Psychology*, 39, 105-120.

Lee, Kwan Min (2000). "MUD and Self-efficacy". *Educational Media International*, V (37), 3, p.177-7.

Lent, R., Hackett, G. (1987). "Career Self-efficacy: Empirical Status and Future Direction". *Journal of Vocational Behavior*, 30, 347-382.

Matsuma, Rumi., Shiomi, Kunio (2003). "Social Self-efficacy and İnterpersonal Stress in Adolescence". *Social Behavior and Personality: An İnternational Journal*, V (31), p 323-332.

Morgan, T. Clifford (1984). *Psikolojiye Giriş* (Çev: Hüsnü Arıcı ve Arkadaşları). Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Morris, Charles H. (1991). *Understanding Psychology (Psikolojiyi Anlamak: Psikolojiye Giriş*, Çeviri Edit: H. Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl (2002). Türk Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara.

Muuss, E. Rolf (1996). *Theories Adolescence*. The Mc Graw Hill Companies Inc. New York.

Nazlı, Serap (1993). "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaçları ile Mesleki İlgili Alanları Arasındaki İlişki". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.. Malatya.

Neher, Andrew (1991). "Maslow's Theory of Motivatio: A Critique". *Journal of Humanistic Psychology*, 3,81-112

Nittono, Hiroshi (1997). "Personality Needs and Short Term Memory" *Psychological Reports*. V 81, 19-24.

Oksal, Ali (1986). *Davranışlarımızın Kaynakları. Davranış Bilimleri: 1* Ankara: Anadolu Üniversitesi, Yayınları, No: 144.

Özyürek, Ragıp (1995). "Fen Bilimleri Alanlarını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçeneği Zenginliği ve Üniversite Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ç. U. Eğitim Fakültesi, Adana.

Pajers, Frank (2002). "Gender and Perceived Self-Efficacy in Self-Regulated Learning". *Theory Into Practice*, 41(2), 116-125.

Pajares, Frank (1997). Current Direction in Self-Efficacy Research. In M. Maehr and P. R. Pintrich (Eds.), *Advances in Motivation and Achievement*. (Vol. 10, p.1-49). Greenwich, CT: JAI Press.

Pajares, Frank (1996). *Current Directions in Self-Efficacy Research*. American Educational Research Association. N.Y.

Pajares, Frank (2002). "Overview of Social Cognitive Theory on of Self-Efficacy". www.emory.edu/education. 16.11.2003.

Pajares, Frank. ve Miller, M. D. (1994). "The Role of Self-Efficacy and self-Concept Beliefs in Mathematical Problem Solving: A Path Analysis." *Journal of Educational Psychology*, 86. 193-203.

Powell, F. Neff, ve Thorson, J. Todd (1996). "Women, Aging and Sense of Humor". *International Journal of Human Research*, Vol 9(2), 166-168.

Ridgway, L. Rozanne. , Sharpley, Christopher F. (1990). "Multiple Measures for The Prediction of Counselor Trainee Effectiveness". *Conaction Journal of Counseling*. 24 (3), 165-177.

Selçuk, Ziya (1995). *Eğitim Psikolojisi*. Atlas Kitapevi. 4. Baskı. Ankara.

Senemoğlu, Nuray (1997). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Spot Matbaacılık, Ankara.

Sexton, Thomas L., Bruce. W. Tuckman (1991). "Self-beliefs and Behavior. The Role of Self-efficacy and Outcome Expectation Overtime". *Personality and Individual Differences*. 12 (7), 725-736.

Shelton, S. Hollon (1990). "Developing the Construct of General Self-Efficacy". *Psychological Reports*. 66 (3), 987-944.

Schunk, Dale, H. (1986). *Creative Productivity and Self-efficacy in Gifted Children*. Reports. Luisiana.

Schunk, Dale, H. (1989a). "Self-efficacy and Cognitive Achievement Implications for Students with Learning problems". *Journal of Learning Disabilities*. 22 (1), 14-22.

Schunk, Dale, H., Gunn, Thomas. P. (1986). "Self-Efficacy and Skill Development Influence of Task Strategies and Attributions". *Journal and Educational Research*. 79 (4), 238-244.

Schunk, Dale, H. (1986). *Learning Theories: An Educational Perspective*. 2nd. Ed. Columbus, OH: Merrill.

Schunk Dale, H. (1983a). "Developing Children's Self-Efficacy and Skills: The Roles of Social Comparative Information and Goal Setting" *Contemporary Education Psychology*, 8, 76-86.

Schunk, Dale, H. (1982). "Verbal self regulation as a facilitator of children's achievement and efficacy". *Human Learning*, 1, 265-277.

Schunk, Dale, H., Hanson, Allen, R. (1985). "Peer Models: Influence on Children Self-Efficacy and Achievement". *Journal of Educational Psychology*, 77, 313-322.

Strecker, V. J., B. M. De Vellis., M. H. Becker., I. M. Rosenstok (1986). "The Role of Self-efficacy in Achieving Health Behavior Change". *Education Quarterly*, 13 (1), 73-91.

Tagigasaki, T. ve Fijimura Kuraihiro (1997). "Personal Preference of Japanese Female Nursing Student". *Psychological Reports*, Vol 8, 1235-1238.

Thorson, James (1992). "Another Look At Pastoral Candidates Personality Tradis." *Journal of Psychology and Theology*. Vol 20 (1), 47-50.

Uysal, Şefik (1970). *Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri*. Ankara: Yeniden Matbaası.

Washington, Olivia (1999). "Effects of Cognitive and Experimental Group Therapy on Self-efficacy and Perceptions of Employability of Chemically Dependent Women". *Issues in Mental Health Nursing*. V (20), p 181-199.

Wells, Michael (1990). "Gender Differences in the Personality Variables of Needs for Achievement and Need for Affiliation: A New Approach to Measurement" *Dissertation Abstracts Online*. 07.01.2004.

www.newsearch.oclc.org.metalib.bc.edu.com.

Woolfolk, Anita, Hoy (1980). *Educational Psychology*. Allyn and Bacon, Needham Heights.

Wheeler, John, Archibold., Gary, W. Ladd (1982). "Assesment of Children's Self-efficacy for Social Interaction With Peers". *Developmental Psychology*. 18 (7), 795-805.

Yaşar, İdris (1993). "Hemşirelik Öğrencileri ve Hemşirelerin Psikolojik İhtiyaçları ve Empati Düzeyleri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yıldız, Ahmet (2002). "1982 Yılına Kadar Varolan Psikolojik Danışma Kuramları" Eğitimde Danışmanlık Sitesi. www.rehberlik.s5.com. 12.02.2004

Yücel, H. Ayşe (1995). "Ankara Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Psikolojik Danışma Servisine Başvuran Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zeldin, L. Amy., Pajares Frank (1997). *Against the Odds Self-Efficacy Beliefs of Women With Math-related Career*. Paper Preseted of the Amerikan Educational Research Association, Chicago.

Zeldin, L. Amy., Pajares, Frank (2000). "Against the odds: Self-efficacy beliefs of women in methematical, scientific and tecnolojical careers." *American Educational Research Journal*, 37, 215-246.

Zimmerman, B. Joseph., Pans, M. M. (1990). "Student Differences in Self Regulated Learning Relating Grade, Sex and Giftedness to Self-Efficacy And Strategy Use". *Journal and Educational Psychology*. 82 (1), 51-59.

Zunker, G. Vernon (1989). *Career Counselig: Applied Concept of Life Planning*. Brooks/Cole Publishing Company. California.

EKLER

EK-1 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Yönergesi ve Madde Örnekleri:

SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçeğin amacı, sizin sosyal ilişkilere girmeden önce, sosyal ilişkilere girip giremeyeceğinize ilişkin düşüncelerinizi incelemektir. Ölçeği cevaplarken cümlelerde yazan davranışları daha önce hiç yapmamış olabilirsiniz. Sizden istenilen acaba o davranışı yapabilir misiniz? Bu davranışı yapacağınıza ne kadar güveniyorsunuz? Sorularına cevap vermenizdir.

Bu ölçekte 40 cümle bulunmaktadır. Bütün cümleleri atlamadan okuyunuz ve acele etmeden hepsini dürüstçe cevaplayınız.

Her cümlenin karşısında bulunan “HERZAMAN”, “SIKSIK”, “BAZEN”, “ARADA SIRADA”, “HİÇBİR ZAMAN”, seçeneklerine ait parantezlerden birinin içini karalayarak işaretleyiniz. Her cümle için bir cevap veriniz. Aynı cümle için birden fazla cevap vermeyiniz.

Örnek;

Arada Hiçbir

Her zaman Sık sık Bazen Sırada Zaman

1-Arkadaşıma onu sevdiğimi söylerim, (X) () () () ()

biçiminde cevaplayacaksınız.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği madde örnekleri:

1-Beğendiğim birine güzel göründüğünü söylerim.	()	()	()	()	()
5-Öğrendiğim bir konu hakkında başkalarının düşüncelerini öğrenmek isterim.	()	()	()	()	()
8-Büfede içecek almaya çalışan	()	()	()	()	()

- arkadaşıma yardımcı olurum.
- 11-Katıldığım ilginç bir yaşantımı arkadaş grubumla paylaşmak isterim.
- 17-Başlamış bir sohbeti devam ettiririm.
- 20-Okullar arası spor karşılaşmaları için okulumuza gelen öğrencilere yardımcı olmak isterim.
- 24-Okulun çıkış saatinde öğrencilerin caddeden geçmesi için trafiği idare ederim.
- 30-Sınav için arkadaşşıma yardım ederim.
- 33-Sınıfta arkadaşşıma şiir okurum.
- 35-Okul çıkışı eve öğretmenimle birlikte giderim.

EK-2 Edward Kişisel Tercih Envanterinin Yönergesi ve Madde Örnekleri

EDWARDS KİŞİSEL TERCİH ENVANTERİ

Hazırlayan

Çeviren

A. Edwards

Yıldız Kuzgun

Bu envanter bir kimsenin çeşitli gereksinmelerinin görelî durumunu (önem sırasını) saptamak amacı ile hazırlanmıştır. Envanterde 225 madde vardır. Her madde bir ifade çiftinden oluşmuştur. Sizden istenen, ifade çiftlerinden size uygun olanı seçmeniz ve cevap kağıdında ilgili harfi yuvarlak içine almanızdır. Cevaplamanın nasıl yapılacağını, birinci maddeyi birlikte yaparak görelim.

1. A) Sıkıntıda oldukları zaman dostlarıma yardım etmek isterim.
- B) Üzerime aldığım işi elimden geldiği kadar en iyi biçimde yapmaya çalışırım.

Yukarıdaki ifade çiftinden, A şıkkı sizi B şıkkından daha iyi anlatıyorsa, yani size daha uygunsa A harfinin, B şıkkı uygunsa B harfinin etrafına bir yuvarlak çizersiniz.

Bazen her iki ifade de size aynı derecede uygun gelebilir ya da ikisi de uygun olmaya bilir. Böyle durumlarda da en çok uygun olanı seçmeye çalışınız. Mümkün olduğu kadar çabuk ve içinizden geldiği biçimde cevaplamaya gayret ediniz.

1. A) Sıkıntıda oldukları zaman dostlarıma yardım etmek isterim.
- B) Üzerime aldığım işi elimden geldiği kadar en iyi biçimde yapmaya çalışırım.
3. A) Toplantılarda eğlenceli hikayeler ve fıkralar anlatmak isterim.
- B) Ünlü bir roman ya da piyes yazmak isterim.

6. A) Başka insanlara zor gelen problem ve bilmeceleri çözmekten hoşlanırım.
B) Bulduğum kurumlarda yönergeleri izleyip, benden bekleneni iyi bir biçimde yapmak isterim.
7. A) Günlük işlerimde yenilik ve değişiklik görmek isterim.
B) Üstlerimin iyi bir iş yaptıklarına inandığım zaman bunu onlara söylemek isterim.
8. A) Üzerime aldığım işin ayrıntılarını planlamak ve işi düzene koymaktan hoşlanırım.
B) Bulduğum kurumlarda yönergeleri izleyip benden bekleneni iyi bir biçimde yapmak
17. A) Adetlere uymak ve saygı duyduğum kimselerin geleneklere aykırı saydığı işleri yapmaktan kaçınmak isterim.
B) Başarılarım hakkında konuşmaktan hoşlanırım.
20. A) Otorite durumunda olan kimseleri eleştirmekten hoşlanırım.
B) Başkalarının genellikle anlamını bilmedikleri sözcükleri kullanmaktan hoşlanırım.
21. A) Başkalarınca beceri ve gayret isteyen işler olarak bilinen işleri başarmak isterim.
B) İşe (okula) istediğim gibi gidip gelmek isterim.
22. A) Hayran olduğum bir kimseyi övmek isterim.
B) İstedikimi yapmakta kendimi özgür hissetmek isterim.
43. A) Mektuplarımı, makbuzlarımı ve diğer kağıtlarımı düzgünce sıraya konmuş ve bir sisteme göre dosyalanmış olarak saklamaktan hoşlanırım.
B) Bulduğum gruplarda ya da kuruluşlarda liderlerden biri olmak isterim.
72. A) Bir gruba katıldığında grubun ne yapacağına karar vermede bir başkasının önderliğini kabul etmekten hoşlanırım.
B) Hak etmişse, bir kimseyi herkesin içinde eleştirme isteğine kapılıyorum.
101. A) Üzerime aldığım işlerde başarılı olmak isterim.
B) Yeni dostluklar kurmak isterim.

120. A) Kendimden üstün bulduğum insanların yanında çekinirim.
B) Fırsat buldukça başkalarının hareketlerini yönetmek ve gözetmekten hoşlanırım.
170. A) İşlerim kötü gittiğinde başkalarını suçlamak isterim.
B) Hiç kimsenin cevaplayamayacağını bildiğim sorular sormaktan hoşlanırım.
185. A) Aptalca bulduğum şeyleri yapan kimseleri alaya almaktan hoşlanırım.
B) Dostlarımla çeşitli durumlarda nasıl hareket edeceklerini önceden kestirmek isterim.
200. A) İşlerim ters gittiği zaman başkalarını kınamak isterim.
B) Birçok bakımdan başkalarından daha yetersiz olduğuma inanıyorum.
201. A) Üzerime aldığım bir işi elimden geldiği kadar iyi bir biçimde yapmayı isterim.
B) Benden daha az şanslı insanlara yardım etmek isterim.
210. A) Görüşlerine katılmadığımda bunu insanların yüzüne söylemek isterim.
B) Yeni moda ve akımları izlemekten hoşlanırım.
211. A) Benden daha az şanslı insanlara yardım etmek isterim.
B) Başladığım herhangi bir işi bitirmek isterim.
223. A) Çalışırken rahatsız edilmekten kaçınmak isterim.
B) Görüşlerine katılmadığımda bunu insanların yüzüne söylemek isterim.
224. A) Konusu cinsellik olan fıkralar anlatmaktan ya da dinlemekten hoşlanırım
B) Biri bana hakaret edince öç almak isterim.